

"N O R M A L E G U T T A"

IDENTITETSETBLERING BLANT GUTTER I ET BYSAMFUNN.

Toril Jenssen

Hovedoppgave i samfunnsvitenskap

Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø

Våren 1985

"NORMALE GUTTA"

Identitetsetablering blant gutter
i et bysamfunn.

Til våre sønner

Martin
Kjetil
Jonas
Øystein
Esben, Lars
Eirik
Frode
Børge
Jørgen
Torleif
Tord
Ivan
Hans-Petter
Lille-Eystein
Ari, Kennet, Magne
Geir
og noen til.

Forord.

Valget av et avgrenset oppgavetema var i utgangspunktet vanskelig. Samfunnsvitenskapen var spennende på så mange områder og verden hang på en måte sammen.

Jeg lette etter ei håndterbar problemstilling som kunne kombinere mine interesser for bysamfunn, kjønnsproblematikk og sosialisering, mens jeg hele tida skjelte til filosofiske grunnlagsspørsmål om mennesket overhodet osv.

Problemstillinga ble en vrien konstruksjon, men jeg har vært trofast mot den til det siste, selv om den brakte meg langt ut i svingene.

Takk til veilederne: Lisbet Holtedahll, som med entusiasme og klart analytisk blikk hjalp meg igang, og Tone Skinningsrud, som - i tillegg til en uvurderlig faglig innsats mot slutten - har deltatt solidarisk med lystige latterbrøl i de mest utflytende fasene. Stor takk også til Torill Nyseth og Ragnhild Andresen for gjennomlesning og nyttige kommentarer.

Oppgaven er blitt til i overbevisning om tverrfaglighetens fortrefelighet. Jeg har vært ganske hemningsløs i innhenting av stoff til å belyse de stegene jeg tok. Ikke desto mindre henger verden - på en måte - fortsatt sammen

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAP. 1.	Innledning.	s.	1
KAP. 2.	Kjønnsperspektiv på krisetendenser blant ungdom i moderne storbyer	"	4
KAP. 3.	Gutterolle og bysamfunn, en vanskelig kombinasjon?	"	9
KAP. 4.	Bysamfunnets rammer for sosialt liv.	"	10
	4.1 Alderssegregering	"	10
	4.2 Funksjonssegregering	"	12
	4.3 Kvalifikasjonssegregering	"	14
	4.4 Oppsummering	"	15
KAP. 5.	Analytisk utgangspunkt: Kultur som materialitet og mening.	"	16
KAP. 6.	Vitenskapsteoretisk grunnlag. - Subjektivitetens plass i forskning?	"	20
KAP. 7.	Metodisk framgangsmåte.	"	24
KAP. 8.	Beskrivelse fra en ungdomsklubb.	"	26
	8.1 Rammevilkår for aktivitetene.	"	26
	8.2 Guttenes dominans.	"	28
	8.3 Hvordan kjønn gjøres relevant.	"	31
	8.4 Kommunikasjonsforskjeller.	"	31
	8.5 Rangordning blant guttene.	"	32
	8.6 Klubbarbeidernes mistillit.	"	32
	8.7 Inntrykk av jentene.	"	33
	8.8 Oppsummering.	"	33
KAP. 9.	Intervjuer - praktisk gjennomføring.	"	35.
KAP. 10.	Analysemodeller - Tre nivåer.	"	39
KAP. 11.	Ungdommenes livsverden I (<u>Fenomenologisk</u> nivå).	"	41
	11.1 Normale gutta.	"	41
	11.2 "The wild Bunch".	"	47
	11.3 Guttenes forhold til motsatt kjønn.	"	51
	11.4 Jentenes forhold til motsatt kjønn.	"	54
	11.5 Vennskap.	"	57
	11.6 Å snakke med andre.	"	60

KAP. 12.	Kjønns spesifikke kompetanser, to former for rasjonalitet?	s.	62
KAP. 13.	Medlevelse og ansvar.	"	68
KAP. 14.	Omsorg.	"	71
Kap. 15.	Ungdommenes livsverden II (forts. <u>fenomenologisk nivå</u>).	"	74
	15.1 Bymiljøet.	"	74
	15.2 Rusmidler.	"	77
	15.3 Det verste av alt.	"	78
	15.4 "Bonan".	"	83
	15.5 Oppsummering.	"	84
KAP. 16.	Betydningsanalytiske begreper.	"	86
KAP. 17.	Sosiale felt og handlingsarenaer for jevnalderssosialisering.	"	91
KAP. 18.	Guttenes kommunikative interaksjon (<u>hermeneutisk analysenivå</u>).	"	92
	18.1 Hierarki.	"	92
	18.2 Identitet.	"	95
	18.3 Selvpresentasjon.	"	97
	18.4 Internaliserte atferdsforventninger.	"	102
	18.5 Problemet med jenter.	"	104
	18.6 Forakt for svakhet.	"	106
	18.7 Apati og vold.	"	111
	18.8 Oppsummering	"	117
KAP. 19.	Guttesosialisering i forhold til mening og materialitet. (<u>Strukturelt analysenivå</u> .)	"	119
	19.1 Semiologiens mytebegrep.	"	119
	19.2 Myten om sterke menn.	"	123
	19.3 Patriarkat og mannsrolle i språk og språkbruk.	"	126
	19.4 Materiellstrukturens innvirkning på kommunikative prosesser.	"	131
	19.5 Oppsummering.	"	133
KAP. 20.	Gutter i bysamfunn.	"	135
KAP. 21.	Ansvarsmoral versus det autonome individ.	"	144
KAP. 22.	Sammendrag.	"	150
KAP. 23.	Konklusjon.	"	153

1. INNLEDNING.

For noen år siden var Tromsø kjent som "pøbelbyen" i landet. Det var ungdommen som hadde slått seg vrang. De ramponerte og ødela, herjet i gatene, provoserte politiet og skremte alminnelige folk.

Protesterer de mot samfunnet eller vil de inn i det, kunne man spørre seg, - alternativt spørre dem selv. Kanskje de var de nærmeste til å redegjøre for hvordan byen var å vokse opp i, nå, etter alle endringer som følge av sterk vekst og rask utbygging. Tromsø var i ferd med å bli en storby, parallelt med at bygdene svant inn. Det siste var det allerede mange som interesserte seg for ved Universitetet og blant planleggere og politikere, det hadde næringsmessige følger at landsbygda så ut til å avfolkes. Byenes vekst hadde konsekvenser av mer sosial karakter.

- Men det er klart at hvis arbeidsplassene nedlegges, så dør det sosiale livet ut, for det er jo produksjonen av livsnødvendigheter som er forutsetning for menneskelig eksistens, altså brød før roser, kunne man si til seg selv. - Basis bestemmer nå vel endelig overbygninga, eller hva? Og hvordan? Ett var sikkert, og det var at ideene ikke oppstår i et tomrom. Språk og handling henger sammen på et vis. Forestillingene våre struktureres i forhold til den praksis vi inngår i, som vi kan inngå i, med de rammebetingelsene som ligger rundt oss, og i oss, og i de andre vi omgås med. Og forestillingene styrer handlingene våre, mens vi sosialiseres som samfunnsmedlemmer i en gitt kultur - kommuniserende og interagerende i produktive prosesser mellom bevegelige muligheter og begrensninger. Noe vil vi, noe vet vi, men mye vet vi ikke om vi vil, og noe vil vi ikke vite. - Noe føler vi at vi kanskje verken tør ville eller vite.

Rasjonelle kan ingen si at vi er til enhver tid, men hva er nå rasjonalitet?

Er det rasjonelt å produsere sin egen utslettelse, er det flere og flere som spør.

Hvordan er forholdet mellom vårt begrep om rasjonalitet og våre normative forestillinger som vi innretter vårt dagligliv etter, - og i neste runde vårt "politiske" liv?

I en undersøkelse om byungdom ble "drifting i passive miljø uten klare målsettinger" sett på som noe som utvikler isolasjonsfølelse og manglende tilhørighet (Lavik 1976). En ungdom som er passiv og ikke har klart definerte mål, er med andre ord i faresonen, mer og mindre allerede bestemt som "taper". De "vellykka" ungdommene deltar i foreningsliv, idrett og andre organiserte aktiviteter og er følgelig i samsvar med samfunnets forventninger og tilbud. De er vellykka ut fra etablerte kriterier om "vellykkethet". Det spørres ikke etter deres evne til å vise omsorg, ømhet, nærhet og menneskelig kontakt, spesielt ikke hvis de er gutter.

Så er det også mest gutter som gjør hærverk, utøver vold og begår forbrytelser.

Det er fem hovedkjennetegn ved de offisielt registrerte lovovertrederne:

De er menn
De er unge
De bor i byer
De er skoletapere
De er sosiale tapere
(Christie 1975).

Vi lever i et patriarkalsk samfunn, er mange enige om. Når kvinner ikke blir kriminelle, vil noen forklare det med deres undertrykte stilling som har gjort dem disiplinerte, autoritets-tro og uten opprørspotensialer. All deres undertrykte aggresjon tas ut i privat psykisk terror overfor barn og ektefeller, blir det hevdet.

Samtidig vet man at det er kvinnene som i hovedsak utgjør fredsbevegelsen, og i protestdemonstrasjoner mot økologiske overgrep fra "storsamfunnets" side, deltar kvinner minst like mye som menn. Alment har kvinner like høy deltakelse som menn når det gjelder utenom-parlamentariske aksjonsgrupper som arbeider for fred, rettferdighet og miljøforbedringer (NOU 82:3).

Mens de er i klart mindretall når det gjelder samfunnsmessige lederposisjoner. Det kan se ut som kvinner og menn vektlegger forskjellige verdier.

Det patriarkalske samfunnets verdisystem er kanskje ikke på samme måte integrert i den mannlige og den kvinnelige kjønnsrollen?

At "formålsløs drifting i passive miljøer" medfører psykiske problemer kan ha sammenheng med patriarkalske oppfatninger om hva som er formålstjenlig og hva som er aktivt, og den følelsesmessige belastninga det innebærer i vår kultur å ikke være vellykket, - kanskje spesielt for menn?

Men det kan også ha noe med byen å gjøre. En kunne like gjerne tenke seg at denne "aktiviteten" fungerte som utprøving av frihet og sosial trening. Hvordan er egentlig byene (og kulturen) tilrettelagt barns behov for en trygg og god oppvekst? Hvilke ulike muligheter og begrensninger stilles gutter og jenter overfor når de skal tilegne seg en voksen identitet?

2. KJØNNSPERSPEKTIV PÅ KRISETENDENSER BLANT UNGDOM I MODERNE STORBYER.

Ungdomsmiljøet i Tromsø har hatt en økende krisetendens de siste åra, som i de fleste andre større byene i vår del av verden. Dette rapporteres både gjennom massemedia og gjennom andre mer sakkyndige organer.¹⁾ Følgende sitat er hentet fra Tidsskrift for Den Norske Lægeforening (nr. 12/80):

"Ungdomspsykiatriske undersøkelser viser at ca. 20% av ungdom i industrialiserte områder i Vest-Europa og USA har betydelige psykiske problemer. Problemene kommer til uttrykk dels ved subjektive plager og dels ved adferdsforstyrrelser. Både epidemiologiske undersøkelser, studier av pasientpopulasjoner og offentlig helse- og sosialstatistikk viser en økning de siste tiår, bl.a. når det gjelder selvmord, rusmiddelbruk, kriminalitet og spisevegring.

Problemene opptrer oftere i storbyområder enn i landdistrikter. En antar at urbanisering kan være medvirkende til å forverre psykisk helse, spesielt der urbanisering medfører rask endring med høy grad av disintegrasjon og sosial og kulturell forarming i miljøet.

Arten av psykiske lidelser og problemer varierer med kjønn. Komparative undersøkelser viser at mens jentene har størst hyppighet i nevrotiske symptomer, så viser guttene større tendens til adferdsforstyrrelser, kriminalitet og rusmiddelmisbruk." 2)

Det er ganske klart at den utviklinga byene har hatt, har medført betydelige sosiale problemer. Spesielt alvorlig er det når barn og ungdom blir ofre for myndighetenes manglende innsikt, ignorering og feilprioritering. I stor grad har neste generasjon vært en oversett kategori når det gjelder planlegging og styring fra det offentliges side. En har ikke lagt særlig vekt på å analysere de effektene forskjellige økonomiske og politiske handlingsvalg ville ha på de unges oppvekstvilkår, - heller ikke tatt i betraktning de kostnadene som eventuelle hjelpetiltak for å bøte på skadene, ville bringe på et senere tidspunkt.

Resultatene kan nå avleses på helse-, sosial- og kriminalitetsstatistikker, hvor problemene øker og gjelder stadig yngre aldersgrupper. Fra sosialetatens side kan det ikke gjøres stort

annet enn å fokusere på situasjonen slik den er nå, ved fordelinga av ressurser. Behovet for å undersøke mer dyptliggende grunner til problemene blir imidlertid stadig tydeligere.

I heftet "Ungdom og fritid", publisert i 1974, som en foreløpig rapport fra det statlig oppnevnte Ungdomsutvalget heter det i forordet:

"Ungdomsutvalget er oppnevnt av Regjeringen med det mandat å kartlegge de unge aldersgruppers situasjon i dagens samfunn og peke på de tiltak som kan løse eller lette de unges problemer. Det er i mandatet vist til dyptgående endringer i samfunnet som har skjedd i etterkrigstiden og som har hatt en sterk innflytelse på unge menneskers situasjon. Det trenges en samlet vurdering av de problemer de unge aldersgrupper er stilt overfor i det moderne samfunn og en vurdering av hvilken holdning og politikk situasjonen krever fra samfunnets side."

Det er nødvendig med bakgrunnskunnskap om problemene for å kunne utforme en hjelpetiltaksstrategi, men det er også nødvendig med kunnskap om bakgrunnen for de samfunnsendringene som skaper eller forsterker problemer hvis tiltakene skal kunne ha en forebyggende karakter. For å kunne styre samfunnsutviklinga i en retning som gjør at problemene minimaliseres, må styringsetatene ha kunnskaper både om økonomiske og sosiale drivkrefter og hvordan disse står i forhold til hverandre.

Tilsynelatende er det altså i dag generelt sett vanskeligere å vokse opp i byene enn på landsbyda. Og disse vanskelige oppvekstforholdene slår forskjellig ut på gutters og jenters atferd og psyke. De slår ikke bare forskjellig ut, men de later også til å slå sterkere ut for guttenes vedkommende. En vanlig forklaring er at gutter jevnt over utagerer sine problemer mer enn jenter, slik at de blir mer synlige. Flere gutter enn jenter blir innbrakt til politiet ved gateopptøyer eller på grunn av småkriminalitet. Det er jevnt over gutter som står for bråk og hærverk ved skoler og ungdomsklubber. I Rogalandsforsknings rapport nr. 5, 1979 "Plaging i skolen" heter det om "Kjønnsforskjeller i plaging" (s. 32):

"Guttene er mere innblandet i plaging enn jentene. Dette gjelder enten en ser på hvem som er offer eller hvem som plager andre."

En spørreskjemaundersøkelse om den organiserte ungdommens foreningstilknytning gjort av Lars Grue i 1982 har også med spørsmål om trivsel i skolesituasjonen. Svarene viser klare kjønnsmessige forskjeller. Hele 53% av jentene svarer at de liker skolen veldig godt eller godt. Tilsvarende prosent for guttene er 37. Videre synes 24% av guttene det er kjedelig eller fælt å gå på skolen, mens bare 11% av jentene har en slik oppfatning. Undersøkelsen gjaldt 13 - 14 åringer.

Når det gjelder stoffmisbruk finner Arner, Duckert og Hauger i "Ungdom og narkotika - En undersøkelse av stoffbruk og stoffbrukere" 1980 (s. 84)

"... en klar forskjell mellom de identifiserte stoffbrukerne og de brukerne som besvarte spørreskjemaet når det gjaldt kjønns sammensetning - på samme måte som i politiregisteret. Mens omtrent tre fjerdedeler av de identifiserte brukerne var gutter, var det bare en svak overvekt av gutter i de øvrige brukergruppene. Denne overvekten av gutter kan teoretisk sett enten skyldes at kjønns sammensetningen blant storkonsumentene i stoffbrukerpopulasjonen er skjev, at gutter lett kommer i kontakt med offentlige institusjoner på grunn av sitt stoffbruk, eller at guttene oftere svarte ja til å la seg intervju. At også omtrent tre fjerdedeler (73%) av de selvrapporterte brukerne som har brukt cannabis minst 100 ganger viste seg å være gutter, tilsier imidlertid at denne skjevheten skyldes at gutter i større grad enn jenter selekteres til den gruppen av unge som har et stort forbruk av narkotika". (Min utheving)

Utekontakten i Tromsøs årsrapport for 1980 viser en lignende tendens. Det kan se ut som jentene i mindre grad har problemer som kvalifiserer til hjelp fra Utekontakten når de kommer over en viss alder, mens for guttenes vedkommende ser det ut til at flere forblir faste klienter over lang tid. Av de 262 Utekontakten hadde kontakt med i 1980 var 90 jenter og 172 gutter. I alderen 14 - 15 og 16 - 17 år var det like mange gutter som jenter. Men i alderen 18 - 19 år dabbet jentene av til 14, mens guttene utgjør 24, og for de på 20 - 21 og over 21 år, er det 10 jenter i hver aldersklasse, mens det er henholdsvis 41 og 51 gutter. En kan spørre seg om det er slik at jentene på en eller annen måte lettere klarer å komme seg ut av problem-situasjoner, slik at de reduseres til et overgangsfenomen.

Bildet av guttene som det "tapende" kjønn i ungdomstida forsterkes av selvmordsstatistikken for de yngre aldersgrupper de siste 5 åra:

	1977		1978		1979		1980		1981	
	Gutter	Jenter	G	J	G	J	G	J	G	J
Under 15 år	2	0	1	0	0	0	4	1	1	0
15-19 år	22	4	15	7	15	2	23	2	19	4

(Statistisk Sentralbyrå)

Denne tabellen viser at guttene er i stort flertall også når det gjelder de som velger å gjøre slutt på livet sitt. Dette er i strid med forklaringa om utagerende og derfor mer synlig problematferd for gutters vedkommende og kan tyde på at denne antatte feilkilden på statistikken også må tas med forbehold. Muligens har guttene faktisk flere og større problemer med å takle de vanskeligheter de møter i ungdomstida, enn jentene har.

Når massemedia formidler nyheter om problemer blant ungdom, er det sjelden at de differensierer på kjønn. Ungdom omtales ofte som ei homogen gruppe som lager bråk, opptøyer, okkuperer hus, står utenfor samfunnet, lever på gata, er språkfattige og følelseskalde osv. Mye av forskninga og faglitteraturen om ungdom lir av samme svakhet.

Det blir vanskelig å isolere de enkelte krisefaktorene som ungdomstida inneholder hvis ikke kjønnsvariabelen er med i analysene. Resultatet av å behandle ungdommen som en sosial kategori hvor problemene er av en bestemt type, kan lett bli at det offentliges ressursfordeling blir skjeiv, tiltakene rettes inn mot de problemene som er mest synlige, mens utsilingsmekanismene fortsetter utforstyrret.

* * *

Fra et kvinnepolitisk synspunkt er det nå etter min mening viktig å heise det hvite flagget så høyt at mennene skjønner at det er samarbeid og ikke krig vi er ute etter. Vi må snakke veldig tydelig og velge våre ord med omhu. Kvinneforskninga har

brakt oss til en sikrere posisjon i spørsmålet om hvordan vi vil ha kvinnerollen. Om vi nå tar for oss mennenes kjønnsrolle, er det ikke for å praktisere mannshat, tvert imot, det er ut fra ei oppfatning om at vi trenger hverandre i en felles kamp for et mer menneskelig samfunn.

Det later til å være nødvendig å redusere generaliseringene og differensiere begrepsbruken på det personlige/politiske planet. I forskninga mener jeg det er viktig å skille ut stereotypiene slik at menn får en mulighet til å forholde seg kritisk til visse sider ved manssrollen uten å undergrave sin maskuline identitet. Det vil si det må skilles klart mellom maskulinitet og manssrolle. Skal menn kunne forholde seg kritisk til sin rolle, må de kunne distansere seg.

Likedan er det viktig å knytte en bestemt manssrolle til bestemte samfunnstrekk. Det er de patriarkalske strukturene i samfunnet kritikken må reises mot, det er de som har en undertrykkende effekt, og de finnes både i menn og kvinner.

Med andre ord er det ikke tilstrekkelig at analysene spesifiserer problemene på kjønn, om de ikke settes inn i et helhetlig feministisk perspektiv som tar sikte på frigjøring for begge kjønn.

Feminisme definerer jeg som: En idéretning med overordnet mål å endre samfunnet til å bli mer menneskelig ved å arbeide fram kunnskap og praksis som støtter tradisjonelt feminine verdier sentrert omkring tilfredsstillelsen av menneskelige behov og utviklingsmuligheter i harmoni med naturen vi lever i, på bekostning av de tradisjonelt maskuline verdiene som er i samsvar med det vestlige kapitalistiske industrisamfunns offentlige produksjon og logikk. Kort sagt, feminisme forstått som kritikk av det kapitalistiske patriarkatet.

På bakgrunn av disse tankene vil jeg i denne oppgaven forsøke å gi en skisse av forholdet mellom bysamfunnet og ungdommen, dvs. mellom noen aspekter ved bysamfunnet som er relevante for noen ungdommer på bakgrunn av den innfallsvinkelen jeg velger å gi stoffet.

Framstillinga kommer i noen grad til å følge den progresjonen arbeidet med stoffet har hatt.

3. GUTTEROLLE OG BYSAMFUNN, EN VANSKELIG KOMBINASJON?

"Lægeforeningen" viser til en antakelse om at urbanisering med påfølgende disintegrasjon og sosial/kulturell forarming i miljøet kan være medvirkende til å forverre psykisk helse. Jeg vil la denne antakelsen stå urørt, som et startsted, og gå et skritt videre. Hva er det ved et urbant miljø som gjør at det kan betegnes som disintegrert og "forarmet"? Hva "krever" et slikt miljø av beboerne? Hvilke forutsetninger må folk ha for å kunne "lykkes" i dagens urbane samfunn?

At mennene topper kriminalitets- og selvmordsstatistikkene er ingen nyhet. Mye av forklaringa ligger vel i kvinnes generelt tilbaketrukkne posisjon fra det offentlige liv overhodet, og i den omsorgsutøvende funksjonen kvinnene tradisjonelt har hatt, hvor andres ve og vel var det primære.

Jeg vil imidlertid støtte den kvinneforskninga som nå er opptatt av de sterke sidene, de bærende kreftene i kvinnerollen. Mannen har lenge vært betraktet som "normalvarianten" av mennesket, det privilegerte kjønn, som kvinnene har avveket fra, med alle sine mangler og tilkortkommenhet. Jeg har lyst til å se litt på hvilke omkostninger privilegiene måtte ha, hvordan livet arter seg for de som ennå ikke er menn, men som skal bli det. Det kan tenkes at mansrollen inneholder mangler og svakheter som er problematiske for de som skal tilegne seg en voksen mannlig kjønnsidentitet?

På mange måter ser det altså ut til at det er guttene blant ungdommen som kommer dårligst ut når det gjelder å klare overgangen fra barn til voksen, og problemene synes å være mest markante i byene. Er det spesielle trekk ved gutterollen som korresponderer dårlig med de premisene bysamfunnets struktur setter for sosialt liv?

Før jeg redøyer for teoretisk og metodisk tilnærming og presenterer datamaterialet, skal jeg gi en enkel skisse av noen prosesser som har virket inn på byenes karakter.

4. BYSAMFUNNETS RAMMER FOR SOSIALT LIV.

4.1 Alderssegrering.

Nord-Norge har, som Norden og vestlige samfunn forøvrig, gjennomgått ei voldsom endring i etterkrigstida. På produksjons- siden har utviklinga vært preget av strukturrasjonalisering med effektivisering, teknologisering og utstrakt arbeidsdeling, i samsvar med kapitalistisk profittmaksimeringslogikk. Dette har hatt innvirkning på gamle og igangsatt nye differensierings- prosesser i befolkningene som igjen har resultert i ei kulturell endring i retning av oppsplitting av gamle og framvokst av nye delkulturer av vekslende varighet. Spesielt har det siden midten av 50-åra vokst fram en rekke nye ungdomskulturer og ungdomsbevegelser. Bjurström sier i "Generasjonsopprøret" :

"ingen annen epoke har sett et slikt mangfold av delstrukturer og bevegelser av denne typen bli født, ekspandere og i de fleste tilfeller stagnere og dø ut." (Bjurström 1980.)

En viktig historisk forandring som kan bidra til å øke forståelsen av denne utviklinga er iflg. Bjurström overgangen fra bondesamfunn til et utviklet industrisamfunn, - en komplisert prosess med mange lokale variasjoner i sosiale og kulturelle mønstre. Et fellestrekk var imidlertid at det foregikk ei demografisk og næringsmessig polarisering mellom by og land. Et annet fellestrekk var at industrien overtok vareproduksjonen fra husholdene slik at familiene sto igjen som forbruksenheter med endel reproduktive oppgaver i tillegg. Vi fikk skillet mellom offentlig og privat sfære som sammen med borgerskapets framvokst, den tradisjonsbundne arbeidsdelinga fra husholds- produksjonen og arbeiderklassens egen kamp for bedre livsvil- kår, plasserte menn i den offentlige produksjonssfæren og kvinner i den private reproduksjonssfæren. Sterkest gjaldt dette naturligvis i industriområdene hvor byene vokste fram. Et annet forhold som kanskje enda mer bidro til at kvinnene ble værende i privatsfæren, var industriens vekslende behov for arbeidskraft. Det var gunstig å ha en "reservearmé" som var sysselsatt med andre oppgaver når fabrikkene ikke trengte den.

Men teknologiseringa og rasjonaliseringa i produksjonen gjorde stadig flere overflødige og økende effektivisering stilte stadig strengere krav til arbeidskrafta. Flere og flere grupper ble sjalta ut, eller fikk ta til takke med å utføre rutinepregede og intetsigende arbeidsoperasjoner. Å skape seg en identitet gjennom meningsfylt arbeid ble forbeholdt de få som tilfredsstilte kravene. Vi fikk et elitistisk samfunn. De overflødige måtte tas hånd om.

I takt med et strammere arbeidsmarked vokste også kravet til arbeidskraftas mobilitet. Dermed ble familiemønsteret brutt opp, de unge flyttet mens de eldre ble værende på heimplassen. Familiene skrumpet inn og de reproduktive oppgavene ble vanskeligere å ivareta, spesielt i de fasene hvor også kvinnene ble brukt i den offentlige produksjonssfæren. Barnehagene var snart et faktum om enn i beskjedent omfang (likedan aldersheimene).

Mange andre faktorer har spilt inn og virket som forsterkere eller dempere på disse differensieringsprosessene som med utspring i produksjonsforhold i overgangen fra bondesamfunn til et utviklet industrisamfunn har lagt grunnlaget for den aldersinndeling som dagens samfunn er preget av. De forskjellige generasjonene lever i stor grad i atskilte fysiske, sosiale og kulturelle miljøer. Sterkest gjør dette seg gjeldende der hvor mobiliteten er høy.

Riesman har lagt fram en hypotese om den gruppestyrte personligheten i det urbaniserte og forbrukerinnstilte moderne samfunnet (Riesman 1950). Han understreker betydninga av at menneskene orienterer seg mot sine jevnaldrende, noe som til en viss grad kan forklares ved at den eldre generasjonens erfaringer og kunnskaper mister sin betydning i et samfunn med rask teknologisk og sosial endring. Tilknytninga til en felles historie blir svakere. Kulturen splittes opp i en rekke frittstående og atskilte kulturelle systemer som har liten forbindelse med hverandre. Menneskene lever i aldersbestemte "verdener" og overgangen fra en aldersklasse til en annen blir vanskeligere. Alderssegregasjonen, som preger dagens urbane samfunn, har altså innvirkning på organiseringa av sosialt liv og får betydning for modningsprosessene som den enkelte gjennomgår i livssyklusen.

4.2 Funksjonssegregering.

Men byen er ikke bare differensiert på alder. En like viktig rammebetingelse for sosialt liv er oppsplittinga mellom de ulike livsfunksjonene som også er romlig atskilt. Ottomeyer analyserer sosiale relasjoner i lys av 3 delområder som omfatter sfærer for produksjon, distribusjon og konsumpsjon, hvor henholdsvis lønnsarbeid, varehandel og fritid (eller reproduksjon) har tilhørighet. Disse sfærene skiller seg altså geografisk og også bygningsmessig i industriområder, handel og service-sentra og boligområder. Ottomeyers poeng er at innenfor del-systemene utvikles de menneskelige relasjonene forskjellig, men at markedets konkurransekraft er overordna og virker inn på relasjonene i større og mindre grad. Der samhandlinga er bygd opp omkring et felles materielt grunnlag slik det er i deler av produksjonslivet, kan imidlertid solidariske samlivsformer utvikles. Der et slikt grunnlag ikke finnes blir relasjonene kompensatoriske (uten reelt innhold) og det utvikles pseudo-fellesskap organisert rundt konsum. Spesielt mener han dette gjør seg gjeldende i det kapitalistiske fritidsområdet, dvs. privatsfæren. De menneskelige relasjonene som utvikles her, kjennetegnes framfor alt av de problem som oppstår gjennom at fritida savner forbindelse med en materiell og produktiv virksomhet. Derfor er det at den menneskelige kommunikasjonen i denne sfæren finner sted i en abstraksjon. Kommunikasjonen er abstrakt på den måten at individene her møter hverandre løsrevet fra enhver forbindelse med den samfunnsmessig betydningsfulle, felles materielle produksjonen, hevder Ottomeyer. De mangler et referansepunkt å forankre sin samhandling i, et referansepunkt som samtidig som det gir grunnlag for felles erfaringer og felles framtidsperspektiv, også frigjør de skapende, produktive kreftene i mennesket.

Det Ottomeyer peker på som et problem i fritidssfæren, er at menneskene her mangler muligheten til å tilegne seg omgivelsene ved å materialisere seg gjennom dem, noe han, i tråd med Marx, mener er av fundamental betydning for menneskets artsbestemte utvikling. Det er et alment anerkjent pedagogisk prinsipp at de beste læringsbetingelser er til stede når teori kan knyttes til praktisk erfaring, når begreper har relevans for ens egen

håndfaste omgang med virkeligheten. Det er dette Ottomeyer finner blir problematisk når de private sosiale relasjonene er bygd opp omkring konsum, fjernt fra arbeidsplassene og produksjonen (Ottomeyer 1977).

Også Bjurström er inne på dette når han sier at primær-sosialiseringa finner sted i et utpreget forbruksfellesskap som familien er, fordi den ikke lenger har noe med produksjons-sfæren å gjøre.

I en artikkel om byens sosiale organisering viser Frønes til at i middelalderens bystater utfoldet dagliglivet seg mellom husene, på markedsplassen og i gatene. Byen utøvde mange funksjoner for sine borgere, fritid, arbeid, bolig, ritualer, lek, læring og oppvekst, og disse var knyttet til de samme territorier. Den moderne by og livsførsel er utstrakt over lange avstander, ulike funksjoner og aktiviteter finner sted på separate arealer. Gatene er transportårer istedet for arenaer for offentlig folkeliv. Livet finner sted inni husene, ikke mellom dem. Storbyens dominerende problem, hevder Frønes, er etterhvert blitt utrygghet, for de som bor midt i byen eller må ferdes der. På grunn av oppsplittinga, er bo-områdene i stor grad tomme om dagen og arbeidsområdene tomme om natta. Under slike forhold finnes ingen sosial kontroll. Frønes mener at tomme gater og flater og det privatiserte landskap er farlig for barn og ungdom (Frønes 1982).

Ungdommen kan ses på som det offentlige livs siste innbyggere. Mens privatiseringa har trukket de voksne i hus, er det barn og unge som befolker gater og plasser utendørs store deler av døgnet. Og risikoen for destruktivitet er altså større der hvor sosial kontroll i form av voksne mangler.

Også Hoëm legger vekt på kontrollaspektet i sin analyse av sosialisering (Hoëm 1978). Han sier:

"I det enkle samfunn kontrollerte foreldrene og bosetningen det ytre miljø, rammebetingelsene, og kunne så slippe barna løs innen dette. Gjennom egenaktivitet i samspill med alle de andre i forhold til yrkesutøvelse, sosialt samvær, administrering

av naturmiljøet, skjedde så verdietablering, tilknytning, identitetsdannelse. I forhold til dette fikk aktivitetene deres sosiale mening, erfaring ble høstet og kunnskap tilegnet.

I det komplekse samfunn hvor det ikke på samme måte hersker kontroll innenfor rammebetingelsene, fordi livsfunksjonene er geografisk atskilte, kontrolleres istedet barnas atferd.

"Barna kan ikke slippes løs, de blir kontrollert samtidig som idealet om det handlekraftige, selvstendige individ blir gjort gjeldende" (op.cit.).

Byens funksjonelle segregasjon nødvendiggjør altså en eksplisitt atferdskontroll, fordi den implisitte kontrollen som ligger i varierte sosiale aktiviteter, mangler.

4.3 Kvalifikasjonssegregering.

En annen type differensiering som må nevnes i en karakteristikk av våre dagers byer, er den som har med sektorisering å gjøre og forsåvidt gjelder også for landsbygda. Hvorfor dette likevel har mer relevans for bysamfunnet er at det her på grunn av arbeidsplasslokaliseringer, gir seg utslag i hva en forsøksvis kan kalle "kvalifikasjonssegregering".

Serieproduksjonen i industrien ga støtet til ei fabrikkspesialisering av varer. Sammen med det kapitalistiske behovet for lønnsomhet i form av profitt førte dette til omfattende teknisk utvikling og monopolisering av salg og markeder. For å sikre avsetninga var det nødvendig med planlegging, koordinering og administrering. Tertiærnæringa vokste fram og sysselsatte snart flere enn de som livnærte seg direkte fra naturens ressurser. En fikk skillet mellom funksjonær og arbeider og et utdypet skille mellom teori og praksis. I forlengelsen av dette blir kunnskapsutvikling ført over fra selve arbeidsplassen til utdannelsesinstitusjoner som kvalifiserer folk til de enkelte yrkene. Parallelt med dette og i takt med ressurstilgang og økonomiske gevinstmuligheter utvides varemarkedene og oppsplittes i delmarkeder ettersom nye behov presses fram. Disse åpner for nye næringsgreiner, ny produktutvikling, ny ekspertise, ny teknikk og atter nye "behov".

I kontrast til det enkle og oversiktlige samfunn karakteriseres det komplekse ved en utstrakt grad av sektorisering etter de ulike næringsgreinene og segmentering på tvers av disse i beslutningsenheter som igjen er differensiert etter status i det økonomiske og politisk/administrative landskapet.

Stadig nye yrkesgrupper framstår for å utføre mer og mer spesialiserte oppgaver. Felles erfaring, felles kunnskap og felles formål med yrkesutøvelsen blir mangelvare. Faglig påvirkning og arbeidsmiljøets påvirkning blir ikke rettet mot hele individet, men mot spesialisten.

Hoëm sier det slik:

"Manglende felles erfaringsgrunnlag for enhetene innen ulike sektorer, og mellom enhetene innen slike, som en følge av spesialisering og skille mellom yrkesutøvelse, kunnskapsproduksjon og utdanning, vanskeliggjør utvikling av fellesskapsfølelse på alment erkjennelsesgrunnlag. Kommunikasjon både på individ- og systemnivå vanskeliggjøres eller får andre forutsetninger. Det blir et saksmer enn et personlig anliggende" (Hoëm 1978).

I bysamfunnet hvor de forskjellige kvalifikasjonsinnehaverne er representert, er det lett å tenke seg at det oppstår kommunikasjonskranker mellom de ulike fagmiljøene og at mangfoldet av separate interesseområder øker utviklinga av delkulturer.

4.4 Oppsummering.

Jeg har valgt å se på byen som et sosialt felt kjennetegnet ved kompleksitet, uoversiktligheit og oppsplitting som følge av ulike differensieringsprosesser. Sosialt liv er segregert gjennom variabler som alder, funksjoner og kvalifikasjoner i tillegg, naturligvis, til de skillelinjene som fortsatt finnes på bakgrunn av klassesethørighet og sosial status.

Relasjoner forvaltes på et mangfold av sosiale arenaer og innenfor et mangfold av ulike referanserammer. Den enkeltes sekundærrelasjoner vokser i antall, dvs. det blir flere å forholde seg upersonlig til (Cooley 1909).

Som nevnt er det tenkelig at utviklinga av delkulturer øker med mengden av varierte interesseområder og at kommunikasjonen på tvers av skillelinjene blir mer krevende.

På de neste sidene vil jeg forsøke å avklare et kulturbegrep som ivaretar både kommunikasjonsprosessene i sosiale relasjoner og de fysiske rammene disse finner sted i forhold til.

5. ANALYTISK UTGANGSPUNKT: KULTUR SOM MATERIALITET OG MENING.

Kultur kan oppfattes som kunnskap, det hvert enkelt samfunnsmedlem lærer om rett og galt, stygt og pent, daglig atferd og meningen med livet (Klausen 1970). Et slikt kulturbegrep refererer til tanke-systemer, eller til

"det organiserte systemet av kunnskap og oppfatninger som folk bruker til å strukturere sine erfaringer, til å gi handlinger form og til å velge mellom handlingsalternativer".
(Hansen-Bauer 1983.)

Gjennom atferd og samhandling tar folk i bruk et system av konseptuelle mønstre som ligger under og virker styrende inn på levemåten.

Kultur gjelder altså språk, forståelse og handling. Hvordan er forholdet mellom disse?

I lingvistikken skiller en mellom språket som system ("langue") og de konkrete språklige ytringene - språket i bruk ("parole") (Saussure 1970). Ved å bruke språksystemet, kommuniserer vi med hverandre, våre språkhandlinger er strukturert av språket som system. Språket kan ses på som en kode som gjør det mulig å skape språklige ytringer og forstå andres språklige ytringer. Kommunikasjon forutsetter en felles kode og at individene har kompetanse om dem. Kompetanse får vi gjennom å delta i et språklig fellesskap. Vi får en praktisk kunnskap som i dagliglivets bruk ikke trenger å formuleres i eksakte regler - denne kompetansen i fellesskapets koder gjør det mulig for oss å kommunisere også ikke-verbalt.

I moderne språkfilosofi står Wittgensteins begrep om "språk-spill" sentralt. Ved hjelp av dette begrepet viser han hvordan språk og handling er sammenvevd i praktisk, konkret virksomhet, hvordan handlinga er hva den er i kraft av individenes kjennskap til hva som foregår, dvs. hvordan begrepene får mening i deres konkrete anvendelse gjennom alle daglig-livets aktiviteter. Språket blir del av aktiviteten eller av livsformen, det blir konstituerende for meningen med ei handling, bare i et språk kan en mene noe med noe, hevder Wittgenstein. Men språket må være felles, for bare hvis vi oppfatter samme mening, får meningsinnholdet betydning. Ei handling er alltid meningsbelagt, og meninga avleirer seg begrepsmessig i vårt språk (Wittgenstein 1978).

Kan en slik språkmodell hvor praktisk kunnskap er innvevd, tas i bruk også i studier av kultur?

I kommunikasjon mellom aktører kan ei handling ha mange forskjellige betydninger. Ser man bare øye-bevegelsen til en som blunker kan dette like gjerne oppfattes som en tilfeldig nervøs rykning som et konspiratorisk signal. Handlinga kan beskrives som en bevegelse eller den kan settes inn i en meningssammenheng og tolkes som betydningsfull. Den koden bevegelsen refererer seg til og som gir handlinga mening, utgjør del av et kulturelt meningssystem.

Kultur beskrevet på denne måten kan oppfattes som et "stratifisert hierarki av meningsfulle strukturer" (Hansen-Bauer op.cit.). Uten disse strukturene ville vi ikke ha mulighet til å oppfatte de forskjellige fenomenene overhodet.

"Alle fenomener som omgir oss blir omspunnet med mening, de blir bestemt, identifisert og konstituert som forståelige med referanse til et ordnet meningssystem. Når vi griper verden, prøver vi også å transformere det kaotiske, uendelige og uoppstykkede til ordnede sekvenser av atskilte ting innenfor et meningsfullt kosmos (op.cit.)."

Det er mennesket som skaper de ordnende mønstrene i form av kategorier og begreper - i form av tegn og symboler.

Det finnes derfor ikke spontane klassifiseringer som springer ut av naturlige kategorier. Verden rundt oss gripes gjennom kulturelle filtre. Vi kan ikke tenke verden med annet enn de symbolene vi lærer gjennom sosialisering og som deltaker i en pågående prosess av symbolproduksjon som skjer innen sosiale grupper. Tanker oppstår innen de rammer systemet setter. Symbolproduksjonen er på et vis bundet og strukturert av det allerede eksisterende meningssystemet. Det nye skapes i relasjon til det bestående.

For å studere sosiale fenomen som kulturytringer, må kommunikasjonsaspektet ved handlinger være i fokus. Menneskers handlinger må forstås gjennom ei kartlegging av deres tankemessige modeller, deres konseptuelle skjemaer eller kodifiseringer, deres særegne form for fortolkning av verden.

Men den menneskelige produksjonen resulterer også i konkret, materiell virkelighet, som på sin side setter rammer for interaksjonen. Mennesket er ikke bare symbolskaper, det er også redskapsmaker. Det materielle grunnlaget inngår som et viktig element i en dialektisk prosess med kunnskap, verdier og ideer. (Hansen-Bauer, op.cit.)

Våre handlinger finner sted i forhold til materielle omgivelser, som igjen bærer preg av handling. Materiellet viser både tilbake til fortida, som spor, og framtida som indikasjon, dvs. det anviser mulige eller nødvendige handlinger for den som tar materiellet i bruk (Østerberg 1982). Ved sine spor og sine indikasjoner er materiellet en syntese av materialitet og signitivitet.

"I sin materialitet danner materiellet rent fysiske rammer og vilkår for praksis.....
I sin signitivitet øver materiellet en kommunikativ påvirkning på de som er virksomme i materiellfeltet." (Op.cit.)

Mellom menneskelig aktivitet og materiell verden har i materialistisk samfunnsteori arbeidet en formidlene status. Bevisstheten og språket utvikles gjennom praksis, gjennom produktiv intervensjon i den ytre verden. Arbeidet kan forstås

bredt, som virksomhet eller handling. I studier av samfunn kan kulturen avleses på handlingsplanet.

"Språk og kultur er idémessige fenomener, men de eksisterer ikke skjult. Hvis vi skal si at de finnes noe sted, så er det i handlingene eller ytringene, i alt det som kulturen er med på å forme" (Ibid).

Med andre ord må kulturelle fenomen forstås både på et idémessig og et materielt plan.

Et aspekt ved kultur er knyttet til gruppeinteresser og problematikken rundt sosial integrering. Et samfunn har ikke bare en kultur. Ulike grupper motiveres av ulike handlingsmodeller knyttet til deres særegne gruppeinteresser. Disse strukturerer atferd og gir legitimitet og rasjonalitet til handlinger. Samtidig som symbolene legger føringer på folks handlinger, kan de også tas i bruk som ressurs for bestemte grupper til å fremme sine interesser.

Som samfunnsdeltakere inngår vi i en felles kultur bestemt av felles språk, redskaper, historie etc., men vi inngår også i delkulturer hvor symbolene eller meningssystemet, dvs. motivasjons- og forståelsesgrunnlaget for handlinger kan avvike fra andre delkulturer såvel som fra den kulturen vi tilhører som samfunnsmedlemmer.

Ved gjennomgang av kulturbegrepet definert som et system av mening med referanse til språklige koder og symboler som tilregnes gjennom praktisk dagligliv, blir det klart at subjektivitet også formes gjennom kulturelle filtre. Dette gjør det mulig å se på identitet som uttrykk for deltakelse i en historisk formet verdistruktur hvor intersubjektive normer og verdier er inkludert i den enkeltes språk og praksis.

Videre gir dette kulturbegrepet inntak til forståelse av ulikheter i meningsstrukturer og handlingsmodeller, f.eks. mellom kvinner og menn.

Når jeg har latt disse betraktningene få så pass stor plass, er det fordi de danner utgangspunkt for analysen av dataene. Denne

tar for seg meningsaspektet i kommunikasjonsprosesser mellom ungdom. Jeg vil være opptatt av å finne hvilke forskjeller gutter og jenter kommuniserer som kan si noe om hvordan og hvorfor de forholder seg forskjellig til de rammene bysamfunnet setter.

Samtidig danner kulturkapitlet grunnlag for noen refleksjoner om vitenskap som også har konsekvenser for min framgangsmåte i innhenting og behandling av empiri og teori. Disse refleksjonene, som i hovedsak sirkler rundt rasjonalitetsbegrepet vil jeg trekke med meg og bearbeide underveis i analysen. På denne måten ønsker jeg å kaste et sideblikk på hvordan vitenskapelighetskriterier kan tenkes å få kulturelle implikasjoner, som via mange omveier og kronglete kanaler lar seg etterspore i kjønnsrollene.

6. VITENSKAPSTEORETISK GRUNNLAG - SUBJEKTIVITETENS PLESS I FORSKNING?

Weber var den første til å insistere på at sosiologien må ha "Verstehen"-karakter. Forskeren må innta "the actors point of view" og forstå ei handling ut fra aktørenes egen forståelse av den (Eriksen 1983). Sosial realitet er konstituert gjennom aktørenes egen forståelse. Med Kant kan vi si at våre forstandskategorier (rom, tid etc.) er vilkår for å oppfatte noe som objektivt, dvs. de subjektive erfaringsbetingelsene er vilkår for objektivitet. Den ytre verdens eksistens hviler derfor i en viss forstand på subjektive betingelser (skirbekk 1972).

Samtidig får selve subjektiviteten en slags objektiv utforming ved at den dannes gjennom de kulturelt definerte rammene som hvert individ sosialiseres inn i. Det er en påstand om at den objektive verden ikke kan forstås uten de persiperende individenes subjektive verdi-innslag på samme måte som disse verdi-innslagene ikke kan eksistere utenfor fellesskapets kodifiseringer som igjen blir en slags objektiv målestokk. Det subjektive er altså like lite rent subjektivt som det objektive er rent objektivt. Hva så?

Denne oppfatninga får innvirkning på forskerrollen. Når kunnskapen er relativ til den meningskonteksten som konstituerer kunnskapen, betyr det at også de almene objektivitetskriteriene for kunnskapen er relative, det finnes ingen absolutte standarder. Målestokker og sannhetskriterier må hentes innenfor det intersubjektive normsystemet som alle aktørene i et gitt samfunn står i, også forskeren. Vitenskapen er altså utlevert til de verdisammenhengene det øvrige samfunnet er bygd opp omkring. Forskeren er ikke nøytral.

Selv om hver faggruppe utvikler sine begreper, er vitenskapen avhengig av det samme språklige medium og den samme forståelseshorisonten som utgjør det totale samfunnets verdimeslige integrasjon. Det betyr selvsagt ikke at vitenskapen ikke kan bidra med ny kunnskap, men at kunnskapen må innhentes i henhold til erkjennelsen om de begrensningene vi er underlagt.

Aktørperspektivet er like nødvendig som det å ivareta et metodologisk deltakeraspekt. Bare gjennom deltakelse i verdifelleskapet kan sosiale situasjoner beskrives på en måte som gir et reelt grunnlag for fortolkning og forståelse. Utvikling av samfunnsvitenskapelig kunnskap skjer innenfor en hermeneutisk sirkel, der forståelsen alltid beveger seg mellom det som forstås og den forståendes meningsrammer (Taylor 1975).

Hermeneutikken har sitt grunnlag i Heideggers ontologiske filosofi. Sirkelbevegelsen i erkjennelsen impliserer at mennesket er forbundet med sine omgivelser i verden, sirkelen går fra subjektet til gjenstanden og tilbake igjen, det subjektive er all erkjennelses betingelse (Wind MCMLXXVI).

Samfunnsvitenskapen har vært dominert av vitenskapelighetskrav som var hentet fra naturvitenskapene. Dette var imidlertid en defensiv strategi som tok sikte på å vinne anerkjennelse for en ung og utviklet vitenskap. Heideggers erkjennelsesteori blir utgangspunkt for en offensiv innfallsvinkel til samfunnsvitenskapelig forskning. Det er subjektiviteten i all erkjennelse som er gitt, ikke det objektive. Heller ikke kan mennesket erkjenne noe med en fornuft som er rensset for alle følelser og holdninger. Tvertimot er menneskets følelsesdisposisjon alltid tilstede i erkjennelsen (Op.cit.).

Robert Nisbet er en av de som har behandlet spørsmålet om følelsenes plass i forskning. I boka "Sosiologi som kunstform" trekker han fram likheten mellom forskning og kunst. Han sier:

"Problemene, innsiktene, ideene og formene som gir seg til kjenne hos kunstneren og vitenskapsmannen, synes like ofte å komme fra det ubevisste som fra det bevisste. De kommer like ofte fra bred, eklektisk og uorganisert lesning, observasjon og opplevelser, fra undring, skumlesning og drømmerier, og fra gjemte erfaringer, som fra noe som er bevisst og øyeblikkelig synlig. Arthur Koestler har vist i flere av sine usedvanlige verk at de like ofte kommer fra den "kjevhendte" prosessen med følelser og intuisjon, som via den "riktige" kanalen med logikk, empirisk målbevissthet og årsak." (Nisbet 1978).

Visuell assosiasjonsevne er grunnlag for skapende aktivitet, hevder Nisbet:

"Hva annet er fantasi om ikke bilder som beveger seg rundt i våre tanker, tvingende, ustoppelige, og ofte tilfeldige; bilder vi trenger for å beskrive og holde fast ved en viss del av virkeligheten?"

Tenkere som Bacon og Descartes må ta sin del av ansvaret for at kreativ assosiasjon gjennom bilder ikke har fått sin rettmessige plass i vitenskapen. Hvert av dem trodde at ved å konsentrere seg om strenge metoderegler, henholdsvis induktive (slutninger fra sensorisk observasjon til almene lover) eller deduktive (fra almene selvfølgeligheter til enkelt-tilfeller) ville sannheten nås.

Dagens sosiologiske metode mener Nisbet er begrensende og hemmende gjennom sine krav til bevisførsel og systematisk etterprøvbarehet, på bekostning av skapende refleksjon. Han vil den rendyrkede logikken til livs. Den innskrenker erfaringer og fantasi og forkrøpler den intuitive prosessen som all skapende virksomhet er avhengig av. Han kritiserer dagens sosiologi for å være "et meget ordnet hele som består av nøyaktige regler for å sette fram problemer, arrangere data, oppnå hypoteser, verifisere resultater og, som kronen på verket, sette fram det som kalles teori". I motsetning til dette mener han at målet for vitenskapen er å forklare et empirisk materiale slik vi møter det gjennom erfaring og observasjon:

"Men forklaringen innebærer bruken av former, konfigurasjoner og mønstre som ligger i vitenskapsmannens evne til å uttrykke de sammenhenger og indre forhold som han finner i sitt dataunivers."

Som kunsten avskyr alle systemer, gjør også den skapende prosessen det generelt, sier Nisbet og støtter seg til dikteren Blakes aforismer:

"Art and Science cannot exist but in minutely organized Particulars". To generalize is to be an Idiot! To particularize is Alone Distinction of Merit. General Knowledge are those Knowledge that Idiots possess. 3)

Uten å gjøre verken Nisbets eller Blakes ord fullstendig til mine vil jeg framheve for det første at forskeren aldri kan bli et nøytralt instrument i forhold til samfunnet. "Subjektive" innslag i form av verdistandpunkt og moralske/politiske vurderinger må heller søkes klargjort og bringes med som fruktbare element i analytisk virksomeht. For det andre er det nødvendig i samfunnsvitenskapen å innse det problematiske i å generalisere. Samtidig som kunnskap søkes med et alment siktemål, vil variasjoner i sosialt liv alltid gjøre krav på partikulære undersøkelser.

På samme måte blir naturvitenskapens årsaksbegrep inadekvat når forsknings"gjenstanden" defineres som et system av mening. Forholdet mellom årsak og virkning er ikke kausalt, dvs. handlinger og ytringer blir i prinsippet upredikerbare, bestemt av intensjoner og motivasjoner som hentes fra aktørens forståelses-kontekst og av kommunikative interaksjonsprosesser, såvel som fra stemninger, impulsive innfall, tilfeldige forhold etc. Med denne definisjonen blir det noe ulogisk i det å forsøke å konstruere testbare situasjoner etter modell av forskning på strengt lovmessige natursammenhenger.

Hypoteser må kunne ha en annen status enn å skulle avgjøre en teoris sannsynlighet som i hypotetisk-deduktiv metode.⁴⁾ Slik jeg ser det, kan hypotesene i kvalitativ samfunnsforskning få en fruktbar anvendelse som avgrensings- eller fokuseringsredskap underveis i arbeidet mot å nå stadig mer nyansert innsikt, som videre gir mulighet til formulering av nye hypoteser i en kontinuerlig pågående prosess.....

7. METODISK FRAMGANGSMÅTE.

Våren 1982 tok jeg vikarjobb i en ungdomsklubb på midt-Tromsøya for å komme i kontakt med den lokale byungdommen. Jeg anså dette for å være hensiktsmessig av flere grunner.

Ungdomsklubbene er kommunalt organiserte fritidstilbud som er åpne for all ungdom selv om de i utgangspunktet ble opprettet for å være et fritidsalternativ for den uorganiserte ungdommen, dvs. de som ikke deltar i mer organiserte fritidsaktiviteter. I tillegg skulle klubbene være et sosialpedagogisk virkemiddel med det bevisste siktepunkt å integrere "ungdom i risikozonen". Hovedsakelig ble byene sett på som mer risikofylte enn landsbygda, og fritidsklubbene ble følgelig et tilbud til den "urbane" ungdommen.

Den første kommunale fritidsklubben kom i Oslo allerede i 1953 som svar på raskt økende ungdomskriminalitet i etterkrigstida, og i årene som fulgte ble det opprettet klubber i flere bykommuner rundt om i landet. I 1983 fantes det ca. 520 kommunale klubber pluss ca. 50 halvkommunale⁵⁾, de fleste lokalisert til byer og støtte tettsteder.

Innholdet i fritidsklubbene skal være samvær, uforpliktende aktivitet og tiltak som kan fremme sosial læring.

For å kunne være et miljøtilbud til unge mennesker i risikozonen skal klubbene også ha et stabilt miljø av vanlig ungdom i lokalmiljøet (NOU 77:6).

Jeg var opptatt av å komme i kontakt med ungdom som verken var spesielt problembelastet eller spesielt vellykket. Jeg ønsket å møte dem på en arena hvor de ikke var kontrollert av voksne autoritetspersoner som foreldre eller lærere eller instruktører. Gategjengene ville det være vanskelig å treffe på en naturlig måte, dvs. at kontakten straks ville bli definert som en intervju-situasjon. I klubben derimot ville jeg kunne delta som én blant flere voksne inntil jeg hadde peilet meg ut noen for nærmere samtaler. Jeg ville treffe igjen de samme ungdommene fra gang til gang å få anledning til å bli kjent med dem på et uformelt grunnlag. Det viktigste argumentet for å velge

klubbbugdommen var imidlertid at klubben sannsynligvis er den arenaen hvor voksne roller best kan prøves ut og spesielt med relevans til kjønnsidentitet.

Tromsø har bare 4 ungdomsklubber, 3 av dem befinner seg et stykke unna selve byen i boligområdene Kroken, Mortensnes og Kvaløysletta. Valget av klubb ble gjort fordi jeg ville snakke med et variert utvalg av den ungdommen som bor i bykjernen eller i nærheten av den. (Se appendix II.)

Denne klubben hadde også vært med i "medlemsundersøkelsen -81", en sosialpedagogisk undersøkelse i regi av FAD (Bjørklid 1981). Det eksisterte derfor allerede en del materiale derfra.

I første omgang ville jeg observere hva som foregikk av sosiale prosesser og hvilke rammer disse utspant seg innenfor. Planen var å la observasjonene styre meg i retning av ei noenlunde eksakt problemstilling som så kunne danne grunnlag for senere intervjuer. I intervjuene ville jeg konsentrere meg om de erfaringene fra klubben som kunne peke videre mot mer generelle forhold ved ungdommens daglige liv.

Jeg foretrakk å søke ansettelse som klubbarbeider framfor å be om tillatelse til å komme i klubben som "observatør", ut fra et ønske om å kunne forholde meg til ungdommen via de vanlige rutinene, og gjennom denne "hverdagspraksisen" få et innblikk i hvordan klubblivet artet seg.

Ved søknaden gjorde jeg rede for min motivasjon for jobben og ba arbeidsgiveren om å informere ungdommen om dette slik at de sjøl fikk anledning til å vurdere om de ville godta min tilstedeværelse. Det kom ingen innvendinger.

Likevel kom jeg senere opp i det kjente metode-etiske problemet som observatørrollen antakelig innebærer for alle, - en snakker med folk, går inn i relasjoner og "tilsniker" seg informasjon som skal brukes til eget formål.

Jeg vurderte å dele ut presentasjonsskjema til alle som de kunne ta med seg hjem for at også foreldrene kunne bli orientert, men kom til at det kunne skape unødig mistenksomhet

eller avstand. Jeg var også redd for at personalet skulle bli skeptiske og på vakt hvis jeg nærmest insisterte på å defineres som noe annet enn dem. Problemet ble løst ved at jeg ventet med å presentere meg til jeg møtte hver enkelt av de jeg valgte ut til intervjuer.

Min forhåndskunnskap om ungdom begrenset seg til det jeg hadde lest, om opptøyer, ødeleggelse, vold, hærverk, gatebarn etc. i avisene, i tillegg til endel faglitteratur om sosialisering og om ungdomskulturer.

Jobben besto i å være dørvakt, eller innkassere inngangspenger og gjøre opp kassa, eller å "patruljere" i de forskjellige rommene mens man prøvde å "representere en ærlig og beint fram voksenverden der ungdommene kan få prøvd ut sine holdninger og meninger ut fra egne forutsetninger", som det står i stillingsinstruksen. Notater ble nedskrevet etter arbeidstidas slutt.

I de følgende kapitlene skal jeg gi et beskrivende sammendrag av hva jeg erfarte som klubbarbeider. Jeg vil legge vekt på å få fram ungdommenes oppfatninger i den grad jeg kjenner dem gjennom deres egne utsagn. Men mye av observasjonene vil bære preg av at jeg selv har sett og tolket i stedet for å spørre dem direkte om hva de foretar seg eller hva som foregår. Jeg bygger også en del på hva de andre klubbarbeiderne har formidlet.⁶⁾

8. BESKRIVELSE FRA EN UNGDOMSKLUBB.

8.1 Rammevilkår for aktivitetene.

Klubben holder til i kjelleren under ungdomsskolen. For å komme inn må en banke på ytterdøra som holdes låst hele kvelden. En klubbarbeider åpner, ungdommene strekker ut armene for å bli ransakt for flasker og puster på klubbarbeideren som så skal utvise vedkommene fra klubben ei uke hvis det lukter alkohol eller en finner flasker. Deretter må de ta av seg ute-sko, stumpe røyken og betale inngangspenger før de får adgangstempel for å slippe inn.

Lokalet er ganske lite. Foruten gangpartiet med trappa opp til klasserommene inneholder det et større rom med dansegulv, "musikkboks", salgsdisk og sittebåser, et biljardrom, et bordtennisrom og et bittelite rom med sitteputer. Alt annet er åpent og når musikken er på det høyeste er det nesten umulig å snakke med hverandre bortsett fra ute i gangen. Der er det til gjengjeld ganske kaldt å oppholde seg. I tillegg inneholder klubben et kjøkken, et bruslager og et lite kontor som alle er avlåst eller skal være det. Noen av klubbarbeiderne har nøkler som de har beskjed om å passe godt på for å forhindre at de blir stjålet.

Alle rommene, unntatt gangen er pusset opp av klubbmedlemmene selv. De har malt og snekret og fått lokalet til å ligne et ganske ok diskotek. Tre av fire kvelder i uka fungerer også klubben som et diskotek med salg av brus og potetgull.

Den fjerde kvelden er reservert gruppeaktiviteter av forskjellig slag hvor musikken dempes litt.

På de vanlige kveldene er aktivitetsmulighetene disse:

- biljardspill
- bordtennis
- dans
- sitte ved bordene utenfor dansegulvet
- stå eller sitte rundt dansegulvet og se på de som danser
- kjøpe pizza, potetgull, brus
- gå på toalettet
- gå ut en tur
- bevege seg mellom rommene

Bruken av aktivitetsarenaene er klart kjønnsesifikk.

Biljardrommet og bordtennisen er guttenes domene. Bare en sjelden gang spiller jentene bordtennis. Nesten aldri biljard. De sier de kan ikke eller får ikke lov å prøve. Dansegulvet er jentenes. Her utfolder de seg med hverandre mens 2-3 gutter sitter i den lydisolerte "plateboksen" og spiller musikk. Det hender at en og annen gutt tar en dans også, og av og til kan det sitte jenter i plateboksen. Når det gjelder de aktivitetene som klubben tilbyr, samhandler guttene og jentene i liten grad.

Ute i gangen derimot, slår de seg ned sammen i trappa og tar en røyk. På spørsmål om hvorfor han ikke danset, svarte en gutt:

"Pøh! Æ e no`kje dum. Æ ska no`kje dumme mæ ut!"

Om en skiller mellom formelle og uformelle arenaer her, kan en kanskje si at de "formelle" aktivitetene dans, biljard og bordtennis krever ferdigheter som har klart kjønnsespesifikke tradisjoner, - to ulike former for kroppsbeherskelse og kropps-språk. - Mens trappa blir en arena for uformell kontakt hvor andre ferdigheter må mestres.

Klubben har ca. 220 av Midt-Tromsøyas ungdom som medlemmer, men det er vanlig at det på de "åpne" kveldene kommer omtrent like mange ikke-medlemmer som medlemmer.

Klubbarbeidernes oppgave er i hovedsak å kontrollere, eller ha oppsyn med hva som foregår i de enkelte rommene.

Klubben kan ses på som et sosialt system med en bestemt fysisk og organisatorisk struktur som virker bestemmende inn på samværsformene blant medlemmene og personalet. Eksplisitte regler for hva som er tillatt og ikke tillatt regulerer forholdet dem imellom. Likedan er låste dører, nøkler, vaktsomhet, de mørke rommene, den høye musikken alt sammen kjennetegn ved det miljøet som ungdommenes fellesskap og tilhørighet til klubben utvikles under.

8.2 Guttenes dominans.

En svært iøynefallende tendens ved klubblivet er guttenes dominerende oppførsel. Den foregår på ulike måter, mer og mindre bevisst og gjelder de fleste av dem. Noen ganger som resultat av deres kroppsbruk og stemmevolum, noen ganger ved deres høyst intenderte og direkte provokasjoner, eller også ved at de briljerer med vittigheter og morsomme framføringer av ymse slag, eller gjennom intens og høyrøstet argumentering i diskusjoner. En kan ikke unngå å gi dem oppmerksomhet. Jentene er mer tilbakeholdne. Selv klubbens reglement er tilpasset guttenes adferd. Og når personalet snakker om medlemmene eller "dem" er det guttene de beskriver. Det er

guttene som stjeler, som knuser ruter, som lager bråk, som bærer kniver og smugler inn flasker. Det er guttene som blir utvist. Men det er også de som er "greie" "rettferdige", "søte" osv.

Trenger de all den oppmerksomheten de får? Resultatet av deres brautende, voldsomme oppførsel er jo at de blir lagt merke til, blir snakket med, blir snakket om. Deres atferd bringer dem på de voksnes dagsorden, så og si. Metoden er å sjokkere, skremme eller imponere om de behersker det. Selv kan de begrunne et spark gjennom ei dør med at det var styrkemarkering. Hvem er det de markerer styrke overfor? - Jentene, klubbarbeiderne eller hverandre? Eller er det en slags sosial trening til det miljøet de møter utenfor klubben? Noen "uhell" er utilsiktet.

Episode: En gutt kommer stormende gjennom korridoren mot gangen forfulgt av en annen, sparker opp døra som treffer en klubbarbeider i hodet med voldsom kraft. Hun blir kastet gjennom rommet, mister flaskene hun bar på, ramler nedover trappetrinnene. Det singler i knust glass og klubbarbeideren hyler, kaver seg på bena og begynner å skjelle ut fyren, som etter å ha stoppet forskrekket opp, - men uten å gjøre mine til å hjelpe henne - blir sint over å bli skjelt ut. Han var jo helt uskyldig. Kunne vel ikke vite at hun sto der. Hva fan sto hun der for? Det var hennes egen feil at hun ble truffet når hun var så dum å stille seg opp bak ei dør.

Under "oppklaringssamtalen" de hadde senere, holdt han fast ved sin uskyld og foreslo som løsning at dørene skulle stå åpne, - eller mente hun kanskje han skulle begynne å banke på hver gang han skulle ut ei dør?

Kontoret er et populært sted for guttene. Hvis døra er åpen, samles de der, og heftige diskusjoner oppstår som regel, om ting som angår dem. Eller de kan gripe telefonrøret og ringe politikammeret for å fortelle at purken er noen jævla fascist-svin m.m.

Stoffproblematikken er de svært opptatt av. Flere hevder at de bruker stoff, viser ertende fram sprøyter og tabletter. Det er vanskelig å bli klar over om det er alvor eller fleip.

Det virker som stoff er en miljøfaktor i deres virkelighet som de er nødt til å forholde seg til. Det er farlig og det er tilgjengelig. Bare deres egen vilje kan forhindre dem fra å begynne. De er både skremt og tiltrukket. Noen later til å vanke i ganske belastede miljøer hvor de er vitne til hendelser som skremmer dem.

Flere av guttene går med kniv på seg. Hvorfor? De bare har den. Bruker den på jobben. Hvorfor skulle de ikke gå med kniv? Kan være greit å ha, er svarene de gir. Det skinner igjennom at de misliker, blir provoserte av vår nysgjerrighet. Må de være rustet til forsvar? Ønsker de å skremme? Gir kniven dem en styrkefølelse?

Episode: En gutt hopper fram og fekter vilt med en kniv - som senere viser seg å være en vanlig bordkniv -, foran brystet på en klubbarbeider. Hun ber om å få den, han nekter. Hun griper den og drar. Han slipper ikke. Til slutt gir hun seg, gråtende. Dette forteller han meg, opprørt over hvor "idiotisk" det var av henne å reagere sånn. Men hvorfor forsøkte han å skremme henne? Hvorfor driver han på sånn? spør jeg. "Har ikke noe anna å gjøre. Arti å se at hun ble redd."

Flere gir uttrykk for at klubben er kjedelig, ingenting å gjøre der. Får ikke bestemme noen ting. Men de kommer igjen og igjen.

Et reaksjonsmønster går stadig igjen, - deres iherdige innsats for å fraskrive seg skyld når noe har skjedd, og deres krenkelse over å bli mistenkt for "alt galt" som blir gjort. Sanksjonsmulighetene deres er små. De tyr til pøbelstreker som hevn. Eks.: slippe lufta ut av syklene til klubbarbeiderne eller barrikadere ytterdøra. Men bevise sin uskyld ved å "tyste" vil de ikke gjøre. Dels skyldes vel dette interne lojalitetsregler, dels redsel for straffereaksjoner fra den de eventuelt røper.

Samværsformen dem imellom er preget av tøffe og voldsomme kroppslige utfall som slag og spark, ofte helt plutselig uten noen foranledning. Utfordringa blir møtt i samme kjekke stil

av de som behersker formen, det gjør de fleste. Overfor jentene er de annerledes.

8.3 Hvordan kjønn gjøres relevant.

Samhandlinga mellom jenter og gutter er tilsynelatende minimal i klubben. Stort sett holder de seg ennå til "sine egne", og begrenser sin interesse til å være litt på utkikk etter bestemte "typer" når det gjelder jentene, eller til litt småerting fra guttenes side. Ertinga tar gjerne form av generell kvinnehets, framført gjennom imitering av skingrende stemme ("Åh, herregud, altså! osv.), eller av kvinners måte å bevege seg på. En lek kan være å "kastere" hverandre med biljard-kølla, og agere "tante" etterpå, med pipende stemme og affekterte fakter. Prisen for beste antrekk på karnevalet deres, ble vunnet av en gutt utkledd som hyperfeminin kvinne med enorme bryster og knallrød trutmunn. Det er stereotype kvinnemodeller de framstiller, som de ikke finner blant klubbjentene, - en kontrast til sin egen utprøvende maskulinitet, som kanskje stemmer like lite overens med mennesket bak, som deres "kvinne-rolle" gjør?

8.4 Kommunikasjonsforskjeller.

Det er alltid musikki lokalet, og som oftest er den ganske høy, slik at alminnelig samtale er umulig å gjennomføre. Det er faktisk nødvendig å kommunisere ved hjelp av kroppsspråk, gester og mimikk, hvis man vil ha kontakt med andre i de åpne rommene. For de fleste guttene er dette kanskje ikke så vanskelig, vant som de er til å utfolde seg kroppslig, i hvert fall overfor hverandre. Men hva skjer om de nærmer seg jentene på samme måte?

Jeg ser ikke at jentene bruker denne formen for kroppsspråk i noen særlig grad. Heller ikke okkuperer de kontoret, hvor det går an å snakke sammen, så ofte, - der er som regel fullt av gutter. Hvordan er klubben tilrettelagt for jentenes kommunikasjonsform? De danser, sitter i trappa ute i gangen eller beveger seg mellom rommene. Som oftest henvender de seg til hverandre.

8.5 Rangordning blant guttene.

Det kan se ut som det eksisterer et statushierarki blant guttene. På toppen sitter 5 - 6 ganske store, ganske tøffe og selvsikre gutter som har ord på seg for å være "greie" karer. Så kommer et bredt mellomskikt hvor en finner mer differensierte rolleutforminger. Nederst finner en de som har en litt tilbaketrukket posisjon, gutter som verken brøler eller utagerer på annen måte. En mannlig klubbarbeider, tidligere medlem i klubben, mente at de guttene som går omkring og oppfører seg ordentlig og pent, de er egentlig litt utenfor miljøet, mer og mindre utstøtt av gjengen. Jeg får utsagn om at noen av disse sitter hjemme om kveldene når de ikke er i klubben og ser på video.

8.6 Klubbarbeidernes mistillit.

Klubbarbeiderne vet at noen av ungdommen gjør hærverk, noen bruker stoff, noen stjeler osv. Det er vanskelig å vite hvem som gjør det. Noen ganger blir det oppklart, andre ganger ikke. Guttenes oppførsel er slik at hvem som helst av dem forsåvidt kan tenkes å kunne gjøre hva som helst. En skal jobbe ganske lenge i klubben for å bli så godt kjent med den enkelte at en kan vite hva en kan vente seg. De fleste klubbarbeiderne har vært der ganske kort tid.

Guttene føler seg urettferdig behandlet og blir det sikkert av og til. De føler klubbarbeidernes mistillit som er helt reell. Deres eventuelle ønsker om å bli likt og verdsatt, formidlet gjennom den stilen de behersker best og som er mulig innenfor klubbens rammer, kan lett bli misforstått og føre til store skuffelser. Klubbarbeidernes omtale av ungdommene eller klubblivet, kan få en til å føle at det er en gjeng halv-kriminelle, upålitelige, ukontrollerte og aggressive, - delvis farlige - individ det gjelder, ikke vanlige unge mennesker. Samtidig gir de inntrykk av å forstå dem ganske godt. Noen er innstilt på at klubben skal være et sted hvor ungdommen kan føle seg trygge, et sted hvor de kan inngå nødvendige allianser med voksne som verken er lærere, foreldre eller "øvrighet".

På personalmøtene blir det gang på gang slått fast at guttene dominerer for mye i klubben, men hittil har ingen greid å forandre på det.

8.7 Inntrykk av jentene.

Det hender aldri at ei jente stormer gjennom rommene, sparker opp dører eller slår knyttneven i veggen. De beveger seg stillere omkring, sammen eller alene. Noen ganger holder de rundt hverandre eller leier hverandre. Sjelden ser en at de holder en gutt i handa. De er åpne for kontakt, men det krever et initiativ fra min side, på samme måte som det krever et initiativ å vende oppmerksomheten vekk fra guttene.

I enkelte tilfeller har jentene vist at de stiller seg på guttenes side i konflikter. De kan være enige i at guttene blir urettferdig behandlet, får skylda for "alt". De har også uttalt seg kritisk over klubbarbeideres manglende evne til å takle guttenes provokasjoner, mener at folk som ikke klarer det, burde ikke ha en slik jobb.

Noen få samtaler med jentene har jeg hatt i observasjonsperioden. De forteller om reiser som skal foretas, om slanking og klær, om skolen. Om hvordan de mobber noen av lærerne og hvorfor, og om hvorfor andre lærere er veldig greie. De viser også interesse for mitt privatliv. Hvor mange unger har jeg? Er jeg gift? Skal jeg ha flere barn, osv. Det er lettere å snakke med dem enn med guttene når en først får kontakt. De er åpnere, mer opptatt av dagligdagse ting, prater mer "løst og fast" omkring småting, kommer med andre typer kommentarer og innskytelser, har et annet repertoar av gester og fakter enn guttene har.

Også jentene sier at klubben er kjedelig. Det er mye morsommere å være i juniorklubben, som ledere for de små. Jentene viser ingen opposisjon overfor klubbarbeiderne, så vidt jeg kan se.

8.8 Oppsummering.

Etter disse kveldene satt jeg igjen med en mengde spørsmål. Hovedinntrykket var at klubben utgjorde en arena hvor guttene spilte ut sin dominans ved å legge beslag på rommet med sin voldsomme og bråkete atferd. I tillegg opplevde jeg en god del aggressivitet i deres utspill, blandet med usikkerhet og fortvilelse.

Fra personalet fikk jeg høre, "Ungdommen er sånn, de må kjekke seg." Men var det bare "kjekke seg" de gjorde? Og hvor "kjekk" skulle en akseptere at de var? Jeg merket meg f.eks. at jentene holdt seg unna biljardrommet. Jeg fikk også høre at "Ungdommen i dag er oppdratt til å være egoistisk, de har ikke lært å ta hensyn til andre, til å vise ansvar. De er egosentrerte!" Hvor alment var dette? Gjaldt det begge kjønn like mye?

Endel episoder gjorde sterkt følelsesmessig inntrykk. Jeg så en liten spinkel vettskremt gutt fra hjelpeklassen for de "skoletrøtte" bli brutalt irettesatt av en stor kraftig selvsikker kar fordi han hadde lagd bråk hele kvelden ved sine gjentatte forsøk på å bryte seg gjennom den låste kontordøra, med et digert skrujern han hadde med seg.

En annen gutt med klengenavnet "Langfinger" brøt fullstendig sammen da han en gang ble avslørt etter å ha stjålet penger fra kassa. Gråtende tryglet han om at moren hans ikke måtte få vite om det, og tilsto at han var redd for å miste de få vennene han hadde hvis han ikke var tøff og stjal.

Klubbarbeiderne ga uttrykk for at de var lei krancling, provokasjoner og bråk. Det var stor gjennomtrekk i personalgruppa, de færreste jobbet der mer enn ett år. Mange sluttet etter noen få måneder. Ved flere anledninger hadde klubben vært stengt over lengre tid på grunn av reparasjoner etter hærverk og problemer med finansiering av disse. For eksempel ble biljardbordet ødelagt ved at filten ble skåret opp med kniv, dører ble sparket istykker, bordtennisutstyret varte noen få kvelder før det måtte fornyes, vinduer og lampekupler ble knust etc.

Jeg opplevde periodevis at klubben fungerte som en oppbevaringsinsitusjon for ungdom hvor forholdene var slik at destruktiviteten hadde gode vekstbetingelser. Både guttene og jentene hevdet at klubben var kjedelig. Særlig guttene klaget over kontroll, mistenksomhet og urettferdighet fra de voksnes side. Men kontrollen var faktisk nødvendig.

Etter ei stund fikk jeg behov for å samtale mer med dem enn det var mulig på klubbkveldene. Jeg var interessert i deres egne beskrivelser av situasjonen i klubben og i tillegg å høre om dagliglivet deres i sin alminnelighet. Så jeg gikk igang med utarbeide en spørsmålsguide sommeren 1980 med sikte på å intervju et lite utvalg samme høst (se appendix I). Samtidig prøvde

jeg å avklare ei problemstilling som kunne gi en fruktbar innfallsvinkel til feltet.

9. INTERVJUER - PRAKTISK GJENNOMFØRING.

Det var guttene som var kommet i sentrum for min oppmerksomhet. De var spennende og utfordrende. Deres atferd var manifestasjoner av en kultur hvor jeg ikke kjente kodene. Jeg ønsket å trenge bak fasadene. Jentene forekom meg å være hverdagslige, velkjente, et modernisert speilbilde av min egen pubertet (?). Men jeg ville ha dem med i intervjuene for å fange opp også deres uttalelser om ungdomsmiljøet i byen og i klubben. Spesielt ville jeg prøve å få data på forskjeller mellom kjønnene i måte å forholde seg til andre mennesker på. Jeg var også ute etter deres oppfatninger om styrke og svakhet. Dette på bakgrunn av et par noe "løse" hypoteser jeg hadde formulert etter observasjonsperioden i klubben:

1. Bymiljøet representerer utfordringer og muligheter for ungdom, som krever forskjellig styrkemobilisering for gutter og jenter.
2. Gutter og jenter er på forskjellig måte opptatt av andre mennesker og har ulike måter å forholde seg til sosiale konsekvenser av egne handlinger.

Gjennom intervjuene ville jeg forsøke å finne belegg for disse antakelsene, og gjennom analysene prøve å sette på begrep hva de antatte sammenhengene eventuelt innebar.

I formuleringa av spørsmålene prøvde jeg å unngå spørsmål av typen "hva mener du, hva synes du", osv. Disse tror jeg kan lede til "meningssvar" som er mer programformuleringer på bakgrunn av hva folk vet at de bør mene, enn de er uttrykk for reelle egne opplevelser. Jeg forsøkte i stedet å legge opp til samtaler hvor utgangspunktet skulle være beskrivelser av konkrete forhold. Tankegangen var at beskrivelsene ville avdekke språklige kategoriseringer som igjen var uttrykk for en kulturform. Ungdommenes uttrykksmåter ville kunne gi et bilde av hvilke meningssystem de orienterte seg innenfor og som deres handlinger stod i forhold til. (Spadley/Mc.Curdy 1972.)

Jeg forsøkte også å la enkelte spørsmål være provokatoriske ved at de skulle berøre temaer jeg antok de hadde et sterkt følelsesmessig engasjement i, og som derfor var viktige temaer. Men jeg ville ikke være for nærgående, og lot det heller være opp til dem selv å være fortrolige. Det forbauset meg ofte at de viste en åpenhet jeg ikke hadde våget å be om. - Dette avhang imidlertid litt av hvor nær venn de var med "medinformanten".

Tilsammen snakket jeg med 22 personer i alderen 12-17 år, 8 jenter og 14 gutter. De fleste var født og oppvokst i byen, bare 2 - 3 av dem hadde flyttet hit som småbarn. Samtalene foregikk i grupper på 2 eller 3 satt sammen etter hvem som vanligvis pleide å være ilag. Noen ganger valgte de selv hvem de ville intervjues sammen med. Jeg regnet med at gruppesamtaler kunne gi meg et mer omfangsrikt materiale enn individuelle intervjuer.

Overordna mål var at intervjuene skulle kunne bli ei kartlegging av deres referanserammer. Det var nødvendig å forsøke å skille ut mine egne, dvs. mine forhåndsoppfatninger om ungdom, og om forskjellene mellom gutter og jenter.

I utvalget foretrakk jeg å følge opp de relasjonene som allerede var etablert, dvs. jeg tok kontakt med dem jeg i løpet av observasjonsperioden hadde pratet endel med, enten det var i klubben eller tilfeldig ute i nabolaget eller i byen.

Noen av de tøffeste og mest avvisende guttene hadde jeg hatt litt kontakt med, men da det ble snakk om intervjuing nektet de blankt hvis de ikke fikk honorar! Jeg tror likevel de andres omtale av livet i klubben gir tilstrekkelig materiale til å si noe også om disse guttene.

Jeg valgte altså ikke de jeg følte var avvisende og negative til mine henvendelser. Denne framgangsmåten har sine svakheter, f.eks. med hensyn til representativitet angående klassebakgrunn, familieressurser etc. Et annet utvalg ville kanskje gitt et annet resultat. I alle tilfeller gjør jeg ikke krav på at

mine konklusjoner har almengyldighet. Min framgangsmåte, selv om jeg naturligvis kom til å snakke med folk som på en eller annen måte hadde appellert til meg, åpnet i hvert fall for at samtalene kunne relateres til tidligere felleserfaringer, - vi hadde en liten gjensidig forutforståelse av hva den andre sto for. I tillegg ville det at vi kjente hverandre litt, gi mer avslappa situasjoner med større frihet til spontane reaksjoner.

Det var gutter sammen eller jenter sammen, aldri blandet kjønn. Grunnen var at jeg ønsket deres oppmerksomhet konsentrert omkring temaene som ble brakt på bane, og at jeg ikke ville åpne for en situasjonsdefinisjon⁷⁾ hvor relasjonene dem imellom ble viktigere å forvalte enn den mellom dem og meg.

Jeg vurderte å innkalle samtlige til "alene"-samtaler ved en senere anledning for utfylling, eventuelt korreksjon. Det ble ikke gjennomført.

Intervjuene fant sted dels hjemme hos meg eller i klubben, alt etter hvor godt jeg kjente ungdommene og om klubblokalet var ledig. Ett intervju med to fra hjelpeklassen for "skoletrøtte" fant sted på et av skolens pauserom.

Jeg pleide å åpne hvert intervju med å snakke litt om hva samfunnsfagsstudiene gikk ut på og gi en motivasjon for mitt oppgavetema som var omtrent slik:

"Jeg synes det er for jævli (!) at de som planlegger samfunnet og de som sitter med makta ikke tar hensyn til de som skal vokse opp og føre samfunnet videre. De ser tydeligvis ikke sammenhengen mellom det de gjør og de problemene barn og ungdom har. Jeg mener at den måten byen er utforma på har innvirkning på hvordan vi har det, vi som lever i den. Jeg har tenkt å skrive en oppgave som belyser dette. Derfor vil jeg finne ut noe om hvordan ungdommen innretter seg i bysamfunnet, hvordan de lever, hva som er viktig og betydningsfullt for dem, og hva som er vanskelig. Spesielt er jeg interessert i forskjellene mellom gutter og jenter når det gjelder det å klare overgangen til det voksne livet i et bysamfunn."

Videre var det naturlig å fortsette med å snakke om klubben, og det som foregikk der, siden klubben var den arenaen jeg var kommet i kontakt med dem gjennom. Antakelig var dette "bias-skapende" for hva de forøvrig fortalte meg, men jeg er ikke så sikker på at dette var uheldig, kanskje tvert imot. Mye av deres tidsbruk foregår i klubben. De treffer de samme menneskene igjen gang etter gang, og det som utspiller seg, angår dem selv som personer løsrevet fra autoritetssammenhenger som skole og familie. Som nevnt er det en del av treninga til voksenlivet som starter her, den delen hvor mer "barnslige" aktiviteter avløses av forsøkene på å innta "voksne" roller. Jeg tror nettopp klubblivet gir adgang til fenomen som er fundamentale for å forstå gutters og jenters identitetsbygging på ett stadium i deres livssyklus.

Om klubbungdommenes livsverden atskiller seg nevneverdig fra andres i samme aldergruppe, eventuelt fra annen ungdom i andre klubber, kan jeg vanskelig si noe om.

Alle intervjuene ble tatt opp på bånd, bortsett fra det første (med 2 jenter) som var en prøve på hvordan spørsmålene ble forstått. Resultatet var dårlig. Mange av spørsmålene var for vanskelige, de harmoniserte ikke med deres virkelighetsopplevelse, grep for lite fatt i det de brukte tid på å gjøre, snakke om. De syntes ikke de opplevde så mye, dagene gikk bare, de var ikke opptatt av å gruble og reflektere, det var det hverdagslige livet de levde som utgjorde deres bevissthet, skolen, lekser, foreldre, gutter, klær. Mine spørsmål hadde mer betydning for meg enn for dem, de var typiske for en samfunnsvitenskapelig, problematiserende tankegang. Selv sa de at intervjuet var litt for langt og at en del spørsmål var uinteressante.

Jeg justerte spørsmålsguiden. De neste intervjuene gikk bedre. Spesielt merket jeg fordelene av å slippe å notere. Sjenansen for båndspilleren som de fleste ga uttrykk for med det samme, gikk fort over.

Jeg fulgte altså ikke intervjuguiden fortløpende, men lot samtalen flyte fritt. Ofte kom de selv inn på temaer jeg skulle stille spørsmål om senere i intervjuet. Jeg syntes det var viktig i slike tilfeller å ikke avbryte, men la tankene deres utvikle seg spontant, mens jeg kom med "oppfølgende" spørsmål eller kommentarer. Dette har jeg tro på er en framgangsmåte som gjør intervjusituasjonen mindre formell og samtalene mer levende og interessante å delta i, samtidig som de gir grobunn for tillit og trygghet. De av mine temaer som vi ikke hadde vært innom underveis, tok jeg heller opp til slutt.

10. ANALYSEMODELL - TRE NIVÅER.

Da datainnsamlingsfasen var over, satt jeg igjen med 9 kassettbånd, hver på en og en halv time. Den løse ustrukturerte samtaleformen på intervjuene, gjorde materialet tungvint å hankses med. Temaene kom ikke i rekkefølge. Jeg lyttet gjennom båndene, noterte, og skrev deretter ei sammenfatning av hva jeg hadde notert meg som viktige sider ved disse ungdommenes sosiale univers, ordnet etter tema. Hva jeg trakk ut var naturligvis i stor grad farget av hva jeg var ute etter å "se". Men svært mye var oppfatninger som de uttrykte mer og mindre uoppfordret og som samtaleformen på intervjuene ga rom for å fange opp. Jeg så en del klare fellestrekk i hva de opplevde som relevante fenomen, dvs. at enkelte temaer pekte seg ut som interessante for de fleste. De ble omtalt flere ganger i forskjellige sammenhenger og fra forskjellige synsvikler. (Dette betyr ikke at de har samme meningsinnhold for alle.)

Ut fra hva som var gjennomgangstema i samtalene om klubblivet, framsto guttenes dominans og hierarkiske gjengstruktur som en hovedtendens i materialet om klubben. Andre markante fellesstrekk i det bildet som ble tegnet opp var interessen for mot-satt kjønn kombinert med fokusering på egen kjønnsidentitet. Blant annet ga dette seg utslag i ei entydning oppfatning om at begrepet "feminint" står for homofili og er sterkt negativt ladet. Forholdet til landsungdom ("bonan") var også et sentralt tema som dukket fram av seg selv under samtalene.

Ei ny gjennomlytting av båndene førte til at sammendraget ble supplert med flere temaer, som resultat av at jeg i samtalene gikk mer aktivt ut med spørsmål.

Siden jobbet jeg dels med notatet, dels med båndene, nå for å finne tilbake til viktige uttalelser.

Etter dette forsøkte jeg å ordne materialet i forhold til problemstillinga. Jeg satte opp hovedpunkter over innholdet, leste gjennom notatene og lagde stikkordsliste over enkeltfenomen og språklige formuleringer, som jeg etterpå gjennomgikk ett for ett og gjorde notater til. Deretter satte jeg opp en temamessig struktur, på bakgrunn av hovedpunktene, som sto i en salgs logisk rekkefølge, og plotta inn stikkord fra datainnholdet.

Senere klippte jeg opp arket, satte hvert tema på nytt ark, og stokket om på arkene til jeg hadde funnet en orden som var tilfredsstillende i forhold til hva jeg kunne si ved hjelp av det materialet jeg hadde. Jeg lagde også ei stikkordsliste over støttelitteratur.

All oppbrekkinga av opprinnelige utkast i småbiter ga en intellektuell frihet til å assosiere på nytt over detaljer som var forsvunnet i ei vanemessig gjennomlesing.

I arbeidet med dette har jeg kommet fram til en analysemodell. Det viste seg at jeg opererte på flere nivåer samtidig når det gjaldt abstraksjoner omkring datagrunnlaget. Jeg har skilt ut tre. Det første kaller jeg et fenomenologisk nivå. Det er sentrert omkring hovedpunktene i det ungdommene selv formidler slik jeg har utsagnene deres på bånd. Dette gjelder konkrete eller symbolske fenomen de dels bringer på bane selv, dels tilkjennegir som svar på mine spørsmål. Det later til å være forhold av betydning i deres dagliglivsforståelse, enten de understrekes eksplisitt eller forekommer som mer og mindre ubevisste selvfølgeligheter. Dette dreier seg altså om den forståelse aktørene orienterer seg ut fra i deres daglige praktiske livssammenhenger, og som de uttrykker gjennom sine egne kategoriseringer og kommunikasjonsformer. En kan også si at dette er aktørenes fortolkning av den verden de lever i, altså en anskuelse av fenomenene slik de framtrer for aktørene (Østerberg 1972).

I framstillinga som følger har jeg forsøkt å samle mine egne fortolkninger i kapitlene etter materialgjennomgangen. Dette kaller jeg et hermeneutisk nivå. Ved hjelp av begreper hentet fra strukturalistisk antropologi, kommunikasjonsteori og filosofi prøver jeg å vise betydningssammenhenger eller sosiale mønstre i den forståelsen av fenomener som aktørene kommuniserte, verbalt og ikke-verbalt.

Det tredje nivået har jeg kalt strukturelt. Her vil tolkningene knyttes sammen og betraktes i et videre teoretisk perspektiv som blir forsøkt koblet til den problemstillinga jeg har satt meg som oppgave å belyse. Jeg vil prøve å vise noen forbindelseslinjer mellom aktørenes kommunikasjon og overordna samfunnsmessige betingelser, dvs. én mulig tilknytning mellom individ og samfunnsstruktur.

(Alle navn som finnes i intervjugjennomgangen er naturligvis fingerte.)

11. UNGDOMMENES LIVSVERDEN I⁸) (FENOMENOLOGISK NIVÅ).

11.1 Normale gutta.

Klubben er et kjedelig sted, det får jeg mange utsagn om. Det er jo ikke annet å gjøre der enn å "høre på musikk", "gå å slenge", "danse", "spelle", "prate med folk" og "ete potetgull", sier de. Men mange av de samme som sier det er kjedelig kan jeg senere få utsagn om at "det e artiar å gå i klubben enn å være med i kor", slik de var før. Hva som er artig? "Skjelle ut lederen, - danse". De fleste gir uttrykk for at de ikke blir kjent med nye folk i klubben. En gutt sier det slik:

"De fleste som går i klubben, går der for å treffe venna, ikkje for å få venna. De som ikke har venna, de går ikkje i klubben! Skulle man bli kjent - måtte man for eksempel samarbeide om nokka...."

Det gjør man lite av. Noen jenter sier de prøver å bli kjent med nye, men det er ikke lett. Spesielt guttene er vanskelig ... de er redde for å bli kjent med nye.

Det virker ikke som det at musikken er høy, er til noen særlig sjenanse for den "pratinga" de fleste er interessert i. De blir vant til den, sier de, legger ikke så mye merke til den. De synes stort sett det er ok med høy musikk, men jeg får også høre at "Når musikken e så høy, går det jo ikkje an å prate nokka særlig".

Danse kan man imidlertid, og det gjør jentene. "Guttan dainnse ikkje fordi dem e rejdd for å dumme sæ ut.... mer enn jeinntene... flaut overfor kameratan", "dainnse e mer kvinnesak", sier jeinntene. Guttene sier: "'Sossa" og "discofolk" danse, "punkera" også.
- Normale gutta dainnse ikkje! "

Det er tydelig at de har ulike kategorier for ungdomsgruppene. Noen jenter forteller:

- "På Mortensnes (ungdomsklubb) dainnse guttan, men det e "disco gutta", - dem dainnse jo sæ hærslit'.

- "Det e andre typa som går der, sajnnt.. på klærn og sånn der... For det om man ikkje skal dømme folk etter klærn, så e det ainnerledes, særlig på dejn måten.... Der går dem som tenke på merka og klær... og æ må bare si, - dem går i dunjakka tel et par tusen!Her e det mer sånn at dem går i vanlige klær."

Det er altså en norm i denne klubben at dansing (og interesse for klær) er "jenteaktiviteter". Vil de ha det sånn? Guttene sier selv at det er flaut å danse. En av dem tror det er slik at "guttan e for sjenert tel å dainnse". En annen hevder at jentene har mye mer rytme.

Derimot spiller guttene bordtennis. I klubben finnes et bordtennisbord, og en er ofte nødt til å kjempe for å komme til. Jeg får høre at det er viktig med fysisk styrke for å tilegne seg "bordtennisen", og jentenes mangelfullhet i så måte blir lansert som en forklaring på at de ikke spiller. Selv er jentene i ferd med å godta at de ikke får delta i bordtennis og biljard fordi de er for dårlige, men sier også at grunnen er at de får ikke trening:

- "Vi spør, men får ikkje være med. Dem vil ikkje ha oss med. Vi e for dårlig.... bomme bestajndi på baillen. De e bestajndi guttan som hoill på."

De sier også at de ikke liker å spille, det er kjedelig. Lignende svar får jeg fra noen gutter som befinner seg i ytterkanten av guttegjengene:

- "... hørslig å spille med det der biljardbordet....
spellehejler musikk..... heavyrock."

Jeg kaster fram påstanden om at guttene dominerer enormt i klubben, noe som utløser samtaler som denne:

Tor: Dem tåffe sæ, ska hele tida være dänn der....

Egil: Det e jo ingen gutta som toffe sæ før ei jeinnta, før æksæmpel går og slår ei jeinnta før å toffe sæ, det e jo guttan sæ imejlla det e snakk om.....

Tor: "Ja..ja,- mm.."

(pause)

- Toffe sæ for kverandre??

Egil: "Ja, toffe sæ for dem, dem e lamme..... hvis det kommer en gjeng med guta..."

(pause)

- Korsen toffe sæ mene dokker?

Tor: "Ødelegge ting for å vise dem har klart....

Ronny: "Gjøre nokka som flere ser på... og så tør kje han andre å gjøre nokka telbake.... Så tenke de andre, han der e mye sterkar enn han, og.... toffere.... prøve å få makta."

- På ka slags måte kan dem få makt?

Ronny: "Dem får flere på si sia, sånn...."

En annen sa det slik:

- "Guttan spring mer omkring og bråke og sånn...
det går mer ut på å være toff."

Eller jeg får kommentarer som denne:

Anne: "Det e no ingen som dominere mæ, men dem e litt sånn... over for det, det.... æ vet kje, æ syjns i hvert faill det, men dem dominere ikkje akkurat mæ, - men dem e liksom ovenpå."

Det foregår endel hærverk i og omkring klubben, forteller Anne m.fl. Det dreier seg om "spejning i døre, knusing av lampe og vijnndu". Jentene tar avstand fra dette, mener de som ødelegger skulle vært med og retta opp det som blir ødelagt. På spørsmål om de noengang er redde i klubben, forsikrer de at de aldri er redde, men de tror nok det er mange som er det:

- "Det e sikkert nån som e rejdd, for det har vært ganske mye sånn der slåsting utfor klubben."

- "Ikkje for mæ e det nokka skummelt, for æ går 'kje å krangle med nån, - det e sikkert litt ekkelt for dem som vet at når dem kommer ut av klubben så får dem sæ juling."

Ei anna sier at en kan få juling også uten å krangle, bare ved å "irritere nån". Og bakgrunnen for dette er altså at noen skal tøffe seg for gjengen, eller være tøff overfor de som er mindre. Jentene vet at mange av guttene "synes det e arti og sloss". Dette bekreftes av noen av guttene som snakker om at det gir prestisje å "være god og sloss og sånn...", og at det er "arti å banke andre gutta", eller om å få "en fin følelse når du har banka han". Jeg får høre at det å "irritere nån" kan kvalifisere til "bank". Og irritert kan man lett bli hvis noen er "teit". Disse guttene sier de føler seg aldri redd på klubben, fordi:

- "Man passe jo bestajnni på ... hvis du vet dem e sterkar, så sir eller så gjør æ ingenting..."

Andre gutter opplever det annerledes:

- "Æ føle mæ ikkje bestajnni trygg i klubben, e liksom urolig der"-

Flere gutter sier det av og til blir så tøfft at de ikke føler seg helt trygge. En er blitt truet med kniv, riktig nok utenfor klubben.

Men knivene blir også trukket fram inne i lokalene. En gutt kommenterer det slik:

- "Dem går rujnnt og yppe sæ med kniv og leke tøff og trur dem e nokka."

Fysisk styrke later til å være en overordna kvalitet blant guttene, likedan at man har en noenlunde akseptabel kroppshøyde. Dette henger gjerne sammen. I tillegg bør utseende og klær holde visse standarder:

Nils: "Hvis du e liten av vekst, så trur dem du e så veik, og... hvis dete en som e stor, da føle han sæ sånn der jævla kraftig og...."

Per: "Kommer an på korsen dem ser ut også?"

- Ja, ka du mene...?

Per: "Ser dem vanvittig teit ut i tryne, så... uansett kor svær dem e, så hjelpe ikkje det.... teite folk...!"

- Kordan må dem se ut for ikke å se teit ut i tryne da?

Per: (fortsetter)....""utstå"-tenner."

Nils: "Ja, og så går dem med de sosseklærn, - kvit buksa og et tørkle... Æ ville ha daua av latter, ailltså... buksa.... og den knajllrøde gensern...!"

Per "Da blir dem tÿnt!"

"Å tyne" noen kan ha flere betydninger. Disse guttene forklarte at det f.eks. kan gå ut på å "håjlle nån opp mot en vegg" og gjøre krav på å få utlevert det vedkommende har for hånden i øyeblikket. En kan tyne folk for småpenger, potetgull og brus, ikke fordi en egentlig ønsker det de har, brusen kan like gjerne bli tÿmt ut, det er noe helt annet som foregår:

Roar: "Sånn som når vi gikk i syvende, så blei vi tÿnt så føle vi at vi kan ta igjen...."

Nils: "...Ta igjen på dem som e mindre enn oss..."

Per: "...ejller svakere enn oss...."

Roar: "No e det vårs tur tel å ta igjen, no e det nån andre som e "kyllinga"..."

Deminste, nybegynnerne i klubben, blir kalt for "kyllinger":

Roar: "Hvis dem e høyere eller større ejnn oss..., så kaille dem oss for kyllinga."

- Og det e bra ekkelt?

Per: "Næh...Byjnne å bli så vant med det,.... i byjnnelsen va det ekkelt.

Også de nye jentene blir kalt "kyllinger", og utsatt for endel tyning, og også større jenter kommer med uttalelser som inneholder en viss forakt for "småunger". Men tyne noen fysisk, gjør de ikke, jentene.

Hvorvidt en blir kjent med nye folk eller ikke i klubben, varierer naturligvis, men det later til at guttene har et visst forbehold mot det, mer enn jentene. Samtidig er guttenes forbehold mot å danse veldig overbevisende. At "discogutter" danser, avskriver de som relevant for "normale gutter", - som heller ikke er interessert i klær, slik jentene, og altså "discogutta", er. Det virker som de tillegger "discogutter" visse feminine trekk. Hva er det ved dans som er kvinnelig, bortsett fra at det er jenter som gjør det? - I andre kulturer danser mennene for hverandre..... Som bevegelsesform innebærer dans mer og mindre kroppshengivelse til musikkens rytmer. Om kroppen er stiv og anspent blir bevegelsene kjeitete og klønete, og hele forsøket kan lett bli ei pinlig forestilling. En kan risikere å dumme seg ut.....

Bordtennis derimot, krever kroppsbeherskelse av en annen type, - det er målretta, raske bevegelser, ballen skal treffes. Selv legger guttene vekt på sin fysiske styrke som et avgjørende kriterium for å lykkes med bordtennis.

Det er viktig å hevde seg overfor de andre i guttegjengene. Å bevise fysisk styrke på en eller annen måte, eller mot, ved å våge noe dristig, er en måte å hevde seg på blant guttene. En markerer seg som en sterk person, en som fortjener anerkjennelse og oppslutning fra de andre, og har en først fått andres anerkjennelse og oppslutning, så har en også makt i flokken ei stund, makt over de som, til det motsatte er bevist, er svakere. Jentene er pr. definisjon svakere!

Det virker ikke som jentene selv oppfatter situasjonen som et dominansforhold. Men de uttrykker en anelse om en slags rangforskjell: "... dem e litt sånn...over... liksom ovenpå." De som krangler med guttene, kan risikere julig. En kan unngå det ved å la være å opponere eller protestere, holde seg til venns, så og si, med de som slår.

Verre er det å la være å irritere, det kan en komme til å gjøre helt uforskyldt, bare ved å være "teit", og hvor lett er ikke det, hvis en for eksempel har "utstå-tenner"!

Fra guttenes side innbyr forholdene til strategitenkning. Det gjelder å være på vakt, ha oversikt over styrkeforhold og ligge lavt i terrenget overfor de sterke.

"Tyninga" er en måte å understreke sin overlegenhet på. Den kan for eksempel ta form av en ydmykelse og går gjerne utover de mindre og svakere, "kyllingene", "småungene", de som i alder og visdom ligger på et lavere nivå. Den kan også ramme de med andre "defekter".

Det er verd å merke seg at alders-hierarkiet gjelder både for gutter og jenter. De små er mindre verd enn de store. Det som varierer, er måten å markere dette på.

11.2 "The wild Bunch."

Av og til må klubben holde stengt på grunn av bråk, fyll og hærverk. Stenginga er ikke populær. Alle mener det er urettferdig fordi det bare er noen få "som drikk og ødelegg". Hvor mange? Ca. 10 stykker får jeg vite. Allerede i første intervju fikk jeg høre om gjengen som kaller seg selv for "The wild Bunch". Senere dukket de opp i hvert eneste intervju. Det er tydelig at deres oppførsel er en meget viktig faktor i klubblivet. Jeg har ingen intervjuer med medlemmer av "Bunchen". - De nektet som sagt å stille opp. Flere er inne på gjengens autoritet. Det er de som bestemmer hva som skal skje. Selv klubblederne våger ikke å gripe inn overfor "Bunchen", sier noen. Hvem er de? Det er de eldste, de som

går i tiende klasse for å forbedre karakterene, får jeg høre, og noen niendeklassinger. De "tyner" de mindre for penger, godter etc. Disse mindre "tyner" så de som er enda mindre, slik vi har hørt.

For de som kommer ny til klubben, kan "Bunchen" være skremmende. Noen 7. klasse-jenter forteller:

- "Æ va der forrige fredag og da så æ en gut som måtte sleike skoan.... en gut som va fojll.... han måtte sleike skoan tel nån guta i niende, ejllers så fikk han juling... dem hadde gådd i gjørma... han måtte stå der og sleike skoan. ...Han ville jo kaste opp etterpå... men han måtte svelge det.
- Det e "Bunchen", en gjeng som gjør hærverk og sånn på skolen, - dem ser helt sløv ut.
- Dem kommer på klubben med motorsykla.... dem knuse flaske, og så sir dem: Du, du kan gå hjem, og du kan bli her, og sånn... dem ska liksom bestemme, - spesielt overfor de som e ny...
- Det va en som tok en fyr i håret og skjærte over håret med kniv, slik....." (demonstrerer)

Bunchens virkefelt er også utenom klubben:

- "Dem bruke og ødelegge benka og sånn på skolen, skjære i dem, og....
- Dem sir at vi skal gå på butikken og stæle røykpakka tel dem ellers får vi juling.
- Da æ nekta så tok dem og putta mæ i en søppeldunk og satt oppå lokket, - lenge!
- Dem som stæl røyk tel dem, får kassetta som dem har stælt.
- Æ fikk nye rulleskøyte, og da skjærte dem av skumsvampen rundt, æ sa ingenting hjemme, for dem sa æ sku få juling hvess æ sa det.... æ måtte si æ hadde dotte....
- Dem vil vise sæ, vise at dem har makta, tør aldri nokka når dem e aleina, bare når dem e mange ilag."

At "Bunchen"s herjinger er et gjengfenomen, er det mange som mener. En av guttene sier:

- "Når dem kommer sammen, så prøve dem å være tøff for kverandre og sånn der... hvis du e lamme han Jan Erik aleina, - han e rågrei!

(Jan Erik er en av de som oftest har vært utvist fra klubben på grunn av fyll og bråk.)

Flere i "Bunchen" har motorsykler, noe som jevnt over later til å være guttenes store lidenskap. Dette samsvarer med andre ungdomsundersøkelser som viser at guttegjengene ofte driver med aktiviteter knyttet til fart og spenning, gjerne motorsykler og biler. Begrepet "Krom- og nikkel-kulturen" kan være betegnende for denne aktiviteten (Nyseth 1983).

Det snakkes om en klubb som er dannet av "Bunchens" medlemmer. Ifølge klubbliderne skal gjengen ha brukt nazisymboler og nazislagord i motorsykkellklubben.

Er "Bunchen" en slags forbilde for de yngre guttene? - Jeg får utsagn om at det er flaut å dumme seg overfor dem, og altså at mange av dem enkeltvis er "rågrei".

En fredag midt i intervjuperioden ble klubben stengt og alle kastet ut kl. 9 om kvelden. Noen dager senere intervjuet jeg to 14-årige gutter som selv hadde vært opphav til dette sammen med noen andre. Den ene av disse to var ganske ny i klubben. Uppfordret og med dårlig skjult stolthet fortalte de om det som hadde skjedd, samtidig som de ga uttrykk for at det de hadde gjort ikke var helt bra, - den ene karakteriserte seg selv som en person med svak viljestyrke.

Noen dager etter dette igjen, intervjuet jeg to av de eldste i klubben (16 og 17 år) og fikk deres oppfatning om hendelsen:

- "Det va ungan som va og drakk sæ fojll, - det va jo en litt frekk sak.
- Det va kyllingan som drakk sæ fojll, rett og slett.
- Ja, og så sku dem drepe en klubblider...
- Sånn der der, det kan ikkje æ huske at æ har gjort ... nå sånt...!
- Nei, æ har aldri drette mæ ut så kraftig!
- Nei, det e jo helt sykt... det e jo bare tøv!"

E dåkker med i "Bunchen?"

- "Det e jo bare tøv!
- Nei, vi e `kje med.
- Vi e kanskje dem som har slådd oss tel ro i klubben, vi gidd ikkje å gjøre nåkka sånn der, ikkje sant.

"Bunchen" e jo bare en flipp.... har det arti med å kalle sæ for "The wild Bunch".

- Ikkje sannelign oss med de groteske typan der!"

Selv er disse to vel på vei inn i neste fase, begge jobber. - De henger riktignok fortsatt igjen litt i klubbmiljøet, men er i ferd med å distansere seg, beskrive det i retrospektive termer:

- "Du kan si, vi e byjnt å komme litt oppover på barometeret på ungdomstrinnet..."

Ka som e toppen på det barometeret?

- "Når du kommer opp i.....
-overgangsalderen!"
- ... når du kommer i den alderen kor du byjnt å bli sur og
- ... byjnt å bli familietype!

Om problemene med rusmiddel og bråk i klubben, sier de:

- "Rusproblema, det e bare nåkka man må ta i forbehold når man driv en ungdomsklubb, rett og slett... for stort sett de fleste ungdomman driv jo med å ruse sæ, dæffør e det bare nåkka man må ta ijn..."
- Gjør jeinntn det like mye som guttan?
- "Ja det trur æ nok...
- I hvert fall no...
- Før va det kanskje sånn at det va mest guttan som
- ... men det e `kje det no!
- ... ikkje no lenger...
- Det e råmye sånne småjeinntn som går rujndt og.... (pause)"

E det det?

- "Ja, æ syjnns det, sånne som man ikkje kujnne tenke sæ egentlig.
- Dem byjnter tidlig! "

Det jeg hittil har forsøkt å skissere gjennom det ungdommene selv formidler, er at det i klubbmiljøet eksisterer et fram-tredende rollehierarki med "kyllinger" på bunnen, "Bunchen" som det sentrale midtpunkt og et lite toppskikt med folk som orienterer seg ut av klubben. Alle lar seg ikke plassere i

dette hierarkiet. Det finnes helt sikkert flere mindre tydelige nivåer, og noen faller helt utenom. "Bunchen" utgjør bare en del av mellomskiktet, men synes likevel å være en uhyre viktig faktor.

Hvorfor?

Hva representerer "Bunchen" for guttene, og hvorfor har ikke jentene utviklet noe tilsvarende?

Jeg skal komme tilbake til guttehierarkiet, men først skal jeg se litt på hvordan guttene og jentene oppfatter hverandre som kjønn.

11.3 Guttenes forhold til motsatt kjønn.

Nils: Vi kommer hit for å spille...

Roar: ...Biljard og bordtennis...

Roar: Ja, og så jeinnte.....

Per: Ja, selvfølgelig, - hovedsakelig!

Andre sier de går i klubben for å treffe folk,.... treffe "Barte". Noen sier at i klubben, der går de nå rundt og ser seg om.... ser på "pjen", og De ser mye på hvordan folk ser ut, sier et par andre, - om de er pene eller stygge,... men det er dessverre "bare stygge "folk" i klubben". "Jeiinten må være fin", sier disse, "ikke gå kledd som et "naut"... De henviser til punkerne som noe av det verste. "De tre hovedtingan" når det gjelder jenter, sier de, er klær og utseende og "korsen ho e", dvs. om jenta er grei.

På spørsmål om hva forskjellen mellom menn og kvinner består i, får jeg følgende samtale:

Egil: "Kviynnfolk og majnnfolk tenke ikkje likedan. Majnnfolk tenke fornuftig.... dem tenke - damen e kanskje opptatt av andre ting, og.... ka dem vil ha. .. Sånn som i ungdomstida, så går jo kvær enaste kjerring og tenke på at dem ska bli gift og få sæ unga.... og mye sånn der.. Og guttan tenke mer på å få sæ moped og æ vet `kje..

Tor: Dem tenke bare på klær!

Egil: Dem tenke på klær og utseende, det e viktig for dem, det e lykken å være fin og kunne klæ sæ!

- Ejnn majnnfolk da?

Egil: ...å kunnne kjøre rjujnt i en tåff bil og.. ejller på en moped og ... æ vet `kje.

- E det nån andre forskjella på majnnfolk og kvijnnfolk?

Ronny: Majnman har mer sånt arbeid som kræve meir krefter.

Dette var de samme guttene som så mest på klærne og utseende til jentene. Det må også tilføyes at de alle tre hadde tenkt å gifte seg og få barn.

Når det gjaldt stoffmisbruk, mente disse guttene at grunnen til at flere gutter enn jenter hadde det problemet var at guttene er sterkere enn mora, slik at de stort sett gjør hva de vil, men at guttene har den fordel en framfor jentene at de er vanskeligere å lure med på noe, for de kan forsvare seg.

De er flere som sier at jentene ikke liker "barnslige" gutter. Samtidig får jeg klart forståelsen av at det er viktig å være ettertrakta av jentene, og litt av et nederlag hvis en blir avvist:

Roar: Hvis du spør ei kjerring og ho sier nei, da e det flaut.

- Ja, hvis du spør ho om?

Roar: Fast følge.

- Om hovil ha fast følge med då?

Roar: Ja.

(pause)

- Og så sir ho bare nei?

Roar: Ja, og mange e tilstede....

Per: Da e det pinlig!

Roar var "blitt spurt" samme dag på skolen og skulle få svar om kvelden i klubben:

Roar: Hvis ho sir nei, så ser du mæ aldri mer.

- Ka gjør du da?

Roar: Hæng mæ!

Kjæreste-forholdene varer fra noen timer til en dag eller to for disse guttene, og innebærer visse vanskeligheter:

Per: Det e ikkje vanskelig å snakke med jeimnte hves du har drokke...

-Ejnn hvis dåkker e ædru?

Per: Da e det vanskelig!

Det er et selvfølgelig krav at jenter ikke må være sjenerte, men de må heller ikke være for stor i kjeften, "og tru ho e ailltfortåff.... det e mislykket! " Konkurrenter vil de ikke ha!

Fra noen yngre gutter får jeg beskrevet hvordan de går fram for å vekke jentenes interesse: "... sir "hei" hver gang vi går forbi, så kommer ho og snakke med dæ..."

Andre bekrefter at det er fælt når ei jente slår opp, en blir trist og deprimert og det kan til og med gi en stakkar selvmordstanker.

Og det er vanskelig å snakke med jenter alene, likevel.. "... æ blir glad når ei jeinnta spør mæ!"

De eldre guttene har et litt annerledes forhold til dette:

Arne: Vil vi ha kontakt med ei jenta, så e det jo bare å fortelle det tel ho...

- E det enkelt og greit, det?

Ove: Nei, de e `kje enkelt og greit bestajnnndi.

- Du kan ikke bare gå rett bort og....?

Ove: Når e det lett og få kontakt med, andre e vanskeligar..

Arne: Når e ailltfor lett å gå kontakt med.

Ove: Ja, når e vel kanskje for lett...

(pause)

Ove: Når e vanskelig, og når du tel slutt har fådd kontakt, så oppdage du at de va `kje bryet verd, stygt sagt.

Eller de gjør seg refleksjoner som dette:

- "Ikkje sant, når du ikkje e i et fast forhold, så tenke du kanskje at det e bra å være i et fast forhold, men når du e i et fast forhold, da ... liksom ... du stenge dæ kanskje litt for.... æ vet`kje. Når du ikkje e i et forhold, da e du fri og frank, da e du ute på fråset!"

Det er de samme store guttene som sier dette:

Arne: Jeinnten har det... liksom litt lettar for å prate imeilla sæ om forelskelsa og ... om kanskje fine gutta og sånn der....

- Prate ikke gutta sæ imeilla?

Arne: Ja... jo... guttan prate - Å DÆVEN - FØRR EI BÆRTA, ÅHH

Ove: Kuuul'an!

Arne: Jeinnten e mer der e lidenskapen!

En god del av det som kommer fram her finner jeg igjen i Skards' observasjoner fra fritidsklubb for 11 - 12 år siden. Hun skriver:

"De kjønnsidealene de unge i klubbene gjerne har, er kjennetegnet dels ved at de er temmelig stereotyp, dels ved at de medfører meget tydelige skiller mellom gutter og jenter. Riktignok har det i det siste skjedd en viss tilnærming i klesdrakten, men det fins likevel krav om at jenter bør være "kvinnelige" også i bukser og gutter "mandige" uansett hårlengde - selv om definisjonene av kvinnelig og mandig kan variere noe. Normene for atferd markerer i alle tilfelle klare forskjeller. Jentene skal helst være pene og se på, og de skal gjøre seg tiltrekkende for guttene, men samtidig ikke være lette på tråden. De skal interessere seg for huslige sysler, mat og klær og være blyge og passive i alt sitt vesen. Guttene på sin side skal kunne beseire det annet kjønn, og det gir oftest anseelse å ha hatt flere jenter. Det er særlig sportslige beskjeftigelser guttene skal være opptatt av, og de skal være aktive og fysisk sterke slik at de kanta et tak og ordne opp. Helst skal de også være i stand til å skaffe seg materielle goder, fortrinnsvis motorkjøretøy." (Skard, 1973)

Men jeg finner andre ting som skjuler seg bak idealene. F.eks. står redselen for å bli avvist i sine tilnærmelser i en viss motsetning til idealet om å kunne "beseire det annet kjønn", likedan problemene med å snakke med jenter alene og i edru tilstand. Det kan også tenkes at idealene om "beseiring" og "passivitet" ikke lenger kan uttrykkes så klart. Normene har endret seg. 10 - 12 år gamle selvfølgeligheter vil i dagens kontekst være mobbegrunnlag.

11.4 Jentenes forhold til motsatt kjønn.

"Æ trur vi bare må se det i øyan at i den her aildern, da e vi veldig opptatt av gutta." Blant annet, forteller noen jenter at de går i byen og ser på forlovelsesringer i butikkvinduene av og til og snakker om hvilken de ønsker seg.

Å ha ansvar for seg selv kan for ei jente f.eks. bety "... at æ passe på mæ sjøl, - at ikkje æ hoppe i senga med en vilt fremmed fyr at æ har ansvaret for mæ sjøl ... at æ passe på ka æ tåle."

Som guttene blir jentene glad hvis de er gjenstand for interesse fra motsatt kjønn:

Siri: Hvis man va dødsinteressert i en fyr og så får man vite at han også e interessert, da blir man jo glad.

Hilde: Da ja, akkurat da, dejnngang da....

- Har det heinnt nån gang?

Siri: Ja, ... og så angra æ etterpå ... det e det vanlige.
(latter)

- Va det ikke såfint som du?

Hanne: Nei, det blei ikkje akkurat som man hadde tenkt kanskje.

- Ka det va det stranda på?

Siri: Æ vet `kje, æ huske ikkje....

Hanne: Skal æ fortelle for dæ?

Siri: Ho Hanne vet mer ejnn æ.

Hanne: Ja, det va fordi at, e... ja, ho gikk å tenkte på han og han gikk og tenkte på ho, så trudde dem jo at det skulle bli, ja, at dem ikkje skulle bli nokka beskjeden for kverandre og sånn der. og så plutselig, så va dem bare mer og mer beskjeden for kverandre.

Siri: Ja, også va det så vanskelig og for i samme gjengen så va det enamma en som va interessert i mæ også.... så liksom.... sette å vise at man va glad i han ene, og han andre satt der og va råsjalu..!

Flere jenter nevner svettlukt som et problem de tror guttene har, sammen med fett hår, kviser og uren hud. De synes guttene kunne tenke på at "svettluktstanken" er plagsom for folk som skal omgås dem.

Når det gjelder hasj, tror de det er flere gutter enn jenter som bruker det. Ei forklaring kan være:

- "Guttan e ikkje så tøff før dem har drokke, ... eller sånn der dem blir mye tøffar overfor jenten, ... og aillt mulig sånn der... når dem har neddopa sæ med nokka. Ser no bare at voksne fortel.... dem har vært ute på resturang og sånn.... masse mannfolk,...dem sett jo bare rujnt et bord og drikk tel dem e staurings - og da kommer dem og byr opp når dem nesten ikkje klare å gå lenger."

Og videre om stoffmisbruk:

Siri: Hvis ei jeinnta e ilag med en fyr som røyke og ikkje fyren... hvis han e imot det, så trur æ at han klare å tyne-ho tel å la vær... Æ trur det e lettarr førr fyren å si "einten så røyke æ, eller så så slår æ opp...!"

- Koffør det?

Siri: Æ vet´kje... vokst opp og lært å vær´ tøffar og hårdar og skal ailldri "båse" og være sånn der...

Hilde: Gutten kajnn være hårdar mot ho.

Siri: Han kajnn si sånn der.... "Æ slår opp hvis du ikkje slutte med det der!"

-Kajm ikkje ho også det?

Siri: Ja, det kajnn ho si, men det.....

Hilde: Men han bryr sæ ikkje om det... han kajnn like gjerne finne sæ ei ny....

- Kan ikke ho finne sæ en ny gutt?

Siri: Jo, men du, æ trur no at det går egentlig på det samme, men ho har lettat for å vise følelsan... ho e dødsgla´i han.... sajnnt? Han e så tåff, - han si bare "æ gjer no en god fan, æ gjør no ka æ vil," mens ho si "ja, det e greitt, æ ska.....

På spørsmål om hvordan en slåsskamp oppstår, viser de til fester hvor to gutter sloss om ei jente eller to jenter om en gutt.

- Er det like ofte jentene som guttene?

Hilde: Nei, det e det ikkje, men.....

Siri: Æ trur dem håjll det mer skjult, jeinnten blir deppa og såra og går, vil ikkje vise det med å slå fra sæ.

Jentene viser en ganske restriktiv seksualmoral. Det er en selvfølge at de ikke ligger med guttene selv om de har fast følge som strekker seg over måneder, mener noen.

Verken gutter eller jenter legger skjul på at de opplever det problematisk å nærme seg motsatt kjønn. De blir sjenerte for hverandre, og sjenansen kan ødelegge kontaktmulighetene.

Det skinner gjennom at guttene dels ønsker å ha, dels har ei ganske nedlatende holdning til mange trekk ved jentene, mens disse på sin side føler både forakt og medlidenhet overfor visse egenskaper ved guttene.

Jentene virker som de er godt informerte om venninnenes følelsesliv i forbindelse med kjærlighetsaffærer, (delvis også guttenes), mens guttene later til å ha en innbyrdes kommunikasjon som er mer orientert omkring ytre trekk ved jentene og sine egne reaksjoner på disse. Begge uttrykker oppfatninger om at guttene er tøffere, sterkere, hardere enn jentene, de er også mindre istand til å vise følelser og mindre "flinke" til å snakke.

11.5 Vennskap.

Jeg skal nå gå nærmere inn på vennsapsrelasjoner og endringer i disse for å få et videre perspektiv på ungdommenes sosiale liv.

Ei jente forteller:

"I syvende gikk vi hver kveld til byen, - satt på kinokafeen og hang... og prata drit og flirte og herja helt tel vi blei hevven ut derfra,.... og da gikk vi no en eller ainna, ainna plass og prata ejller hjem tel nån... vi va jo en stor gjeng. Tel slutt så gikk vi bare mer og mer fra hverandre, for aille gikk sine egne veia... No møte du kjeinntfolk andre plassa, no e dem byjntt å trekke tel festa og klubba og sånn..."

De som har stort hus og er alene hjemme arrangerer gjerne en fest for kameratene. Hvis man vet hvem festarrangøren er, så kan man dra dit. "Alle som vil kan komme", sier de som ikke pleier å ha fest hjemme selv. En annen forteller om en fest hos en kamerat, hvor de var blitt "plaga av en gjeng pøbel - 20 - 25 støkka med 6 - 7 mopedar, som bråkte rujntt huset og skulle inn, skjærte håll på sykkeldekkar, tok vajnn-slangen og spylte ijm gjennom et åpent vindu, gikk opp på taket og skulle ijm gjennom pipa." - Da sprang festarrangøren til naboen og ringte til politiet.

"Hvis du" "annonserer" at du har fest, så kommer dem - du må håille tyst om en fest! "

- Ka gjør dåkker i helgen?

- da feste vi.... hele helga.. nei, det kommer an på.. ka som skjer.

- Da ser vi om vi ser nån festa, og det fijnn vi ajlldri, og hvis fi fijnn det, så e det gjerne en "tjyvbone" som har det,... så må vi stå på yttersida en halvtime for å komme inn, så kommer vi ikkje inn! - Kommer vi ikkje inn, så bryt vi oss inn i huset... for å få komme inn... hves det ikkje e en svær type som eie det...

- Har dokker fest sjøl nån gang?

- Hves æ sku ha fest så hadde det ikkje kommen folk, for æ bor så langt herifra.

- Æ bruke ikkje å ha fest hjemme... æ e 'kje dejnn som digge å kjøre sånn der festkjør, ikkje sajnnt, det e mange gang vi drar hjem, et par - sånn 6 - 7 støkka .. hjem tel mæ og sett oss der og digge oss litt.. ejnntenspelle musikk ejller ser på TV-en, ...

Det er viktig å være med i en gjeng, da har du venner.

- Er gjengene stabile?

Arne: "Vi e en gjeng, ikkje sajnnt, det e det du kajnn si, en måned e man lamme de folkan, en anna måned i lamme andre... det e jo bare å skifte etter hvert som"

Hilde: "Plutselig så e det nån som trekke sæ ut, så kommer det nye inn og så blir det sånn at det blir en stadig større krets,.... nån som kommer med kvært og nån som kommer ofte."

Det kan synes som det er endel utskiftning av folk i gruppene, man vanker litt i forskjellige miljøer, har løsere omgang med mange folk. Men jeg får også inntrykk av at både gutter og jenter har noen mer og mindre faste, nære venner.

En konsekvens av "flyten" mellom gruppene kan være hva jeg får framstilt som en slags tillitskrise hvor fenomenet "baktaling" er ødeleggende for vennskskapsforhold.

Heidi: "Æ vet ikkje ka andre tenke... vet ikkje ka ho sir om ho når ho ikkje e tilstede..."

Siri: "Æ stole ikkje på aille i kretsen... gjengen e spredd.. nån e sladrat."

Krav til bestevenner og -venninner er at de skal kunne holde på hemmeligheter. Guttene bruker begrepet "tyste" istedet for "sladre". Det kan for eksempel tyde på at guttenes innbyrdes fortrolighet ikke så rent sjelden dreier seg om småkriminalitet. Noen jenter sier at det var lettere før å kunne stole på folk.

"Det e sjelden at nån håiller nokka som dem låve no. F.eks., æ går etter han, ikkje si det! no går det ei uka, så vet aille det. Du merke fort kãm som hold tett og kãm som ikkje gjør det!"

Noen av de eldste guttene opplever det slik:

Arne: "Det viktigste e jo at du kajnn stole på han, ikkje sajnnt,... æ vet ikkje,... æ har vorre jævli dårlig for å stole på nån æ stole stort sett bare på mæ sjøl."

Ove: "... og knapt nok det, kanskje."

Arne: "Ja, knapt nok det, ja.

....

- Det e mange gang man kajnn stoppe opp og så si man tel sæ sjøl... ka i fan e det du håjll på med?"

Ove: "Ja, ka e det du har lagt dæ borti....?"

Arne: "...Tsja, ja, ka e det du e så schvær....."

Ove: "Ta dæ sammen gutt."

- Ka du får tel svar da?

Arne: "Neeei, det kommer helt an på ka æ e hypp på å høre!"

Overgangen fra barneskole til ungdomsskole innebærer at klasser blir splittet opp og sammensatt vilkårlig med klasser fra andre barneskoler. Kameratgjenger går i oppløsning, kjente miljøer forsvinner. Folk går sine egne veier i denne overgangsfasen. Mens de jentene jeg her refererer til, reagerer sterkt på at endringer har gjort vilkårene for fortrolighet verre, reagerer guttene ved å trekke seg inn i seg selv.

11.6 Å snakke med andre.

Ett spørsmål i intervjuguiden min lød: "Hvem snakker dere med når dere er nedfor, i dårlig humør?" Dette åpnet for informasjon om en meget markert forskjell mellom jentene og guttene.

Jentene svarte at de snakket med hverandre eller med mødrene, søstre eller andre venninner. Guttene sier jevnt over at de snakker ikke med noen!

- "Æ satte mæ på rommet og spelle musikk og tenke over ka som skjedde."

- "Ka ska man prate om?"

- "Æ syns ikkje æ kajnn snakke med fattern om sånt."

- "Da går æ ut og lage fanskap."

- "...Æ har jævli vanskelig for å snakke med andre om aillt mulig."

- "Det e opp tel dæ sjøl, ailltså, rett og slett, ... æ treng i hvertfaill ikkje å snakke med nån hvess æ e deprimert, da bare sir æ tel mæ sjøl at sånn der går det ikkje an å gå rujnt og se ut."

- "...liksom prøve å bli kvitt probleman...prøve å få det lettat ved å prate med andre?"

Gjør du det?

- "Næh. (foraktelig) Nei. Æ gjør 'kje det!"

To jenter forteller om bestevenninner de har mista fordi de har flyttet fra byen. Begge reagerte med en lang periode med innesitting, og ingen av dem har siden funnet seg noen riktig fortrolige venninner.

Jeg spør også om hva de gjør hvis en god venn har det veldig vanskelig.

Jentene svarer at de prøver å hjelpe dem, de snakker med dem og kan gi eksempler på venners problemer hvor de selv har vært engasjert.

En av guttene, derimot, sier: "Det e'kje så mye man kajnn gøre hvis kameratan har det jævli."

En annen gutt sier:

- "I min gjeng, ikkje sajnnt,....f.eks. kanskje den svakeste som va i gjengen hadde fådd sæ juling hos nån andre, så ville det jo bestajnnndi bli sånn...: Ta det med ro, vi skal ordne det her,... sånn e det bestajnnndi... man e jo tel for å hjelpe kverandre, ikkje sajnnt."

Eller:

- "Det e jo mange ganga du kajnn si tel folk, ikkje sajnnt, no må du bare skjerpe dæ, for no e det rett før du seile rett ut! "

Flere av jentene framstiller seg selv som ganske snakkesalige og jeg får også forståelsen av at det er viktig å ikke være den stille, beskjedne typen, skal du være vellykka jente. De går i klubben for å danse og prate. Musikken er ikke noe problem hvis man "e vant tel å prate, hvess man ikkje e av den beskjedne typen".

Det er også slik at jentene helt umiddelbart fremhever det å kunne "prate om aillt" som en kvalitet ved sosiale relasjoner. Det gjør ikke guttene i samme grad.

Noen av guttene begrunner sin favorisering av skrekk- og krigsfilmer med at der er det "lite prating", mer "skyting, spenning og fart". Ei jente sier hun har "lyst på et yrke kor æ kajnn prate med folk", - derfor tenker hun å komme seg inn i reiselivet.

Den forskjellen mellom jenter og gutter som her dukker fram, er det grunn til å stanse litt opp ved. Det gjelder forholdet mellom dem selv og andre mennesker generelt. Guttene legger vekt på å presentere seg som enkeltindivider som selv må finne ut av ting, bestemme seg, og handle i henhold til egen vilje. En som gjør noe fordi andre gjør det, er svak. De blander seg lite oppi andres interne anliggender, kan en si, og innvier ikke andre i sine. Jentene legger stadig vekt på viktigheten av å "kunne prate med folk ". I vennsksapsrelasjoner er fortrolighet og tillit viktige ingredienser. De vil gjerne presentere seg som "skravlete", og kan gjøre rede for venninners vanskeligheter i forhold til foreldre eller kjæresten. Men "sladring" om hemmeligheter er ikke tillatt.

Er dette reelle forskjeller knytta til kjønnsrollene? Er forskjellen så stor at en kan snakke om kjønns spesifikke kompetanser når det gjelder sosial mestring, og får disse eventuelt konsekvenser for muligheten til å klare ungdomstida i et urbant samfunn? Guttenes påståtte vanskeligheter med å bli kjent med nye folk kan ha sammenheng med deres kommunikative "stil".

Hvilke ulike forutsetninger for rolleutforminger er det i så fall som skaper de forskjellige kompetansene som gutter og jenter mobiliserer i møte med det segregerte bysamfunnet? Høster jentene noen fordeler gjennom sin sosialisering som gjør at de på mange måter står sterkere rustet til å klare overgangen til voksenlivet til tross for skjerpede omgivelseskrav? Hva består guttenes eventuelle svakheter i?

Jeg skal ta for meg endel forskning på området.

12. KJØNNSSPESIFIKKE KOMPETANSER - TO FORMER FOR RASJONALITET?

Tradisjonelt er det kvinnene som i kraft av sin nære tilknytning til husholdet har forvaltet familiens sosiale kontakt, vært et sammenbindende ledd, så og si, på tvers av skillelinjer. Rita Liljeström sier det slik:

"Kvinnor har burit upp den gemensamma vardagen, det alldagliga i det privata. Den vardag alla är hemmadstadda i. Medan männen i yrkeslivet blivit specialiserade på hundratals uppgifter och där den ena yrkesgruppen upphört att begripa vad den andra gör, utgör kvinnorna ett binde-medel som knyter barn och vuxna, unga och gamla, specialister och lekmän i en gemensam vardagsverklighet." (Liljeström 1982).

Det er lite som tyder på at noen andre har tatt over disse sosiale oppgavene. Kari Wærness er en av de som sterkest hevder at familiebandene fortsatt holdes vedlike, og at det nettopp er kvinnene som formidler kontakten familiemedlemmene imellom, - ut fra de forutsetningene som dagens samfunn stiller. (Wærness 1982).

Simone de Beauvoir beskrev i "Det annet kjønn" (Beauvoir 1970) hvordan jentenes kjønnsidentitet ble bygd opp ved den innføring i "kvinneverdenen" som de fikk gjennom samvær med moren og ved å ha sin mor som identifikasjonsfigur.

Det er vanlig at jentene under sin oppvekst blir pålagt eller påtar seg oppgaver av sosial art, som f.eks. barnepass. Blant gutter hører det til sjeldenhetene (Solberg 1982, Gullestad 1979). Likedan vet vi at gutter og jenter har ulik lekeatferd. Mens guttene har en tendens til å være motorisk aktive og til å inngå i store gjenger, tenderer jentene mot roligere lek i mindre grupper og leken er ofte sosiale rolleleker.

Da radions barneprogram "Hei!" hadde lek som tema en gang, ble ei lita jente spurt om hvordan gutter leker. "De springer omkring", sa hun. "Og hva er dumt med det? spurte programlederen, og fikk til svar: "En blir ikke kjent med noen, en vet ikke om den og den er greie,.... en kjenner så lite folk! "

Forskjellene i lekeatferd og vennsstruktur kan påvises helt fra barnehagealder til pubertet og utviser store felles-trekk på tvers av sosialt og geografisk miljø. Guttegruppene er ofte hierarkisk oppdelt med en leder som bestemmer. De andre aksepterer ledelsen eller blir utelukket fra leken. Status som leder vinnes gjennom aktiviteter eller prestasjoner. Sigurd Berentzen viser i sine studier av barn at det gjerne er den gutten som finner på en god lek eller som besitter et særlig ettertraktelsesverdig objekt som blir lederen. (Berentzen 1980).

Jentenes venninnestruktur er derimot ofte dyadiske, dvs. sammensatt parvis, og de bruker lang tid på forhandlinger om hva hver enkelt i dyadene har lyst til, og hvordan man tilgodeser alle. Jentene ser ut til å være opptatt av planlegging og verbal regulering av leken, mens guttene kaster seg mer direkte ut i aktivitetene uten å bruke særlig tid på å finne ut om alle får sine ønsker tilfredsstilt.

Dette samsvarer med undersøkelser gjort av Anne Solberg i nord-norske lokalsamfunn:

"Jentene var svært opptatt av samværsaspektet ved en aktivitet. Hvem de var "i lag med" og hvordan de var sammen, syntes ofte å være viktigere for dem enn hva de gjorde. Guttene var i mindre grad opptatt av samværet, men til gjengjeld svært opptatt av de aktivitetene de deltok i. Jentene sa alltid hvem de var sammen med, når de fortalte meg hva de gjorde. Mange hadde en spesiell venninne som de var sammen med uansett hva de drev med. Om bestevenninnen ble med eller ikke, var avgjørende for hva de bestemte seg til å gjøre." (Solberg 1982).

I venninneforhold er det klart viktigste å gi og få fortrolighet. Dette framgår av en analyse gjort av Holter, Von der Lippe og Haavind som bygger på intervjuer av bortimot 70 kvinner i Oslo-området. Betroelser på godt og ondt er sentrale og skyldes et implisitt krav om at den annen søker å dele ens synsvinkel og perspektiv, og ikke kritisere eller moralisere, men gjennom innlevelse og forståelse bekrefter ens opplevelse. Fortrolighet, emosjonell intimitet og identitetsbekreftelse synes å være viktige ingredienser i venninneforhold. (Holter, Von der Lippe, Haavind 1982).

Tilsvarende forskjeller i sosiale kvalifikasjoner eksisterer også i gutters og jenters skoleatferd.

Harriet Bjerrum Nilsen finner i sin klasseromsundersøkelse at jentene er hjelpsomme og oppmerksomme overfor såvel læreren som overfor de andre elevene, og også overfor Bjerrum Nilsen selv. (Bjerrum Nilsen 1981). De var interessert i hennes privatliv, og la merke til detaljer som gjaldt påkledning og utstyr forøvrig, mens guttene knapt bemerket hennes eksistens. Jentene var følsomme overfor hva andre mente om dem selv og viste bekymring hvis noen av de andre jentene gråt eller så ut som de var ulykkelige. Under arbeidet satt jentene ofte og småsnakket med hverandre om det de holdt på med, men lavt slik at de ikke forstyrret noen. Guttene så ut til enten å arbeide eller føre en samtale.

Bjerrum Nilsen konkluderer med at jentene er mer opptatt av relasjoner enn guttene er, de ønsker mer intimitet, er mer oppmerksomme overfor andre, sensitive overfor deres behov, hjelpsomme, hensynsfulle og demokratiske. De er heller ikke ute etter å tilkjempe seg makt og oppfatter ikke hverandre som konkurrenter, men støtter hverandre solidarisk i konflikter. Disse egenskapene, mener Bjerrum Nilsen, er det som fører jentene inn i en underordnet posisjon både i skolen og senere i samfunnslivet! Hun tolker dem som uttrykk for ønsker om personlig bekreftelse, manglende engasjement i sakenes innholds-messige side, og en unnvikelse fra åpenlys aggresjon.

Iflg. Bjerrum Nilsen blir jentene til litt ynkelige "små", søde og stille piger" som ikke klarer helt å hevde seg i tilværelsen, men blir hengende tafatte igjen mens gutter og menn stormer forbi. De blir bremset, men er tilsynelatende også lette å bremse.

Men kanskje kan det tenkes at jentene nettopp gjennom disse væremåtene innøver sosiale kompetanser og kommunikative ferdigheter som kan utgjøre ressurser? Og at nettopp slike ressurser kommer til nytte når en står på terskelen til voksenlivet i et bysamfunn hvor en stadig konfronteres med det ukjente?

Imitt materiale har jeg uttalelser fra gutter som tyder på at de også har venner de betrakter som nære og fortrolige, eller en de oppfatter som sin beste venn. Det går videre fram at guttene kan investere ganske mye for å beholde vennskap, de gir absolutt inntrykk av at det er viktig for dem å ha samvær med venner, de vil ikke bli stående alene. Det er rimelig å anta at guttene er minst like relasjonsorienterte som jenter er, selv om de ikke omtaler samvær eller bemerker detaljer angående personlige forhold. (Skinningrud, manuskript under arbeid). Sannsynligvis gjelder forskjellene nettopp innholdet i relasjonene og måten dette kommuniseres på.

Hildur Ve undersøker kjønns- og classespsifikk sosialisering (Ve 1977) og finner at spesielt for gutter fra borgerskapet gjelder det at de er orientert mot konkurranse og individuering

(dvs. at individet opptrer som enkeltindivid i en rekke situasjoner utenfor familie og slekt). Hun sier:

"Gjennom innlæringen til kjønnsrollen sosialiseringens de til å skulle stole på egne krefter i konkurranse med andre menn, og til å finne sitt vesentligste utfoldelsesområde i arbeidslivet. Sosialiseringen til klasserollen underbygger konkurranseaspektet i gutterollen - det viktigste i livet er å oppnå individuell suksess. Kravet om å tilpasse seg en teknisk/økonomisk rasjonalitet er heller ikke uforenlig med normene og forventningene i rollesettet, idet ingen av disse innebærer noen forståelse av at det er viktig å utvikle følelser for andre menneskers livssituasjon."

For arbeiderklasseguttene finner hun litt mindre konkurransemotivering, mens individueringstendensene er like. Jentene derimot er preget av familieorientering både i borgerskap og arbeiderklasse, men konkurransemotiver finner hun lite av hos arbeiderklassejentene. De tenderer mer mot solidaritet med gruppa.

I ungdomsklubbene er erfaringa jevnt over at det er guttenes atferd som skaper problemer.

Bjørklid sier:

"Ungdomsgruppene i klubbalder er ofte preget av usikkerhet og dårlig kommunikasjon. Ofte gjør alle det de gjør fordi de tror at alle andre gjør det. Gruppepresset gjør at man lever opp til forventninger som ingen kanskje egentlig har. Regler og normer utfordres og brytes "for sikkerhets skyld", fordi man tror det forventes i miljøet. Man gjør det man gjør for ikke "å bli tråkket ned", ikke miste status eller falle utenfor ungdomsmiljøets sosiale belønningssystem". (Bjørklid 1981).

Felleskapsfølelse og kommunikasjon er det lite av, man forholder seg individuelt til forventede gruppenormer, hevder han, men problematiserer ikke om det er forskjeller mellom kjønnene i dette.

I samme undersøkelse om klubbmiljø finner han at på spørsmål om hva de lærer mest av i klubben, oppga jentene å ha størst samarbeidsutbytte, mens guttene oppgir de forskjellige aktivitetene, altså kunnskaper og ferdigheter. (Op.cit.)

Han finner også kjønnsforskjeller i interesse for hjemsted, lokalmiljø og urettferdighet i samfunnet. Jentene viser mer engasjement og utadvendthet når det gjelder slike spørsmål, men er samtidig underrepresentert i gruppevirksomhetene som nettopp gir muligheter til aktiviteter i forhold til verden utenfor ungdomsklubben. Bjørklid konkluderer med at det ser ut som jentene representerer ubrukte ressurser i klubbmiljøet! - Det kan vel tenkes at kvinner representerer ubrukte ressurser også i andre miljøer!

Vi kan kanskje anta at gutter og jenter helt fra de er ganske små i stor grad inngår i ulike sosiale praksissammenhenger. Lekens karakter, dvs. barnas aktiviteter eller praktiske virksomheter frambringer bestemte kommunikasjonsformer, trening i bestemte begreper, absorbering av bestemte assosiasjonsbilder knyttet til virksomhetene og begrepene. Virksomhetene er relasjonelle og kontekstuelle. De omfatter utenforståendes reaksjoner, dvs. andre barn av begge kjønn, eller voksne, såvel som interne reaksjoner mellom deltakerne i leken. Konteksten består bl.a. i materiellet som brukes og betydningene som ligger innebygd i gjenstandene, f.eks. at dukkevogna er likedan som den mødre, tanter, storesøstre, nabofruer etc. triller småbarna i. Konteksten består også i egen og andres kropp og kroppsdeler, hvor jentene gjenkjenner seg i sine mødre og guttene i sine fedre.

De erfaringene gutter og jenter høster gjennom aktiviteter og kommunikasjonsformer som er forskjellige både m.h.t. innhold og organisasjon må gi forskjeller i det som dannes av aspirasjoner og motivasjonsstrukturer. Ungene står overfor ulike mestringsoppgaver, ulike innbyrdes krav og forventninger og problemtypene får følgelig ulikt innhold.

De to kjønnene utvikler til en viss grad to sett forståelsesmodeller, bygd opp riktignok gjennom felles språklige kategorier innenfor samme kultursystem, men med forskjellig

betydningsinnhold, forskjellige assosiasjoner og forestillingsbilder knyttet til. Referanserammene er ikke de samme for menn og kvinner. Ut fra dette blir konklusjonen at menn og kvinner til en viss grad utvikler forskjellige kulturelle koder som satt i sammenheng vil gi kjønnsmessige ulikheter i de meningsstrukturene den enkelte orienterer seg i forhold til.

Dette støttes av Anita Dahlgrens undersøkelse om forskjeller mellom unge kvinners og unge menns virkelighetssyn som bygger på enquirer, intervjuer, observasjonsstudier osv. av ca. 10.000 ungdommer:

"Det er ikke ovanligt att man i könsrollsdebatten hör, att egentligen har pojkar problem av precis samma slag av flickor, men det är bara det att de inte vågar eller kan uttrycka dem. Så tycks det inte vara, utan de har inte dessa problem. Det är inte så att psykologiska mekanismer är av samma slag hos alla människor, utan det er så att olika typer av problem upplevs som relevanta i de olika världarna." (Dahlgren 1979).

Det jeg kan si ut fra mine data er at guttekulturen synes å insistere på en kommunikasjonsform som ikke tar opp følelser og ikke inneholder for mye prating om intime ting. Denne formen står i en viss motsetning til den jentekulturen jeg synes å skimte hvor nettopp fortrolighet og det å kunne "prate om alt", også følelser, framheves som en hovedkvalitet.

13. MEDLEVELSE OG ANSVAR.

Når Hanne Haavind skriver om "Makt og kjærlighet i ekteskapet" (Haavind 1982), prøver hun

"å gripe det paradoks at kjønn tilsynelatende blir mer irrelevant og illegitimt som begrunnelse for adferd, samtidig som det rent faktisk styrer atferdsfortolkninger (min understrekning), og uten at kjønnsstilhørigheten tillegges mindre betydning som begrunnelse for handlinger (Op.cit.).

Et kapittel kaller hun "Utvidet og begrenset rasjonalitet". Der prøver hun å vise (ved hjelp av empirisk materiale fra en rekke undersøkelser hvor kvinner er informanter), hvordan

samme fenomen får forskjellig meningsinnhold for to ektefeller og utløser krangel og en serie av personlige nedvurderinger.

Søplebøtta blir ikke tømt! Den overflyte søppelbøtta er for han noe han rett og slett ikke har lagt merke til, eller noe han har tenkt å gjøre senere. For hennes blir det et tegn på manglende omtanke. Hennes sure påminnelse er for han en overreaksjon. Hun opplever en følelsesmessig oppgitthet over nok et tegn på hans manglende gjensidighet. Haavind sier:

"Det ser ut som kvinner og menn har forskjellig rasjonalitet i den forstand at de har ulike begrunnelser for hva som er fornuftige og rimelige handlinger i hverdagslivets tallrike situasjoner. Ikke bare i parforholdet, men også som deltagere i arbeidsliv og politisk offentlighet ser det ut til at kvinners og menns rasjonalitet skiller seg på vesentlige måter. Hans form for fornuft er den herskende utenfor familielivet. Derfor kjenner også hun den og bruker den så langt det lar seg gjøre."

Haavind refererer til Bjørg Åse Sørensens skille mellom "teknisk begrenset rasjonalitet" og "ansvarsrasjonalitet" som hun tillegger henholdsvis mann og kvinne (Sørensen 1982).

"Ansvarsrasjonaliteten springer ut av to forutsetninger:

- 1) Den kvinnelige part tenker i alle dagligdagse situasjoner helt automatisk over hvilke konsekvenser det har for han og de andre i hennes omgivelser at hun innretter seg slik hun gjør.
- 2) Om disse konsekvensene - de tilsiktede såvel som de utilsiktede - på noen måte kan sies å være uheldige eller belastende for han, så påtar hun seg selvfølgelig ansvar for å endre sin egen oppførsel." (Op.cit.)

"Den teknisk begrensede rasjonaliteten som han oftest bruker, har andre forutsetninger:

- 1) Den mannlige part er opptatt av å realisere et saklig mål og hefter seg mindre ved hvordan konsekvensene av hans atferd og livsform rammer andre.

2) Om han blir gjort oppmerksom på belastende konsekvenser, mener han seg uskyldig når de ikke er intendert.

Han kan derfor ikke endre sin atferd hvis det blir oppfattet som innrømmelse av skyld. Hennes ønsker om at han skal endre seg, vurderer han som en belastning hun prøver å påføre ham. Kvinner får ofte høre, fra ektemenn og andre, at hvis de syns at deres form for omtanke ikke blir gjengjeldt, så kan de jo bare slutte å påta seg så mye direkte ansvar, og istedenfor gå over til en mer begrenset rasjonalitet. Det som for mennene er usynlig, virker også unødvendig. Men kvinnene synes ikke det ville bli noe hyggelig om alle bare tenkte på seg selv. De ønsker at omtanke og hensyntagen skal øke og deles mer gjensidig." (Op.cit.)

Ansvarsrasjonaliteten bygger på evne til innlevelse i andre menneskers følelser, eller en evne til medlevelse, altså til å forstå grunnene til at andre handler som de gjør, mener Hildur Ve i "Kvinner i fellesskap" (Holter 1982). Gjennom samhandling med mødre og venninner lærer jentene dette i oppveksten i større grad enn guttene. Jentene lærer også at kvinner skal "være noe for andre", dvs. "de skal legge opp sine handlingsstrategier slik at de skaper velferd for andre personer, først og fremst barn og ektefelle, uansett ulempe for dem selv". (Op.cit.) "Velferdsidentiteten" blir samhandlingspremiss for kvinner og gjør at de kan gå inn i dype og nære vennskap med andre kvinner, hevder Ve.

14. OMSORG.

Begrepet "ansvarsrasjonalitet" og de sosiale kvalitetene det knytter seg til, har likhetstrekk med begrepet "omsorg". Uten å gå inn på en diskusjon om forskjellige definisjoner av dette, skal jeg referere til Heidegger og vise hvordan hans omsorgsbegrep kan forstås.

Heidegger betrakter omsorg som et sammenfattende eksistensielt fenomen, dvs. det omfatter alt det andre som er særegent menneskelig. Det er denne grunnkarakter som generelt konstituerer den menneskelige væremåte og bl.a. kommer til uttrykk i den dagligdagse brukende omgang med tingene. Mennesket er gitt "slik at det har omsorg for eller bekymrer seg om eller interesserer seg for sin egen tilværelse" (Fløistad 1974). Men vår egen tilværelse er alltid influert av vårt forhold til andre mennesker. Det vil si at omsorgsbegrepet i sitt vesen må være relasjonelt. Egenomsorgen går i alle tilfelle veien om våre relasjoner til andre.

Omsorg er en sosial relasjon kan en hevde, min eksistens forutsetter andre. Menneskers tilværelse er ifølge Heidegger en "medtilværelse" med andre (Martinsen 1981).

At mennesket er språklig, vil si at det også er sosialt og kollektivt. Vi fødes inn i språklige fellesskap, vår overlevelse er avhengig av dette fellesskapet, vi forholder oss hele tida til andre.

Derfor er det i overensstemmelse med det særegent menneskelige at omsorg blir grunnleggende som primærfunksjon og overlevelsesbetingelse

I dette perspektivet blir et begrep som instrumentalitet underordna omsorgsbegrepet. Instrumentalitet impliserer nyttemaksimering og blir noe som kan tas i bruk for å utøve visse omsorgshandlinger.

Mens nytte styres av mål-middel tankegang, styres omsorg av logiske prinsipper som springer ut av menneskelig kontakt, nærhet, seksualitet og kommunikasjon. Forutsetning for omsorg er sosial sensi-

tivitet, dvs. at følelsesregisteret er åpent og mottakelig for det som kommuniseres i ei samhandling, enten det er egne eller andres reaksjoner.

Fordi kommunikasjon ikke alltid foregår ved hjelp av ord, blir det nødvendig også å oppfatte betydninga av andre signaler som kommer, - mennesket må tolke bevegelser, gester, mimikk og andre ting som har innebygd symbolsk betydning. Tolkninga foregår på bakgrunn av egne referanserammer og grad av oppmerksomhet på hva som kan forventes (Eliassen 1984). Omsorgen er vanskelig å effektivisere. Den har sin egen rytme som bestemmes av relasjonen den forvaltes gjennom, de personene som inngår i den og situasjonene som oppstår. F.eks. må et barn som slår seg, trøstes mens det gjør vondt. Hva slags trøst som hjelper best er avhengig av hvor stor skaden er og hvilket forhold ungen har til den som trøster.

Utvidet og begrenset rasjonalitet, som står for henholdsvis en rasjonalitet med ansvars- og konsekvenslogikk og en teknisk begrenset rasjonalitet, har også likhetstrekk med begrepsparet "kommunikativ" og "instrumentell rasjonalitet" (Habermas 1975). Interaksjon styres av kommunikativ rasjonalitet og er overordna den instrumentelle, som er knyttet til arbeid, og mål-middel-tenkning.

Men hos Habermas når interaksjonen sitt høyeste nivå gjennom "den ideelle diskurs", en "talesituasjon" som er fritatt fra alle andre "begrensninger" enn det som "det fornuftige argument" representerer. Diskursen er erfaringsfri og handlingsavlasta og finner ideelt sett sted utenfor enhver relasjonskontekst med hensyns- og ansvarsforpliktelser eller annen tilknytning. Samtidig er den bare mulig ved at (de ideelle) aktørene kan skille mellom ulike perspektiv og på den måten oppnå en "objektiv perseptuell erkjennelse av verden" (Habermas 1981).

Det vil si at "kommunikativ rasjonalitet" henger nært sammen med det Piaget kaller "desentrert persepsjon", som er evne til å se saksforhold slik det kan se ut fra et annet senter for observasjon enn ens eget. Piaget's velkjente eksperiment hvor et barn blir satt foran en pappmodell av et fjellandskap og spurt hvordan fjellet ser ut for en person på den andre siden av modellen, ble

brukt som støtte for hans hypotese om at barn er kognitivt sjølsentrerte opp til sjuårsalderen. Svarene barna ga viste nemlig at de så fjellet utelukkende fra sin egen synsvinkel. Andre undersøkelser har imidlertid gitt motstridende resultat. Disse tyder på at vilkåret for at også små barn skal kunne innta et desentrert perspektiv, er at forsøkssituasjonen stimulerer barnas interesse, dvs. inneholder elementer som har tilknytning til tidligere erfaring og egne intensjoner (Strømnes 1979). Når forsøks-situasjonen er slik at den gir mening og identifikasjonsmuligheter, gir 3 - 5 år gamle barn svar som viser klare evner til desentrering. Dette gir kanskje grunn til å anta at følelser alment har en sentral plass i kognitive prosesser og at de spiller en viktig rolle for fantasi og forestillingsevne (jfr. kap. 6).

Oppmerksomhet synes altså å være styrt av kunnskap som bygges opp verbalt gjennom begrepsmessige kategoriseringer, men også som emosjoner på bakgrunn av praktiske erfaringer og assosiasjoner knytta til disse. En kan si at emosjonene er den følelsesmessige delen av fornuften (Eliassen op.cit.). I omsorgen må det emosjonelle aspektets betydning ligge i muligheten til å forstå den andres følelser eller til å innta den andres følelsesmessige perspektiv. Emosjonell identifikasjon blir et vilkår for medlevelse og omsorg.

Begrepsskillet nytte/omsorg gir på en annen måte inntak til klargjøring av de logiske forskjellene som knytter seg til ulike handlingstyper.

Nyttehandlinger har betydning gjennom sin hensikt. Hvis hensikten ikke innfris, er nyttenlik null. Logikken er instrumentell. Omsorgen er en mer fundamental kategori som på et vis inneholder sin egen hensikt, ved at innlevelsen i seg selv betyr at omsorgen er til stede (som forutsetning for eventuelle omsorgshandlinger) (Aga 1984). Logikken her kan kalles kommunikativ, fordi det i prinsippet dreier seg om å forstå, i en dypere betydning, dvs. både emosjonelt og kognitivt.

Det vil ta for lang tid å gjennomgå flere undersøkelser som viser kjønnsforskjeller i tenkemåter, logikk og moraloppfatninger. Denne forskningen er omfattende og gir så mange holdepunkter at det synes plausibelt analytisk å operere med to former for rasjonalitet, styrt av ulike logiske prinsipper som gir ulik type sosial kompetanse. Ulikhetene kan gjenfinnes i kommunikasjonsformene, hvor det virker som jentene uttrykker en rasjonalitet der omsorg i dens mange variasjoner er nøkkelfaktor, mens det i guttenes relasjoner er mindre av dette og en større grad av kommunikasjon omkring måloppnåelse og nyttemaksimerende handlinger, kan vi si foreløpig. Disse to rasjonalitetsformene må være et resultat av den kulturspesifikke sosialiseringa som omslutes av bestemte manns- og kvinneverdier og som starter straks individet er i stand til å motta impulser og produsere mening i kommunikasjon med omgivelsene.

På hvilken måte er det så at bysamfunnet kan tenkes å utgjøre omgivelser som blir spesielt vanskelig for guttene ?

??

Forklaringa om guttenes kommunikative kompetanse må utdypes. Hvilke andre elementer må trekkes inn for å forstå de interaksjonsmønstrene som blir lagt for dagen ?

"Tyninga" kan ses på som en slags sanksjonsmetode, delvis som avstraffelse, delvis som preventiv beskjed om hvilke regler som gjelder i guttefelleskapet. Inngår det andre aspekter i de kjønnsespesifikke meningsstrukturene som kan kaste lys over hva hver enkelt gutt konfronteres med i puberteten i et bysamfunn ?

15. UNGDOMMENES LIVSVERDEN II (FENOMENOLOGISK NIVÅ).

15.1 Bymiljøet.

Når intervjuene dreier seg om bymiljøet generelt, er det mange av ungdommene som mener at det er blitt "hardt", og at det er mer drikking og kriminalitet enn det var før. Det er mer folk i byen, sier de, det blir større gjenger. Spesielt på kaia er det skummelt

å ferdes, der holder "alkisan" og "ludderan" til. Man bør helst holde seg unna byen om kveldene, i hvert fall være forsiktig med å blande seg opp i det ungdommen gjør som står der. - Man vet aldri hva som kan skje. Noen ønsker bedre TV-program som kan hindre at ungdom går til byen lørdagene.

- Hva skal man passe seg for i byen ?

Roar: "Stoff."

Per: "Tjyveri."

Roar: "Komme i gjenga."

Alle mener guttene har flere problemer enn jentene.

- Hva er det som kan skje i byen ?

Jens: "Du kan komme ut for masse pøbla som skal banke dæ og sånn der. og så ... ska bomme røyk og sånn der ... få pengan dine og sånn der Hvis du nekte, ... ja, så får du dæ bank."

Knut: "Dem kommer og spør om det bare for å ... dem vet vi kainn ikkje si nei og sånn ...

Jens: "Det e blidd hårdar miljø i byen, mer drikking og sånn, du må være ganske tøff for å håille dæ, ... hvis du e svak og sånn ...

(Pause.)

- Kordan kan du være så tøff at du unngår å komme borti nokka ?

Jens: "For det første må du prøve å håille dæ ujnna ... vise at du ikkje e rejdd

Knut: "Bror min (eldre enn Knut, medlem av "Bunchen") ... han va jo i byen en gang ... han og en kamerat, og ... e ... så kom det et menneske og bomma røyk ... så sa han, han hadde ikkje, så spurte han kameraten, han hadde ikkje hejller .. så sa kameraten - for han kjeinte han som bomma - hvess han ikkje kom sæ uinna, sku han få juling, og da stakk han av.

Det e jo bra å ha kamerata som kajnn hjelpe dæ !"

Det er tryggere å ha en kamerat ilag med seg. Er en mange kamerater sammen, reduseres nok faren for å bli "tynt" ganske betraktelig. Men så må du også være solidarisk overfor gjengens krav, og du må, vil jeg tro, være nødt til å vedlikeholde ditt

"medlemsskap" ved å spille opp til gjeldende atferds- og handlingsnormer.

Ove: "Det e f.eks. en type som e ilag med en gjeng ... la oss si dem e 5 stokka, ... Så røyke 4 av dem ... og han vil ikkje byjnne og syjnns hejller ikkje det e nokka særlig godt, men så byjnne han å røyke likavel, for at aille de andre gjør det, ailtså han gjør ting for at andre gjør det ... da e han jo svak."

- E det mange som e så svak ?

- "Ja, selvfølgelig e det mange som e svak."

- Går det an å være sterk på dejnn måten ... hvis man e med i en gjeng ?

Ove: "F.eks. når gjør et iynnbrudd og han vil ikkje gjøre det, ... bli med på det - og så at de andre tyne han med på det ... han treng ikkje å være svak, kanskje han e sosial !"

Jeg får høre om en som trakk seg ut av en gjeng som hadde "ville plana om brekk og sånn", fordi han fikk seg jobb. Han følte seg mye større når han tjente 30 kr. timen - det var liksom ingen vits å gjøre brekk lenger.

Alle snakker om hvor dyrt allting er. De kommer stadig inn på alt de ikke kan gjøre fordi de mangler penger. Ridning er altfor dyrt til å holde på med, kino har de ikke råd til. Biljard (hos Jønsson) spiller du bare hvis du har "spenn" og det er nesten aldri. For å spille bowling må du også ha "en masse spenn". Det er altså få aktivitetstilbud som er økonomisk overkommelig hvis en ikke driver med idrett. De fleste jeg har snakket med er lite interessert i det:

"Dem e så kjedelig alle de der sportan, det e jo bare om å være best og være best og ..."

"Dårlig miljø i fotbailklubban, bare om å gjøre å ha flest fotbailsko og finest utstyr."

"-- mye kameratskap --, sånn der at sønnan tel treneran og kameratan demmes, dem kommer på lag og sånn der .."

15.2 Rusmidler.

Alkoholbruk og stoffproblematikk er noe som opptar samtlige av de jeg var i kontakt med. Mange har sterke meninger om narkotikens skadevirkninger og tar avstand fra enhver form for bruk. Jeg har ikke snakket med ei eneste jente som forsvarer stoffbruk, selv om flere er blitt spurt om å prøve, men har avslått. Derimot har jeg snakket med flere gutter som ønsker hasjen fritt fordi den gir en bedre rus enn alkohol, det er et naturprodukt, folk blir snille av å røyke blås, ikke voldsomme og aggressive slik de blir av alkohol etc.

Arne: "Ungdommen må jo få lov å leve, å gjøre det som e arti, brukte ikkje dåkker å ruse dåkker ?

- Det e jo opptil hver enkelt ka dem vil ruse sæ på. Æ vil ikkje anbefale nokka eiller fraråde nån nokka, dem må bare ... føle sæ frem ... føle sæ frem sjøl og fjerne ut ka dem vil gjøre ..."

- Ka mene du med det ?

"Det e jo opptel dæ sjøl, vil du røyke hasj, så gjør du det, vil du det ikkje, så gjør du det ikkje, det e jo opptel dæ sjøl, det må du bestemme sjøl, det e ikkje nokka som bare kaimn skje sånn ... uten videre.

Noen jenter har disse forklaringene på at så mange bruker hasj:

- "... ikkje så lett for foreldre å avsløre, fordi rusen gjør en stille og rolig og foreldran kaimntru at man bare e trøjtt samtidig som man kaimha det arti og føle at man e med på nokka.
- ... lett å ta med sæ.
- ... nesten lettår å få tak i hasj ejnn brejnvin, .. kaimn bare gå utfør Jønsson og stjlle sæ, på 5 min. har du skaffa så mye at du har for flere måna ... for 100 kr. grammet."

De guttene jeg vet bruker stoff, omtaler det ikke så åpent. Det er tydelig at de ikke vil røpe for mye.

Mange omtaler bymiljøet som "hardt", med mer kriminalitet, stoff og alkohol enn før. Å gå "til byen" om kvelden oppleves som farefullt og usikkert. Det er dyrt å delta i aktiviteter, så det er få tilbud de kan benytte seg av. Det blir å gå og slenge i den kjedelige klubben ...

Jeg vil anta at prisnivået på relevante fritidstilbud i byen og det medfølgende behovet for "spenn" har betydning for utvikling av kriminalitet. Å gjøre noe ulovlig er "dristig", får jeg inntrykk av er ei alminnelig oppfatning. Guttegjengenes tøffhetsregler og vilkår for medlemskap, anseelse og makt, kan drive en til handlinger en egentlig ikke ønsker og som gir legitimasjonsproblemer overfor en selv.

De samme tøffhetsreglene skaper også problemer for de som blir ofre for "tyninga" og gjør at behovet for å være med i en gjeng øker. Guttene trenger rett og slett et sterkt og avskrekkende forsvar !

15.3 Det verste av alt.

Hva betyr det for gutter å være feminine ?

Hva betyr det for jenter å være maskuline ?

lød 2 av mine spørsmål. Her er noen reaksjoner på det første:

Jentene:

"Homse, hærslu feminin type, syjnns det er hærslu, å !

"Dem kainn ikkje for at dem e fødd sånn."

"Kainn ikkje føles så bra ... kjeinne ingen som har det."

"... Så og si det samme som homo ... har mer kvinnelige hormona."

"Feminint e veldig "damat", ... har en sånn gutt på Ride-skolen, ... det e jo foreldran si skyld ... gjør ungan for forsiktig."

Guttene:

"Æ like no i hvertfaill ikkje feminine folk, det si æ no bare... dem e fæl."

- Kordan e dem ?

"Deilig, trur dem. Sånn hærslu, æ vet ikkje ..."

"Barbere sæ på leggan ..."

"Ja, barbere sæ på leggan, det e jo gutta som gjør det ... helt sånn der, vet du ..."(latter).

Men like du ikke feminine jente heller ?

"Nei, æ vet 'kje ... æ like no i hvert faill ikkje feminine gutta."

"Nei, det e no det verste av aillt !"

"En gutt som oppføre sæ som ei kjerring e homo og må bare avskys."

"Æ har ailldri prøvd, så æ vet 'kje." (Latter)

"Det e folk som spjåke sæ tel og prøve å gjøre sæ deilig."

"... folk som går ruinnt og trur dem e deilig, og aille beundre dem, og ..."

Det er tydelig at alle som én tar sterkt avstand fra homofili som seksuell legning. Maskuline jenter derimot, blir slett ikke oppfatta som lesbiske.

- Korsen e ei jeinnta som e maskulin ?

Egil: "Ho e som en gutt."

- Ja, ka det vil si ?

Egil: "Jaaa ... ho får sæ kanskje arbeid som en gutt og ... kjøre motorsykkel for eksempel."

Tor: "... prøve å være som en gutt."

- Syns dåkker de jeinnten e ganske tøff ?

Tor: "...Dem e jo ganske modig ... ja, dem kjøre jo motorsykkel, og ..."

Maskuline jenter oppfattes som tøffe og modige, - som gutter !

Til noen andre stilte jeg spørsmålet, "Hva gjør jenter når de vil tøffe seg ?"

Svaret var:

"Prøve å gjøre det samme som guttan og sånn der ... for dem har sedd at vi gjør mange ting, og så skal dem prøve å gjøre det samme ... for sæmpel, hvis det står ei tom flaske ... så sir dem at dem skal knuse den, for dem skal se om vi syjnnsdem e toff når dem knuse flaske, og sånn der ... Dem bruke å gjøre ting for at vi skal synes dem e toff."

Mens maskuline jenter nærmest blir beundret, er feminine gutter avskydd og foraktet av begge kjønn. Hvilken betydning har dette for guttene ? De er i en alder hvor deres (kjønns-)identitet såvel som kroppen enda er lite utviklet. - Enn om de ikke vokser mer ? ! Enn om de ikke får noe særlig skjeggvekst ? ! Hva er for dem symbolene på mannlighet ? Hvordan skal de klare å markere

en distanse til det som faktisk truer hele deres eksistensgrunnlag ? Som nevnt er kroppshøyden en viktig faktor.

Noen store gutter - om en konfliktsituasjon mellom en kvinnelig klubbarbeider og en liten gutt som truet henne med kniv:

Tor: "Ho måtte jo vite at han ikke torte å gjøre nokka ..."

Ronny: "Det måtte ho jo se på han ..."

Tor: "Ja, man ser jo bare på størrelsen, det e jo bare å klappe tel han ..."

Egil: "Men så e det jo det at ho kvinne jo ikkje vite om han va rusa.."

Forventer de at deres innbyrdes kode skal være kjent ? Nøkkelen til koden er det selvfølgelige faktum at en liten gutt er svak, og tør derfor ikke. Hvorfor tør han ikke ? Fordi de som er sterkere bare kan "klappe tel han", så er han uskadeliggjort, ydmyket og slått.

En liten gutt (som flere ganger har stjålet penger i klubben):

"Det e en ting æ ikkje tåle, ... å si at "Du tør ikkje gjøre det... når nån sir du tør ikkje tel mæ ... å gjøre det ..., da må æ gjøre det, da gjør æ det, æ blir helt nødd tel å gjøre det ailltså !"

Beskyldninger om feighet må motbevises ved å være dristig. Når det gjelder kroppshøyden, kan den videre gi en pekepinn om hvilket styrkeforhold en står overfor og hvilken taktikk en skal legge an...

".. Hvis det e nån som irritere dæ, ... det kommer an på kãm det e, hvis du klare over han, - så smejll du jo te han, ... hvis du ikkje klare over han, så går du jo og e irri-tert og tenke på ka du sku ha gjort hvis du va sterkar enn han.

"Ja."

"Æ sir bestajnnndi nokka tel han uansett kor sterk han e, ... et eller ajnna ... du sir f.eks. at han gjør det bare for å toffe sæ ..."

"Æ sir det tel han som han sir tel mæ ... Hvis han slår, så slår æ jo telbake, uansett kor sterk han e ... Speñn og slår !"

- Det må dåkker kanskje gjøre ?

".. og gjør han så mye at æ ikkje greie mer, så må bare æ planlegge nokka..."

"Det kan jo ikkje være sånn at man går rundt og e livredd aille !"

- Hvis han drar fram kniven da ?

"Ja, det ville han jo ikkje gjøre hvis han e sterkere enn mæ."

- Da treng han ikkje det ?

"Æ har no aldri møtte nån som har byjnt med kniv og sånn.
.. Gjør han det, så kan jo bare æ trekke mæ, men så kommer æ jo selvfølgelig telbake da !"

Forholdet feminint/maskulint ser ut til å ha mye med svakhet versus styrke å gjøre:

Jens: "Gutta e vel mest rejdd for å bli latterliggjort ... bli erta av de andre hvis dem e feig og sånn ... Jeinnten, .. dem har jo mere .. treng ikkje å være så tøff og hard."

Knut: "Dem e jo mer voksen og sånn der ..."

Jens: "...dem oppføre sæ ikkje så barnslig.."

- Ka ville de andre si hvis dåkker va feig og redd ?

"Han der bleikfisen vil vi ikkje ha nokka med å gjøre !"

Det er om å gjøre å ikke vise svakhet, later det til. Likevel er det i visse henseender tillatt:

Roar: "Hvis du får bank, hvis du får enormt mye slag, så e det jo ganske normalt å grine."

- Kem e det som slår ?

Nils: ""The wild Bunch".."

Roar: "Sannsynligvis nån som e større .."

Noen jenter utdypet for meg hva de mente med en svak gutt:

"... liten, og ... æ vet 'kje .."

"Æ tenke på sånn liten og bortgjemt og bortglemt, liksom .. ikkje nokka tess, liksom."

En svak gutt har tydeligvis ikke mye å stille opp med.

- Ka gjør guttan for å kjekke sæ ? spurte jeg jentene.

"Slåsst !"

Guttene fikk samme spørsmål:

- Ka gjør dåkker for å toffe dåkker ?

Egil: "Være dristig og gjøre sånn der spesielle ting som du bare gjør for å toffe då ... Hoppe fra høye plassa og sånn der, ... når som gjør ... og når ødelegg ting f.eks."

Ronny:".. Eiller hvis du går forbi en lyskuppel ... hvis du knuse dejnn så .. syjnnsde andre at da e du toff."

Det er mange måter å markere styrke på.

Per: "Når æ e sint, da slår æ .. dejnn nærmeste som æ når ... eiller ting eiller ... knuse ... hvis der e ei ruta å knuse.."

Samtidig kan "svakheten" ha mange former:

"...Dem som e skolegeni og sånn, dem bli jo erta av de hærnan som ska vær' så tøff ... sir sånn ... lukk opp dørra før mæ ! .. Håill ho sånn ..."

Begge kjønn viser en sterk og entydig motvilje mot "feminine" gutter, og ei oppvurdering av jenter som er tøffe, modige osv. Videre er små, spinkle gutter verken sterke eller truende, tvert imot har de noe stakkarslig over seg, som ikke nødvendigvis er feminint, men i hvertfall svakt. Å være feig og redd, er utillatelig for en gutt. Heller ikke bør han være "skolegeni".

For å belyse det siste skal jeg kort referere til Paul Willis' studier av gjengkultur blant 15 - 16-åringer ved en gutteskole i et typisk industristrøk i Nord-England (Willis 1977). Guttene er i opposisjon til skolen og utvikler et mangfold av motstandstaktikker og strategier. De nekter å underkaste seg skolens regler og ta imot undervisninga som blir gitt. De mener skolen er unødvendig og ser fram til å bli ferdig og få seg arbeid og tjene penger. På mange måter inneholder disse guttenes kultur en dyp innsikt i det kapitalistiske samfunnets logikk, og utgjør derfor et progressivt element som organisert kunne få revolusjonerende

virkning på samfunnsstrukturen om den ikke også inneholdt to fundamentale begrensninger. Den ene er at de skiller strengt mellom manuelt og intellektuelt arbeid. De forakter "åndsarbeid", tar sterk avstand fra mental aktivitet overhode. Dette, mener Willis representerer motstand mot kapitalistisk individualisme og konkurranse. Den andre begrensninga er at de lager et like skarpt skille mellom det mannlige og det kvinnelige. De handler hele tida under et maskulinitetsimperativ.

Grunnen til at disse to delingene blir en så viktig undergraving av det kreative og progressive i guttekulturen, er at de kobles sammen: Manuelt arbeid blir knyttet sammen med den sosiale overlegenheten som det maskuline representerer og mentalt arbeid blir tilsvarende knyttet til det feminines sosiale underlegenhet. "Hvis verdien av femininitet ble reevaluert, måtte verdien av mentalt arbeid også blitt det."

Willis mener at så lenge guttene oppfatter jenter og mødre som mindreverdige, så oppfatter de også all form for mental virksomhet som mindreverdig og noe de selv ikke kan befatte seg med. Dette hindrer dem i å innse at det de egentlig gjør er å styre seg selv rett inn på den plassen hvor kapitalkreftene trenger dem, nemlig på fabrikkgolvet. Når de oppdager at jobben ikke er slik de hadde trodd, er det for sent å gjøre noe med det. Slik får deres motstandskultur et utfall som er i strid med deres egne interesser og vedlikeholdende for det kapitalistiske samfunnet.

15.4 Bonan.

Jeg vil avrunde gjennomgangen av intervjuene med noen synspunkter på forskjellen mellom by og land, fordi dette som nevnt var noe de lot til å være ganske opptatt av.

"På landdet e det stjlle og rolig ... helt ainnerledes ... Her e det veldig nøye katti mainn skal ijnn om kveillan , dem bli hysterisk om man ikkje møte opp da og da ... På landdet e det mer frjtt. Der e kjempefint i sommerferien, .. ikkje nokka mas. Men æ trur ikkje det e arti å bo der ... det virke kjedelig .. stillt,lite folk, ... ingenting å

gjøre ... små klassa. Hver lørdag går ungdomman på samfunnshuset på fest (latter) ... Trur dem syjnns det e tøfft å drikke. Bøndern vil vise byfolkan at dem ikkje e dårligar."

"Bøndern går på bingo hver onsdag."

"Bonguttan va innpåsliten, dem forsto jo ikkje at vi va lei dem."

"Dem e så teit de der bonan."

"I byen så drikk du og, ... byjnne å røyke og, ... på lainndet e det bare sånn der ... fløtefjæs."

"Banræve som kjøre traktor og plokke potet."

"Bonan snakke så rart ..."

"Bonan e "kvassboots" (spisse støvler) ... og skjinnjakke og moped ... 50 kubikk ... og kjørehanska og styrthjelm."

Både gutter og jenter omtaler landsungdom som litt latterlige litt dumme. De viser en god porsjon forakt for dem både i sine uttalelser og i sin ikke-verbale kommunikasjon når samtalen kommer inn på temaet. Med mye fliring, grimaser og fakter gjør de det klart at de selv føler seg høyt hevet over "bonan" på de fleste områder.

15.5 Oppsummering.

Jeg har nå trukket fram de tendensene jeg oppfatter som viktigst av det disse ungdommene formidler til meg om hvordan de selv opplever sitt dagligliv. Hovedpunktene kan for oversiktas skyld gis stikkord som

- dominans
- hierarki
- motsatt kjønn
- tillitskrise
- anti-femininitet
- bonde-hets.

En begrunnelse for å presentere det slik jeg har gjort, med flest mulig direkte sitater og minst mulig fagterminologi, er at jeg ønsker at det skal være forståelig å lese for disse ungdommene selv eller andre ungdommer som måtte være interessert.

Gjennom intervjuene har jeg fått en utdypning av den informasjonen som observasjonene i klubben ga. På enkelte områder har intervjuene gitt en annen informasjon, dvs. holdepunkter for en annen tolkning enn dem observasjonene ga stoff til. F.eks. gjelder dette i hvor stor grad guttene og jentene var opptatt av hverandre. Ut fra det jeg kunne se, hadde de liten kontakt og viste ingen særlig interesse for hverandre. Mens intervjuene gir grunnlag for å anta at nettopp forholdet kjønnene imellom er noe av det som opptar dem mest.

Generelt sett ga intervjuene en bedre tilgang til ungdommenes egne kategoriseringer av hva de opplever som relevant for dem. Kanskje kunne observasjoner over lengre tid kombinert med bedre mulighet til kommunikasjon underveis gitt samme utbytte. I mitt tilfelle ble intervjuene et nødvendig og nyttig korrektiv til den informasjonen jeg allerede hadde fått. Et ytterligere korrektiv gjennom påfølgende observasjoner ville muligens vært å foretrekke, i hvert fall hvis målet var å snevre inn studiefeltet til spesifikke detaljer omkring bestemte fenomen. Jeg valgte å avslutte datainnsamlinga da intervjuene var gjort; det har naturligvis i stor grad bestemt resultatet av analysene.

Underveis i framstillinga har jeg fokusert endel på de forskjellene mellom jenter og gutter som framgikk av observasjoner og uttalelser. Jeg har spesielt gått inn på forskjeller som har med sosial mestring å gjøre, fordi det i et bysamfunn med høy grad av differensiering og mangel på oversikt sannsynligvis kreves kompetanser i det å kommunisere på tvers av fremmede referanserammer og interessegrenser. Mangfoldet av delkulturer i det urbane samfunnet er kanskje spesielt krevende for de som ikke har etablert en egen identitet gjennom yrke eller arbeid.

Ved avdekking av forskjellene har jeg pekt på mulige kjønnsspesifikke kulturelle koder, dvs. at jenter og gutter orienterer seg etter ulike meningsstrukturer, bygd opp rundt ulike logiske prinsipper, slik at en kan snakke om to rasjonalitetsformer i tilknytning til kjønnsrollene. Mens det til jenterollen knytter seg en kommunikativ logikk med oppmerksomhet rundt den andres ve og vel sentralt, er gutterollens logiske prinsipper av mer instrumentell

art. Den sosiale kompetansen dette gir faller ikke ut til guttenes fordel.

I det følgende vil jeg gå videre i tolkninga av materialet. Denne delen skal på en litt annen måte knytte an til det analytiske perspektivet jeg skisserte i starten, hvor kultur og kommunikasjon var nøkkelbegrep. Her skal jeg se litt nærmere på de betydningene som ligger implisitt i guttenes kommunikasjon.

Jeg kommer (bl.a.) til å benytte Reidar Grønhaugs artikkel "Transaction and signification, an analytical Distinction in the Study of social Interaction" fra 1976 som teoretisk grunnlag, og skal først redegjøre for begrepene slik jeg vil anvende dem på mitt materiale.

16. BETYDNINGSANALYTISKE BEGREPER.

Ett aspekt ved interaksjon kan fanges opp ved hjelp av begrepet "transaksjon", definert som "the exchange of interest objects between actors", sier Grønhaug og refererer til "Barth's writings" (Barth 1966, 1972 og 1974). I transaksjonen er aktørenes mer og mindre bevisste hovedmotivasjon å maksimere nytte. Nytteutvekslinga i interaksjonen foregår gjennom aktørenes gjensidige ressursallokering, dvs. de fordeler mellom seg de foreliggende ressurser. Tankegangen er mål-middelorientert. Man forsøker å maksimere nytte ved å fordele ressurser i henhold til alternative målønsker. Handlinga kan også kalles instrumentell. Men transaksjonsbegrepet dekker ikke det faktum at folk tenker, har bevissthet og kommuniserer utover det nyttebetonte. Vi trenger en bredere modell for interaksjon enn den transaksjonsanalytiske. Aktørene er også meningsprodusenter.

Dette betydningsaspektet i interaksjonen foregår ofte på et metaplan og kommuniseres indirekte ved hjelp av tegn og symboler. Grønhaug sier:

"Granted that people produce and use signs and symbols, this process displays a dynamics of its own, which affects the allocation-transaction pattern and is operative in interaction processes, even when no transaction are consummated between actors."

Betydningsaspektet kan altså sies å være overordna transaksjonsaspektet.

I en videre nyansering av handlingsbegrepet er Batesons skille mellom "report aspect" og "command aspect" i kommunikasjon, nyttig (Bateson 1972). "Report aspect" angår betydningsinnholdet i ei ytring. "Command aspect" har med relasjonen mellom de som kommuniserer å gjøre. Det som foregår her, er i realiteten en kommunikasjon om kommunikasjonen, altså en meta-kommunikasjon.

Watzlawick, som bygger på Bateson, sier: "Uansett hvordan en kommuniserer på innholdsplanet, uttrykker en gjennom metakommunikasjonen: "dette er hvordan jeg ser meg selv"" (Watzlawick 1967). Gjennom metakommunikasjonen foretar aktøren en presentasjon av seg selv i relasjon til den/de hun kommuniserer med. Interaksjon kan ifølge Watzlawick være symmetrisk eller komplementær /asymmetrisk . Symmetrisk interaksjon "is characterized by equality and the minimization of difference, while complementary interaction is based on the maximization of difference" (Op.cit.).

Hos Habermas er begrepet "talehandling" sentralt i interaksjonsanalysene. Kort forklart dreier det seg om at all handling refererer til tale og all tale refererer til handling (Austin 1962 , Searle 1969). Som Bateson/Watzlawick gjør han et skille mellom nivåer i kommunikasjonen, et skille som viser språkets dobbeltfunksjon. Ett nivå angår erfaringer og saksforhold. Dette kaller han "kognitiv språkmodus". Det andre kaller han et intersubjektivt nivå ("interaktiv språkmodus"). Relasjonen mellom interaksjonspartnerne er her av symbolsk normativ art og hviler på implisitt aksepterte premisser (Eriksen 1983). Videre skiller han som nevnt mellom instrumentell og kommunikativ handling. Det første begrepet har analytiske likhetstrekk med transaksjonsbegrepet.

"Kommunikativ handling" karakteriseres ved et gjensidighetsprinsipp. Mer spesifikt er det en interaksjonsform som forutsetter innbyrdes enighet om premissene som utsagnet/atferdens innhold refererer seg til. Enigheten har form av en anerkjennelse, - en godtar den underforståtte forutsetninga som betydninga

hviler på. A og B samordner sine handlinger ved at de er eller gjør seg enige, dvs. at de oppnår konsensus.

Habermas er ute etter å forklare hvordan et samfunn er integrert (makronivå) og hvordan aktørene forstår hverandre og samordner sine handlinger (mikronivå). Det er nødvendig å studere kommunikative prosesser, forstått som:

1. Talehandling.
2. Alt som er indirekte kommunisert.
3. Alt ved talehandling som refererer til konteksten.⁹⁾

Grønhaug går til Levi-Strauss for å finne redskaper til å fange opp signifikasjonsprosessene i interaksjon. "Metonymisering" er et nøkkelbegrep hos Levi-Strauss. Når aktøren lar en handling stå for en større sekvens av handlinger kan det kalles en metonymisk operasjon. Handlinga har implikasjoner som bare er mulig på grunn av den utførte metonymiseringen. Disse implikasjonene kalles også signaler. (Begrepene "tegn" og "symboler" lar Grønhaug være synonyme.)

Den handlinga (talehandlinga) som impliserer en større sekvens av handlinger (talehandling) kalles et "idiom". F.eks. kan en rolleattributt "stå for" resten av en rollesekvens og signalisere bestemte relasjoner til andre roller. Ett handlingselement impliserer altså en hel rollesekvens. Idiomene kan flyttes fra en metonym posisjon til en annen. Når en idiomatisk praksis flyttes fra en velkjent kontekst til en ny, foregår det en "metaforisering", dvs. signaler som egentlig er malplasserte til rolle og kontekst blir anvendt som meningsbærere. Metaforer lages altså ved å velge idiommer fra et helhetsmønster som de har metonym tilhørighet til, og flytte de over i en annen kontekst.

Ved metaforisering etableres en ny helhet som gjennom metaforen betegnes menonymt. Metaforisering er en måte å bruke fantasi og kreativitet til å forme betydning gjennom forestillingsbilder (jfr. Nisbet, kap. 6). "Totemisme", beskrevet av Levi-Strauss, er eksempel på hvordan det skjer: "The speaker moves the images of an animal from nature and attaches it to a unit in culture. What occurs is a metaphoric predication of attributes fetched

from nature upon individuals and groups in society" (Grønhaug op.cit.).

Metaforene begrunnes ofte med at de er "good to think", dvs. de må stemme overens med følelsesmessige assosiasjoner (Meyer 1984).

Det er viktig å understreke at begrepene jeg har omtalt er prosessuelle. De uttrykker en sosial dynamikk som finner sted innenfor en analytisk modell av valg, strategi og handlingsspill, sier Grønhaug. Signifikasjon er altså knyttet til bevissthetsformer som igjen er relatert til handling. "Bevissthet kan ses på som de handlingsoperasjoner ved hvilke aktørene velger elementer innen felt av persepsjon og lar dem i sine handlinger stå for eller bety andre element metonymt eller metaforisk. Signifikasjon kan betraktes som en essensiell attributt til bevissthet" (Grønhaug op.cit.).

Ved metonymiseringa etablerer aktører ordna sekvenser eller serier av element, sosialt, i tid og rom. En kan kalle det regler. - Med andre ord, betydning er essensen i all sosial regelproduksjon.

I Wittgensteins nyere filosofi brukes regelbegrepet for å fange opp forholdet mellom forståelse og handling. Slik det er nødvendig å beherske reglene for å kunne forstå et spill, må en også kjenne reglene for handling, for å kunne forstå hva som foregår. Å følge en regel er logisk uatskillelig fra det å kunne gjøre en feil. Derfor gjør regler det også mulig å evaluere handling. Reglene har en sosial setting, å produsere dem innebærer å etablere standarder for sosial handling (Wittgenstein 1978).

Ifølge Grønhaug er både regelproduksjon og evaluering aspekter av signifikasjon. Ved metonymisering vil det å bestemme et elements posisjon vis-a-vis andre i en handlingssekvens, innebære en rangering, dvs. at valg av element foregår gjennom evaluering.

Bateson sier det slik: "Kodifisering og evaluering er aspekter av samme sentrale fenomen, nemlig forming av orden av alle slag, og regelproduksjon i den mest generelle betydning" (Bateson op.cit.). Sagt på en annen måte: Meningsformer kan begrepsfestes som posisjonell mening. Tegnenes posisjoner kan ses som posisjoner innen aktørenes sosiale verden, eller handlingsfelt. På ethvert tidspunkt eksisterer disse feltene som aggregerte resultater av mangfoldige sosiale prosesser som aktørene normalt ikke er fullstendig bevisste om. Ved å oppfatte element av aggregatene og ved å forme elementene i posisjoner vis-a-vis hverandre, etablerer aktøren "tegn" i sosiale prosesser og produserer eller konstruerer mening. Metaforisering-metonymisering forekommer ved aktørenes manipulasjon av elementenes posisjoner. Meninga til et "tegn" ligger i dets posisjon, dvs. dets relasjon til andre element i et perseptuelt handlingsfelt.

Evaluering må forstås som handling og relasjon. Den foregår mens aktørene håndterer transaksjons- og signifikasjonsdilemmaer.

Over tid kan idiometablering og utøving av idiomatisk praksis på aggregatnivå få form av institusjonaliserte betydninger, som det hersker en intersubjektiv og underforstått enighet om (jfr. Habermas).

Grønhaug setter opp følgende modell:

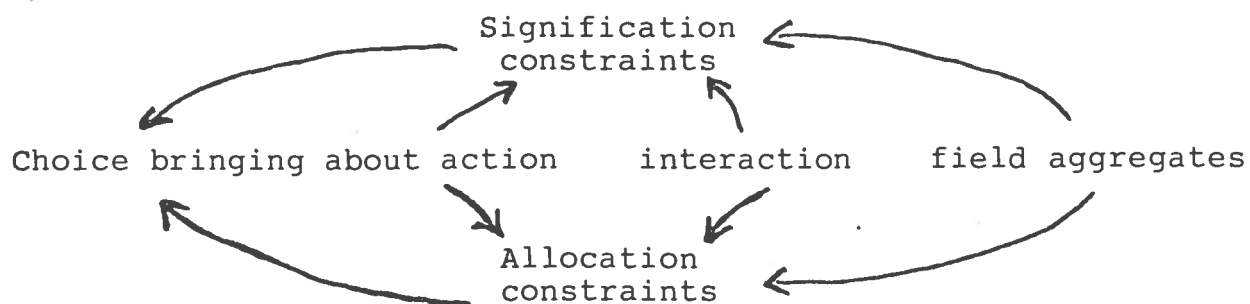

Fig. Social action as a double-feedback process determined by signification and allocation constraints.

"Choice results in action via a process over time in which the actional initiative is being moulded by the two sets of constraints of means-ends allocation and of positional signification. The outcome is an actional prestation by the actor vis-a-vis a partner in interaction. The interaction has a feed-back effect upon both the actor's allocation and his signification capacities. Subsequent interactional initiatives will be affected by the action that previously took place. The interactional event thus has a double feedback effect. The emerging aggregates of interaction make up an aggregate field that has a further twofold impact upon the actional potential of the actor. Different fields have different implications respectively. The total set of fields make up society, i.e. the overall process that produces the social persons as they are found in that society at the point in history under consideration." (Grønhaug op.cit.)

Data for modellen, sier Grønhaug, kan være materiale om "the concrete interactional flow in situated activity contexts, where the actor's twofold intentionality is in operation" (Grønhaug ibid.).

17. SOSIALE FELT OG HANDLINGSARENAER FOR JEVNALDERSOSIALISERING.

På bakgrunn av dette har jeg forsøksvis lagd en modell som utgangspunkt for analysen:

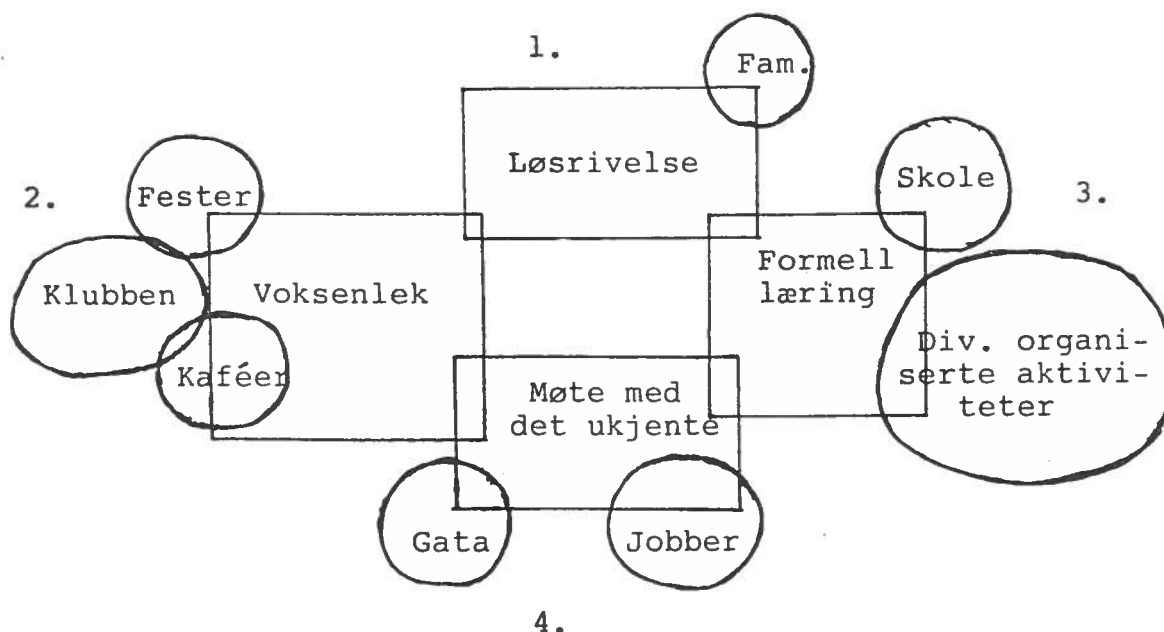

Fig. Modell for ungdommenes sosiale felt m/ tilhørende handlingsarenaer.

Grønhaugs definisjon av sosialt felt er slik: Aggregerte utfall av interaksjon og tilbakeslag ("gjenlyd") av interaksjon mellom aktører mens de utfører handlinger omkring saksområder eller oppgaver. Feltene består av mange og komplekse sosiale prosesser som ikke bare har semantiske og kognitive elementer.

Jeg foreslår løsrivelse, voksen-lek, formell læring og møte med det ukjente som de mest sentrale sosiale feltene for ungdom i den aldersgruppa jeg har vært i kontakt med. I hvert av disse feltene (som naturligvis glir over i hverandre) foregår det sosialiseringprosesser hvor voksne identiteter gradvis tilegnes. Fester, klubben, kaféer og gata osv. er eksempler på sosiale arenaer hvor de omtalte transaksjons- og interaksjonsprosessene finner sted. Feltene løsrivelse og formell læring hører begge inn under området for endringer som har formell karakter slik som utdanning, regler for frihet, rettigheter som gradvis oppnås/innfris osv. Mer uformelt preg har feltene for voksen-lek og møte med det ukjente. Her vil en større del av interaksjonen være overlatt ungdommenes egne initiativ. Det er også her storparten av jevnalderssosialiseringa foregår.

I lærings- og utviklingssammenheng er jevnaldergruppa meget viktig (Frønes 1981). Mens ungdommene både i familien, i skolen, i jobber og mange typer organisert aktivitet, sosialiseres gjennom asymmetriske rollesett, er det i jevnaldergruppa de kan lære ved å inngå i relasjoner som er symmetriske med hensyn til alder og samfunnsmessig tilknytning. Selv om også disse kan være asymmetriske, f.eks. når det gjelder makt, ja kanskje nettopp derfor, er det klart at jevnalderssosialiseringa er ganske avgjørende for ungdommenes læring.

18. GUTTENES KOMMUNIKATIVE INTERAKSJON (HERMENEUTISK ANALYSE-NIVÅ).

18.1 Hierarki.

Klubben kan altså ses på som en interaksjonsarena i et sosialt felt for "voksen-lek". prosessene som finner sted i dette feltet fungerer som byggestener i den identiteten ungdommene er i ferd

med å tilegne seg.

Guttenes dominerende oppførsel har jeg allerede omtalt som det mest sentrale interaksjonsfenomenet jeg observert i klubben. Under intervjuene ble jeg klar over at "The wild Bunch" var en meget viktig faktor, og jeg har beskrevet det som del av en rollehierarkisk dannelse. Men betydninga av hierarkiet er fortsatt uklar. Jeg har antydnet at det er en sammenheng mellom guttenes ønske om å være tøff og et generelt forhold til styrke/svakhet, samtidig som det hele synes å angå et spørsmål om maskulinitet og makt.

La oss forsøke å se på guttehierarkiet som et eksempel på hvordan dynamiske evalueringsrelasjoner er sammensatt ! Under gjennomgangen av materialet har jeg merket meg utsagn som "komme en gjeng med guta", "tøffe sæ for kverandre", "flere ser på", "være sterkar enn", osv. Alle disse indikerer at guttene forholder seg til et publikum. (Dette er eksempler på relasjonsorientering.) Mye tyder på at publikumet ofte er andre gutter.

En kan si at aktøren står i et transaksjonsforhold til sitt publikum. Prestasjonene går ut på å markere visse verdier, som, hvis en lykkes, kan gi respons i form av anerkjennelse og oppslutning. Det er imidlertid signifikasjonsaspektet som avgjør hvorvidt utfallet skal bli en seier. Hvilken betydning en handlingssekvens skal få, er avhengig av hvilke tegn aktørene tar i bruk og hvor de plasserer dem i den interaktive strømmen av symboler som er i bevegelse i kommunikasjonen.

"En gutt skal være sterk", er en emisk kode, dvs. en handlingsregel som kommer til syne som del av gutteinteraksjonen i klubben, både den verbale og på meta-planet. Vi kan si at guttene velger idiomet kroppsstyrke som er del av helhetsmønsteret maskulinitet. Idiomet har metaforisk tilknytning til mannsrollen. Som i fremmede kulturers "totemisme" kan også denne metaforbruken spores tilbake til natur og dyreliv, jfr. uttrykk som "sterk som en bjørn", "sterk som en løve", "hestekrefter" etc. Forestillingene dette skaper om sterke, uovervinnelige menn er sannsynligvis "good to think". Dette kan f.eks. uttalelsen "Det gir en fin følelse å ha banka nån", tyde på (s. 44).

Kroppsstyrke er altså et av de signifikante elementene i interaksjonen mellom guttene.

Evalueringa består i å observere eller delta i en slik dynamisk produksjon av symbolske form-elementer, som finner sted i den sosiale handlingskonteksten. I klubben foregår det hele tida et mangfold av interaktive prosesser hvor evaluering er del av signifikasjons- og transaksjonsoperasjonene.

Ethvert utfall av en konkret "opptreden" vil ha innvirkning på vedkommende gutts plassering i hierarkiet. Vinner han anerkjennelse betyr det også en viss anseelse, og om anseelsen er sterk nok, kan det innebære oppslutning fra et bredere publikum. Han får "flere på si sia", noe som i praksis betyr makt.

"Bunchen" er et metaforisk fenomen som eksisterer for alle i klubben - for guttene vil jeg hevde det har en bestemt symbolsk relevans enten de "hører med" til gjengen eller ikke. På sett og vis er de alle medlemmer. Men "medlemsskapet" er ikke definert - det er ikke permanent og ikke uforanderlig. Tvert imot er det for noen noe de kanskje har en meget perifer og kortvarig tilknytning til, som de passerer uten å investere særlig mye av personlig engasjement, det angår andre mer enn dem selv. Alle er ikke like "nær". Variasjon i ressurser vil avgjøre hvilken betydning gjengen skal få.

Generelt vil sosiale interaksjonsprosesser vise seg for aktørene innen en situert kontekst som en identifiserbar helhet eller sett av helheter som kan bli brukt til signifikasjon. Vi kan si at "Bunchen" utgjør en slik del av en helhet. Aggregatformen viser seg som "fakta", ifølge Levi-Strauss (66:131).

Antakelig vil utgaver av samme metonyme aggregatform som "The wild Bunch" opptre med forskjellig styrkegrad i de fleste guttesammenhenger, likeså vel som det også kan være fraværende som "fakta", og "bare" ha en eksistens som signifikasjon, dvs. en attributt til bevisstheten som av og til kan aktiviseres gjennom bestemte "valg av element innen felt av persepsjon" - og bli til betydningsaspekt i kommunikasjon.

For de mindre guttene er "Bunchen" sannsynligvis et bilde på mot, dristighet og styrke, manifestert gjennom utallige demonstrasjoner av makt. De representerer klart avgrensede verdier som det går an å måle seg mot. Selv om en ikke er medlem i "Bunchen" vil dens eksistens være et signifikant element i ens egen interaksjon med andre gutter. Noe en kan hente inspirasjon fra til sin selvpresentasjon overfor et evaluerende publikum.

Men betydninga endrer seg. Grønhaug sier:

"Sosiale relasjoner produserer bevissthet om seg selv. Dermed kan de aktuelle relasjonene forandre karakter over tid, etterhvert som aktørene former relasjonselementene på nye måter. Signifikasjonsanstrengelsene får aktørene til å se sin interaksjon i et nytt lys, som et nytt bilde, så og si. Dette kan lede til modifikasjoner av de interaktive mønstrene som i sin tur kan vise en ny Gestalt av hele situasjonen overfor aktørene, som kan lede til videre modifikasjoner av de interaktive prestasjonene." (Grønhaug op.cit.)

De store guttene i klubben ga uttrykk for at Bunchen bare var noe tull, en flipp, som de mindre tøffer seg gjennom. De viser ei endra oppfatning av interaksjonsformen som de yngre altså står midt oppe i. Sannsynligvis er disse guttene ferdige med sin kjønnsidentitet-"kamp". De er menn. De er store, kraftige, stemmen holder mål, skjegget vokser etc. De fysiologiske maskulinitetsattributtene er til stede. De har til og med "draget" på jentene. Det er unødvendig å kompensere ved hjelp av symbolske virkemidler. Deres mandighet er observerbar.

18.2 Identitet.

Jeg har lansert begrepet "kjønnsidentitetskamp" og skal oppholde meg ved det ei stund.

Eidheim beskriver samers identitetsbygging som en dobbel prosess (Eidheim 1971). Dikotomiserende når samer vektlegger det spesifikt samiske til forskjell fra det norske og komplementariserende når de vektlegger likhet og sammenlignbarhet mellom de to kulturene til tross for ulikhetene. Begge disse prosessene har å gjøre med rolle-elaborering og "idomatisk arbeid", det er samenes anstrengelser for å skape "gruppe-emblemer" som er det sentrale, ifølge Eidheim.

Guttene i mitt materiale inntar også en dikotomiserende holdning ved sin sterke avstandstaking fra jentekulturen. Men de understreker ikke noen komplementaritet. Det gjør derimot jentene. Dette tar jeg som et tegn på at det er jentene som i likhet med samene anstrenger seg for å forlate en undertrykt posisjon ved å gjøre seg sammenlignbare og likeverdige. Det guttene gjør, med sin rolle-elaborering er å skape gruppe-emblemer som distanserer dem fra de underlegne. Deres idiomatiske arbeid tar sikte på en plassering i herskernes rekker.

Hvordan foregår så dikotomiseringa fra klubbguttenes side ?

Grønhaug: "Å innta den andres rolle betyr å tolke deler av den andres handlinger netonymt. Å gi identitet til den andre og seg selv innebærer en metaforisk operasjon som består i å velge ut og flytte et nytt element til metonym signalisering."

Guttenes "kvinnespill" viser hvilken tolkning de velger å gi kvinneatferden. De velger idiommet tynn stemme og flytter det over i en kontekst av mannsfemininitet, hvor det metonymt signaliserer angst, hysteri, svakhet.

Å forandre identitet betyr å bruke metaforer som initierer nye metonyme handlingssekvenser. Ved hjelp av den metaforiske identiteten "hysterisk dame" er det så åpent for videre utvikling av symbolske distansemarkeringer av hva de kodifiserer som kvinnelige karakteristika. Produksjonen av den sosiale personen skjer i prosesser som dette. Identiteten blir konstruert i kommunikativ interaksjon, og læring skjer parallelt.

Oppsummerende kan en si at det blant guttene i klubben foregår ei trening i retning av integrasjon i en mannskultur. Kulturintegrasjon betyr at regler og vurderinger blir felles. Guttene ønsker å tilegne seg posisjoner som menn, dvs. de vil innlemmes i eksisterende regelverk og vurderingsskjema. Atferden i klubben er en type idiomatisk praksis som signaliserer deres begynnende voksne maskulinitet. Styrkemarkeringene betegner metonymt deres plassering som nesten-menn i forhold til storsamfunnet.

18.3 Selvpresentasjon.

I det tolkningsperspektivet jeg har valgt, hvor kommunikative handlingsprosesser og deres betydning er kjernen, er det flere fenomen som blir forståelige. Jeg skal nå gå litt mer inn på de enkelte prosessene hvor jeg mener mannsidentitetsmarkeringa kommer klarest fram.

Erkeeksemplet på ei slik markering er den samhandlingsprosessen som kan starte med et øyekast og ende i en haug med armer og bein og knust inventar. To knyttnever i en bestemt posisjon foran brystkassa signaliserer ei oppfordring om styrkeprøve. På meta-planet er signalet samtidig en kommunikasjon om at vedkommende gutt oppfatter seg selv på høyde med gjengse krav til fysisk utrustning og i stand til å konkurrere med den andre. I klubben er dette ei vanlig innledning til kontakt guttene imellom. Jeg har aldri sett jentene gjøre det samme. Om "invitasjonen" aksepteres, følger en serie med slag og spark i rask rekkefølge og i høyt tempo.

Seansen får nødvendigvis straks et publikum, blir lagt merke til av andre som er til stede. Samhandlinga har karakter av lek og kan avbrytes når som helst. Fullføres den, består avslutninga i at en av partene "gir seg" og erkjenner at han er beseiret. Vinneren er - inntil videre - den sterkeste av de to.

I utgangspunktet var knyttnevenerne et handlingselement (eller idiom) som impliserte den påfølgende rollesekvensen. (De kan også kalles for en rolleattributt, klart tilhørende gutterollen.) Om dette hersker det en innbyrdes enighet, dvs. at "slossinga" refererer seg til en alment anerkjent handlingspremiss. Både deltakerne og tilskuerne har underveis i kampen evaluert produksjonen av det symbolske form-elementet "å være sterkeste" slik det ble kommunisert gjennom guttenes lek. Overfor potensielle angripere vil nok en slik seier ha en viss avskrekkingseffekt. Overfor hverandre vil guttene ha markert kontakt og kameratskap ved at de sammen har gjort bruk av maskuline atferdsregler. Begge har utført en presentasjon av seg selv som kjønn. Og presentasjonen har skjedd

i en offentlig sammenheng hvor tilskueres oppmerksomhet og vurdering forsterker betydninga av det som signaliseres.

Det som kan virke forstyrrende inn på idyllen og forårsake en regelrett slåsskamp er hvis en eller begge guttene blir aggressive. Det kan skje f.eks. ved at styrkeforholdet mellom de to er ujevnt eller at motivasjonen er forskjellig. Ei vellykka felles maskulinitetsmarkering av denne typen er med andre ord avhengig av om relasjonen den kommuniseres i, er symmetrisk på alle plan. "En symmetrisk relasjon forutsetter at alle har samme aspirasjoner og samme mulighet i utgangspunktet til å konkurrere om en overordnet posisjon. Har deltakerne ulike aspirasjoner og ulik mulighet til å presentere seg selv gjennom kommunikasjonen, vil forholdet være asymmetrisk eller komplementært" (Paulgaard 1984). Hvis altså en av guttene viser seg å være dårligere til å sloss enn den andre, er det klart at relasjonen er asymmetrisk, og i det øyeblikket en av partene blir skadet, såret, ydmyket eller lignende, vil asymmetrien bli problematisk og leken går over i alvorlig kamp. Men selv om relasjonen er asymmetrisk og en svak gutt taper kampen, vil han ha scoret poeng for sitt mot. Å avvise ei oppfordring om styrkeprøve er tegn på feighet og ville ha bragt han langt ned på rang-skalaen.

Uansett forløp og utfall vil denne interaksjonssekvensen ha et signifikansaspekt som influerer på både aktørenes og tilskuernes bevissthet. Den implisitt aksepterte premisse som hele "forestillinga" hviler på er at gutter har bestemte krav å innfri når det gjelder kroppsstyrke. Den måten den enkelte gutt greier å forvalte sin kroppsstyrke på, vil ha betydning for hans plassering i statushierarkiet.

"Tyinga" er en annen måte å vise sin overordna posisjon på. Der er som regel relasjonen asymmetrisk, den er til og med definert som en legitim asymmetrisk interaksjon, det er de store som "tyner" de små, de sterke utøver sitt herredømme overfor de som er svakere. Denne nærmest rettmessige bruken av makt, går i arv fra aldersgruppe til aldersgruppe, "Kyllingene" må akseptere at det å være minst eller yngst innebærer å bli "tynt".

Å distansere seg fra alt som er typisk kvinnelig, er også, som nevnt, en måte å markere maskulin kjønnstilhørighet. Det kan skje ved latterliggjøring eller andre måter å vise nedvurdering og forakt på. Det kan også skje ved demonstrativ ikke-deltakelse i jenteaktiviteter. Guttenes boikott av dansegulvet i klubben kan tolkes slik. De trener seg i retning av integrasjon i den mannskulturen de kjenner, de ønsker å innlemmes i eksisterende regelverk og bli vurdert etter gjeldende skjema. Det faktum at menn i andre kulturer bruker dans som uttrykksform seg imellom er ikke relevant. I disse guttenes dagligliv er det en kjent sak at mannfolk flest nødvendig danser. (Jfr. utsagnet om menns atferd på restaurant.) Likedan må de ta avstand fra jenteinteresser som klær og utseende og det å tenke på familieliv og barn.

Samtidig er det en klar markering av mannsidentitet å vise interesse for jenter. Når guttene i stedet for å holde seg unna dansen som aktivitet, setter seg rundt golvet og glaner på de som danser, slår de to fluer i ett smekk: De framhever sin egen kjønnstilhørighet ved å være interessert i motsatt kjønn, og de viser at de ikke ønsker å opptre på kvinnevis. Begge deler er en selvpresentasjon som finner sted i en offentlig sammenheng hvor handlingenes signifikansaspekt blir persipert og innlemma i de tilstedeværendes erfaringsmateriale.

Jentenes måte å kommunisere verbalt på, er like viktig å distansere seg fra som dansen. Det er en klart definert jenteregulering å være skravlete, prate i vei om løst og fast, være fortrolig, betro seg til hverandre om intime forhold og avsløre hemmeligheter overfor de en stoler på. Gutter med sterkt behov for å presentere seg selv i motsetning til jentefellesskapet, må legge seg på en meget restriktiv linje når det gjelder verbale ytringer. Om de ikke velger å bli fullstendig tause, må de i hvert fall finne en form som ligger fjernt fra jentenes. De kan f.eks. velge å være upersonlige. Det vil si at de ikke slipper andre for nært innpå livet. De snakker ikke med noen om personlige frustrasjoner og problemer, håp og drømmer, de røper i alminnelighet ikke sine innerste følelser.

Foruten at det ville være å oppføre seg slik jenter gjør, ville det også bety at svakheter ble avslørt. En stilte seg lagelig til for hogg, om medbrødre eller andre skulle ønske å markere sin egen følelsmessige overlegenhet. Å gi noen tilgang til sine innerste tanker betyr at de også kan utøve kontroll over en. Andre får et maktpotensiale de kan bruke etter sitt behag. Den kontrollen en hadde gjennom kjølig tilbaketrekking bak en beskyttende uberørt fasade ligger plutselig i andres hender. En slik risiko unngår en best ved å lukke seg i forsvar og ikke stole på andre enn seg selv.

Slik blir jevnaldersosialiseringa i puberteten en prosess som forsterker tendenser som allerede var i utvikling gjennom kjønnsdifferensierte aktiviteter fra småbarnsalderen av.

I forlengelsen av styrkemarkeringene ligger, som jeg var inne på, nødvendigheten av å vise mot. Det er om å gjøre å ikke bli oppfatta som en "bleikfis". Både blant guttene og jentene blir "bleikfisene" vurdert meget lavt. Trusselen om å bli utstøtt fra fellesskapet er nærliggende. Dessuten, hvem ville like karakteristikken "liten og bortgjemt og bortglemt" ?

Mot, som også er en form for styrke, kan en vise ved å våge å gjøre ting som er farlig eller ulovlig. "Å våge" er ei formulering de ofte bruker i intervjuene. Grensene for det mulige og det tillatte må utfordres, skal en få status i mannskulturen. Mot er altså et annet signifikant element i interaksjonen mellom guttene. Mulighetene de har for å vise sitt mot, og for å utfordre grenser, er avhengig av den konteksten de befinner seg i. Hva som i deres dagligliv framstår som truende, som begrensende, som utfordrende eller spenningsfylt. Å knuse et vindu eller en lampekuppel vil for disse guttene innebære at de overskrider en terskel med hensyn til hva som er tillatt. Det er dristig, men ikke direkte kriminelt. Risikoen for represalier er liten på grunn av den interne "anti-tyste"-regelen. Å forråde en kamerat er en mye verre handling enn å gjøre hærverk på offentlig eiendom. Så de risikerer egentlig ingenting. Tvert imot er sjansen stor for å vinne litt anseelse og høyne sin egen plassering i den hierarkiske strukturen de måler seg i forhold til, og som "The wild Bunch" er et metaforisk uttrykk for.

På samme måte er det å bruke narkotika noe som er farlig, så farlig kan det være, at bruken impliserer å sette livet på spill. Alle vet at ungdom daglig dør av overdoser. Mestring av eget forbruk vil i en slik sammenheng måtte skje ved en enorm indre styrke. I tillegg utfordres lovverk, politi og andre grense-settende autoriteter. Å "prøve" hasj, ha et moderat forbruk eller i hvert fall tilkjenne ei liberal holdning vil alt sammen være markeringer som fritar en fra "bleikfis"-etiketten.

Men selvpresentasjonen går ikke bare ut på å signalisere styrke og mot. En må helst også være smart, ikke nødvendigvis i betydninga skoleflink, minst like viktig er det å være vittig og spirituell, rask i replikken, kunne gode vitser, fortelle gode historier, kunne underholde et publikum. For enhver pris må en unngå å være "teit". Igjen er det en fordel å kunne ty til en dikotomiserende praksis som vektlegger distanse til det de ikke vil identifisere seg med. Men i dette tilfellet nytter det ikke å bruke jenter som sammenligningsobjekter. De kan ofte være både vittige og spirituelle, ja, tildels overlegne med sine morsomheter på gutters bekostning. "Bonan", derimot, med sin tradisjonelt underordna stilling i forhold til byfolk når det gjelder kultur og dannelses, er velegna som distanseringsobjekter. Deres dialekt er som oftest anvendbar til etteraping og vitsing, det er lett å tenke seg at en ungdom fra landsbygda kan bli et enkelt bytte for objektivering av noe en ønsker å framheve seg selv i forhold til (Meyer 1984).

At "bone" faktisk brukes så og si utelukkende om menn, styrker en hypotese om at det brukes som et middel til metonym kontrastering. De blir objekter en kan le av, plage, synes synd på, eller vise toleranse og overbærenhet. Formålet er å forsterke egen suverenitet.

Begrepet "bone" blir også brukt rent metaforisk, oftest for å gi negative karakteristikker av personer en ikke liker, enten de er fra landet eller ikke. Det er f.eks. gjerne en "tjyvbone" som nekter å slippe ubudne gjester inn på fest.

18.4 Internaliserte atferdsforventninger.

Ett element i guttenes symbolske metakommunikasjon som viser hvordan de ønsker å presentere seg selv, vil jeg spore tilbake til kjønnsforskjellene i lekeatferd. Det går ut på å opptre provoserende på en slik måte at negative sanksjoner kan forventes. Et lite eksempel på dette er å stryke en brennende lighter sakte lang bukselåret under et intervju, hele tida med et prøvende blikk på meg. Et annet eksempel er å true en klubbleder med kniv fordi det var "arti å se korsen ho reagerte".

Ifølge Mead oppstår selvbevisstheten ved at individet er i stand til å innta andres holdninger til henne og forholde seg selv slik andre gjør det (Mead 1934). Hennes egen opplevelse av seg er en hun får gjennom den måten andre opplever henne på. En sosial situasjon er betingelse for at selvbevisstheten skal oppstå. Individet må ha anledning til å influere andre gjennom ei sosial handling. Den respons som kommer på hennes utspill, blir et stimuli for hennes videre utspill. Hun må kunne innta andres roller, dvs. innta den holdning andre inntar som svar på hennes stimuli og i neste omgang respondere på de stimuli hennes egen respons på stimuli er for henne selv. Hun må altså respondere på sine egne utspill ved hjelp av den respons fra andre hun har mottatt som stimuli, dvs. hun må respondere både på stimuli fra seg selv og fra andre. Dette er, i henhold til Mead (som kaller seg sosial-behaviourist), grunnstrukturen i all kommunikatív atferd mellom individer. Det dreier seg om utløsning av stimuli i form av gester og utløsning av respons på stimuli i form av nye gester. Mekanismen finnes i sentralnervesystemet. De gestene som er av vokal art, er opprinnelsen til det språklige vokabularet som er spesifikt for den menneskelige intelligens, og gjør det mulig å fastholde noe ved å klassifisere det gjennom meningsfulle symbol.¹⁰⁾ Det viktigste er at den sosiale situasjonen er avgjørende for at selvbevisstheten skal utvikle seg, noe den altså gjør ved at individet tar opp i seg de sosiale holdningene hun møter hvor individet internaliserer samfunnets normsystem og lar det bli del av hennes egen atferd.

Barnehageundersøkelser viser at kjønnsforskjeller i lekeatferd begynner å bli framtrædende i 3-årsalderen, altså når språkevnen har nådd et visst nivå (Andresen 1984, Enerstvedt 1977). Guttenes lek bærer ofte preg av voldsom motorisk aktivitet, de "springer omkring", herjer og bråker. Denne leken er ofte til sjenanse for de voksne eller andre barn som oppholder seg i samme rom/leilighet etc. Gutter opplever derfor ofte å få negative sanksjoner på sin lekeatferd, noe som gir grunnlag for utvikling av et selvbilde som slem og rampete, ved at de inntar de holdningene omgivelsene møter dem med og internaliserer definisjonene i sin egen tenkning. Sammenligningsgrunnlaget er de som leker rolig og stille - flertallet av disse er jenter.

Til en viss grad må en kunne anta at forskjellene i lekeatferden virker inn på den ulikheten i evne til medlevelse som jeg tidligere har omtalt. Jentenes interaksjon bringer dem i nær og fortrolig kontakt med hverandre ved at leken er motorisk rolig. De får anledning til en kommunikasjon som bringer dem inn i større intimitet. Spesielt gjelder dette rolleleken hvor innbyrdes småprating nærmest følger av seg selv i tillegg til skjerpa oppmerksomhet rundt velferdsspørsmål. Mens guttenes lek inviterer til en kommunikasjon gjennom høyrøsta korte kommando-ord.

Ut fra dette vil jeg hevde at den interaksjonen leken medfører, bidrar til kjønnsulikheter i intern kommunikasjonsform og i sanksjoner fra omgivelsene. Samtidig er det sannsynlig at barnehagepersonale og andre voksne sanksjonerer i henhold til mer og mindre ubevisste oppfatninger om hvordan gutter og jenter skal være, og at dette virker inn på de valgene barna gjør m.h.t. type lek (Andresen 1984).

Guttenes voldsomme atferd ble i klubben ikke entydig negativt sanksjonert. Tvert imot var irettesettelsene ofte vennlige og spøkefulle. Det ble antydnet fra personalets side at det guttene drev med, var en form for kontaktsøking som måtte forstås, men korrigeres. Mens de rolige, stille jentene lett ble oversett, opplevde guttene at deres dominans ga uttelling i form av respons. Hvis dette mønsteret samsvarer med barnehage, hjem og skole, så vil guttenes selvbilde formes delvis rundt erfaringer med at bråkete og voldsom oppførsel er galt, men gir oppmerksomhet og hører liksom med til det å være gutt. Omgivelsene forventer nærmest at gutter

skal være rampete.

Når derfor guttene i ungdomsklubben finner subtile måter å opptre på, som viser at de vet de beveger seg på grensen av det tillatte, kan dette tolkes som en kommunikasjon om kulturelt definerte atferdsforventninger til gutterollen. Disse atferdsforventningene møter guttene i utallige "forkledninger" i løpet av klubbkveldene. Bare klubbens reglement avspeiler at det offentlige, representert ved klubbarbeiderne forventer atferd som krever kontroll og muligheter for sanksjoner, f.eks. i form av utestenging fra klubbkveldene.

I guttenes selvpresentasjon inngår rampeidentiteten som nok en metonym distansemarkering til jenterollen, og en beskjed til omverdenen om at kjønnsstilhørigheten er maskulin.

18.5 Problemet med jenter.

En av grunnene til at det er så betydningsfullt for guttene å "markedsføre" seg som blivende menn, kan tolkes ut fra jentenes oppfatninger om dem. En må anta at jentenes holdninger, som kommer til syne i deres symbolbærende kommunikative interaksjonsprosesser er mer og mindre kjent for guttene.

Mye tyder på at også jentene vil at gutter skal være sterke, i det hele tatt er svakhet noe som avvises av begge kjønn. F.eks. var det ingen som hadde noen forståelse for klubbarbeidere som knakk sammen under guttenes provokasjoner. Disse hadde ingenting i klubben å gjøre, burde finne seg en annen jobb, var det almene synspunktet.

Små, svake, puslete gutter står ikke høyt i kurs hos jentene, særlig ikke om de i tillegg er litt feminine. For slike har de bare medlidenhet. ("De kan jo ikke noe for det." "Det e jo foreldran si skyld.")

Guttene vet at jentene ikke liker "barnslige" gutter. De vil ha MENN ! Jenter på samme alder er "voksne" enn dem selv. De oppfører seg ikke så barnslig. De har til og med bestemt at det å prøve å tøffe seg, er å være barnslig !

Men hvordan i all verden skal guttene tilfredsstille behovet for å være interessante kjønnsobjekter for jentene, når deres måte å framheve sin maskulinitet på vekker bare overbærenhet ?

- De kan vise at de er interessert i jentene ! Overfor meg la de vekt på å understreke at det de gjorde i klubben, i tillegg til "å spelle" var å "se på pien", bedømme dem med hensyn til utseende, klær etc. Avgjørende bevis på manndom er altså, som nevnt, å være opptatt av jenter. Å slåss om dem er virkelig å leve opp til stereotype mandighetsideal. Hvis jentene svikter, står det dårlig til. Å være gutt som ingen jenter bryr seg om, det er samtidig å ikke strekke til som kjønnsobjekt, dvs. en er ingen riktig mann. Et avslag på en tilnærmelse er et forferdelig nederlag, især hvis det observeres av andre. Men flaut er det selv om ingen andre er til stede, for jentenes innbyrdes betroelser er velkjent. Guttene vet at jentene har lett for å snakke med hverandre om forelskelser og følelser. Og de vet også at de er opptatt av gutter, - om ikke akkurat dem selv.

De vet at jentene seg imellom snakker om deres skavanker som fett hår, de registrerer svettluft og usikkerhet, de har også gjennomskuet at guttene, for i det hele tatt å våge å nærme seg dem, må dope seg ned på alkohol eller tøffe seg sammen med kamerater. Særlig de mindre guttene forventer at jentene også kan se på størrelsen til en gutt hvor modig han er.

Heller ikke kan guttene i alminnelighet være sammen med jenter på jenters vis, dvs. gå inn i et jentefellesskap på deres premisser. Det ville bety at han opptrådte nesten som en "venninne" og han ville ha avskåret seg ganske ettertrykkelig fra å være interessant som "kjærest", ettersom han da ville ha stått fram som lite mandig. I tillegg ville antakelig "venninne"-rollen gjøre en gutt til takknemlig skyteskive for kameratenes erting, og hvis han hadde andre tilfeldige odds mot seg, kunne et slikt forsøk være et alvorlig feilgrep som kunne gi uante konsekvenser.

Hvem skal de være fortrolige med ? For gutter er det å åpne opp for sitt indre liv noe som nesten er umulig før de er i et fast kjæresteforhold med ei pålitelig jente som er trofast og ikke prater med andre om ting som bare angår de to.

18.6 Forakt for svakhet.

Kroppsstyrke kan altså sies å være det viktigste kjennetegnet ved mannsidentiteten. Det er biologisk og udiskutabelt at de aller fleste menn er fysisk sterkere enn de aller fleste kvinner. Dernest kommer interessen for kvinner som avgjørende bevis på mandighet.

Den tydeligste indikatoren på at det er etablering av mannsidentitet som er kjernen i guttenes atferd, finner jeg i deres voldsomme avsky for homofili. Gutter som ikke ser på jenter som mulige seksualpartnere er rett og slett ikke menn. - Hva er de ? Jo, de er "det verste av alt" !

Samtidig er det vanskelig å beundre kroppsstyrke uten å beundre kroppene som er sterke. Mistanken om forelskelse ligger dermed snublende nær. Hvis andre får en slik mistanke, risikerer en å bli utstøtt fra guttefelleskapet for alltid. For å hindre dette, må en signalisere avstand og forakt. Skjellsord som "homse" og "femi" er greie å ty til som idiomatiske distanseringsredskap.

Homofile står på absolutt laveste nivå i guttehierarkiet. De har brutt den siste sperring mot det som truer mannsidentiteten.

Dess sterkere behovet er for å markere en identitet som er overordna, dess mer viktig blir det å holde fast ved en dikotomiserende kommunikasjon.

Guttene har et sterkt behov for å presentere seg selv i motsetning til det kvinnelige. Det er menn de skal bli. En annen vri på dette er å presentere det kvinnelige som motsetning til hva en selv ønsker å identifiseres med. Hvis menn pr. biologisk definisjon er sterke, så bør kvinner altså være svake. Dermed blir svakhet et kjennetegn ved det som er ikke-mannlig, dvs. det kvinnelige. Femininitet og svakhet blir to sider av samme sak.

Jeg skal gå litt "utradisjonelle" veier for å prøve å vise hvordan angsten for homofili kan henge sammen med en svakhetsforakt som er systemrelatert.

I boka "Vår forakt for svakhet", som er en analyse av nazismens normer og vurderinger, skriver Harald Ofstad om nazistenes syn på menn og kvinner, at det var preget av deres identifikasjon med makt og deres forakt for svakhet. "Mannen skal være sterk og ha sverd ved lend. Han må ha viljestyrke, fysisk mot, kampevne, "Verantwortungsfreude" og "Entscheidungsfähigkeit"; han må være usentimental, befalende og skapende. kvinnen skal være svak og lyrisk. Hun er følsom og dum, og mannen underdanig. (Ofstad 1971.)

"En virkelig mann kan overhodet ikke ha dypere kontakt med kvinner. Hennes verden er totalt forskjellig fra hans. Virkelige menn kan bare ha kontakt med menn - som i SS og andre mannsforbund. Virkelige menn er bundet sammen i kameratskap til hverandre, og i lojalitet til føreren." (Ofstad op.cit.)

I nazismens ideologi, utformet av menn, inngikk en hyllest til mannen og mannens maskuline attributter. Samtidig innførte SS dødsstraff mot homoseksualitet. Man skulle se, men ikke røre. Det er en kjent sak at flere av toppnazistene var homofile, så lenge de imidlertid lojalt tjente Føreren ble ikke rettsapparatet brukt mot dem. Ofstad skriver:

"Den som skriker om hvor stor og sterk han er, er ofte redd for at han egentlig er ganske svak og feig. Kanskje forholdt det seg i noen grad på samme måte med nazistenes mandighetsdyrkelse? Deres voldsomme betoning av de konvensjonelt bestemte maskuline attributter hang kanskje sammen med angst for at de egentlig hadde for mye av de konvensjonelt bestemte feminine attributter? - m.a.o., at de var "svake"? Om vi godtar denne hypotesen - og la oss oppfatte den statistisk og begrense dens gyldighetsområde til dem som på en eller annen måte tok del i formuleringen av ideologien - blir det også mer forklarlig at de så ivrig betonte den dype avgrunn mellom mannens og kvinnens kjønnsrolle. Det var jo mindre risiko for at man skulle komme til å blottlegge feminine trekk om man levde i en omverden som håndhevet mann- og kvinnerollen som to fundamentalt forskjellige roller enn om ens omverden godtok gradvise overganger, eller til og med var så dekadent at en og samme egenskap kunne oppfattes både som maskulin og feminin." (Ofstad ibid.)

I mitt materiale finner jeg både betoning av konvensjonelt bestemte maskuline attributter og betoning av forskjellene mellom guttenes og jentenes kjønnsrolle.

Puberteten er overgangsfasen mellom barndommen og det voksne livet. Kroppen forandres og blir kjønnsmoden. De innøvde kjønnsrollene gutt og jente, stilles på prøve. Kjønnsidentiteten er ikke lenger en selvfølge, det er den som er i støpeskjeen. Om ikke guttene selv er i tvil om sin seksuelle legning, kan de muligens frykte andres tvil, i hvert fall så lenge kroppene deres ikke beviser noe som helst.

Det er kanskje grunn til å utvide gyldighetsområdet for hypotesen om at angst for manglende maskulin kjønnsstilhørighet kan henge sammen med styrkemarkeringer av forskjellig art og av varierende mengde, i verste fall voldsbruk, mishandling og drap.

Ofstad henviser til Jean Genets forfatterskap, som nettopp er studier av seksualitet mellom menn i kombinasjon med en forherligelse av sadisme og vold. Genet skrev de fleste av sine bøker i fengsel, I romanen "Pompes funébrés" viser han likheten mellom den nakne og vilkårlige maktutøvelsen som var dagligdags i Hitler-Tyskland og en homoseksualitet hvor sado-masochisme, glorifisering av drapsakten, lovprisning av unge menn, og en sublim destruktivitet var ingredienser (Driver 1966).

Jakten på identitet, selvforståelse og frihet er gjennomgangstema i Genets bøker, sammen med problematikken omkring homoseksualitet og vold. Om en av sine hovedpersoner formulerer han seg slik:

"Little by little we recognised Querelle - already inside our flesh - grow and develop in our soul After this discovery of Querelle we want him to become the very type of the scorner. Following his destiny, his development, in ourself, we will see how it comes to be realized in a conclusion which seems to be ...¹¹⁾ his own wish and his own destiny." (Driver op.cit.)

Almengyldigheten av Genets tema er diskutert bl.a. av Sartre:

"Can any man maintain that he never dreamed, in childhood, of caressing a playmate ? And what of it ! And even if there were an actual exchange of caresses, would that be a reason to speak of homosexuality ?" (Sartre 1963.)

Konklusjonen blir:

"The homosexual must remain an object, a flower, an insect, an inhabitant of ancient Sodom or the planet Uranus, an automaton that hops about in the limelight, anything you like except my fellow man, except my image, except myself. For a choice must be made: If every man is all of man, this black sheep must be a pebble or he must be me." (Sartre op.cit.)

Homoseksualiteten er muligens latent tilstede i enhver, valget avgjør om det skal erkjennes eller om "det svarte fåret" i en selv skal fornektes p.g.a. angsten for stigmatisering.

I boka "Mændenes historie" gjør Steffen Kiselberg en undersøkelse av de "mandebøgene" som har fulgt i kjølvannet på den nye kvinnebevegelsen. Han finner at omtrent alle "mandebogforfatterne" oppfatter angsten for å bli ansett som homoseksuell som en vesentlig kilde til selvundertrykkelse i mannsamværet.

"Det er denne angst, mener Fasteau, som gjør at en mann helst undgår at mødes alene med en annen mann, - i givet fald skal der være et formål med det (forretninger, sport osv.), ikke bare for at snakke sammen; - samvær med andre mænd skal helst finde sted indenfor en gruppe, idet gruppesituationen fritager for den intimitet, manden føler som en trusel (Fasteau, s. 17).

Men kommer man til at se en mann i øjnene uden at tale med ham, så gælder det om hurtigt at se bort, ellers kan den anden misforstå situationen. I verste fald tro, at han er bøsse. Og en rigtig mann er anti-homoseksuel. Gad vide, hvor anti-homoseksuelle mænd egentlig er ?" (Bent Petersen, "Mænd ...", s. 66 f., Kiselberg 1979.)

Det er et sørgerlig faktum at i vår kultur kan en mann vanskelig uttrykke nære og varme følelser for andre menn.

"...åtminstone inte mer än med en dunk i ryggen. Utanför sportplanen, när det egna laget just vunnit, misstänkliggörs och tabubeläggs andra kroppsliga känslouttryck på grund av den utbredda homosekskräcken. "Bögnogan" är speciellt förankrad i den traditionelle mansrollen." (RFSU 1981.)

I guttekulturens jevnalderssosialisering kommer denne angsten til syne gjennom symbolske virkemidler i selvpresentasjonen. For å unngå å komme i faresonen for mistanker om homofil seksuell legning, må en være helt klar i hva en formidler om den saken. Mannlig svakhet kan ikke få status som verdi, tvert imot må det bli en klart diskvalifiserende egenskap, siden det så lett kan forveksles med femininitet.

Nest nederst på anseelses-skalaen i guttehierarkiet blir de svake, feige, redde, følsomme stakkarene plassert. For disse har man skjellsord som "kjerring", "feigskjit", "pyse" etc. De er ikke direkte mistenkt for homofili, men har feminine personlighetsinnslag, og det er ille nok.

Ofstad problematiserer hvordan den samfunnsmessige utvelgelsen i dag foregår til henholdsvis et toppskikt og et bunnskikt.

Han sier:

"At vårt samfunn virker utvelgende - at noen er sterke og andre svake, relativt til vårt samfunn, kan ikke benektes. Hva vi eventuelt kan diskutere er hvem som er sterk, og hvem som ikke klarer seg."

Hans hypotese er at samfunnets tekniske og industrielle karakter trekker til seg personer med sans for det organisatoriske og tekniske spillet, men med distanse til de berørte personers velferd.

"Det er lettest å komme frem for dem som identifiserer seg med regler, systemer, organisasjoner, bedrifter, overskudd, fremgang - alt slikt som jeg sammenfatter i uttrykket system-orientering - mens den individorienterte, den som først og fremst søker kjærlighet og menneskelig fellesskap har langt vanskeligere for å få innflytelse og i det hele tatt finne seg til rette."

De som blir borte i kampen for tilværelsen, antyder Ofstad, er ofte nettopp de følsomme, de moralske som har "så mye finhet i sjelen at de har hemninger mot å slå seg fram over andres lik", det er de emosjonelt begavede, de som hungrer og tørster etter kjærlighet, sier han. Disse blir for svake i konkurransen om arbeid og prestisje, innflytelse og makt, og henvises i stedet til nærmeste prest eller mentalsykehus.

Jeg finner det overveiende sannsynlig at det i vårt samfunn jevnt over er verre for gutter enn for jenter å være "svake" og følsomme.

Igjen:

Det er to hovedkomponenter i kampen for å sikre seg en mannsidentitet. Den ene er å framheve sin egen maskulinitet. Den andre er å ta avstand fra alt som er typisk kvinnelig, spesielt det "kvinnelige" i dem selv.

I dette perspektivet blir det vanskelig å si at det er bare kvinneforakt klubbguttene forfekter gjennom sine symbolske nedvurderingsmanøvrer og latterliggjøring av jenter. Det synes også å være en form for mannsforakt - eller en mannlig sjølforakt for egne "svakheter".

18.7 Apati og vold.

Jeg har nå pekt på hvordan den normativt definerte forbindelsen mellom svakhet og følsomhet i vår kultur kan være utslagsgivende for hvilke signaler gutter må produsere i interaksjon for å hevde sin kjønnsidentitet.

I forlengelsen av dette skal jeg gjennomgå endel annen litteratur som kan kaste lys over følelsesaspektet ved mannsrollen og den tilhørende jevnalderssosialiseringa blant gutter.

Menneskets forhold til følelser er drøftet av Rollo May, i boka "Kjærlighet og vilje", hvor han hevder at vold er en konsekvens av apati. Gjennom mange år har han praktisert som psykoterapeut og sett historiske endringer i pasientenes sykdomsbilde. Han mener nevrotikerne uttrykker de ubevisste, underliggende psykiske tilstandene som er almene i en gitt historisk epoke. Vår tid kjennetegnes av en schizoid tilstand. Schizoid betyr: Uten føling med, unngåelse av nære forhold, manglende evne til å føle. Han refererer Anthony Storr, som sier: "Den schizoide person er kald, reservert, overlegen, tilbaketrukket. Dette kan bryte ut i voldsom aggresjon. Det hele er, sier Storr, en komplisert maske som dekker over en undertrykket lengsel etter kjærlighet. Den schizoides tilbake-trekning er et forsvar mot fiendtlighet ..." (May 1969.)

Videre antyder Storr at den schizoide er "overbevist om at han ikke kan bli elsket, og han har en følelse av å bli angrepet og ydmyket gjennom kritikk" (Storr 1968).

Flere av guttene i mitt materiale omtalte krenkelser som noe av det verste de kunne bli utsatt for. Å bli beskyldt for feighet, f.eks. (du tør ikkje !) var ikke til å tåle. En slik beskyldning ble en drivkraft til å overskride både redsel og feighet - ja, til å begå ulovligheter som å stjele penger fra klubbkassa. En av dem sa det slik: "Gutta er vel mest redd for å bli latterliggjort ... bli erta av de andre hvis dem e feig og sånn ..." De brukte også ydmykelser seg imellom som midler til å markere egen overlegenhet. ("Tyninga" er et eksempel på det.)

Andre har gjort lignende observasjoner. I en barnehageundersøkelse fokuserte Sigurd Berentzen bl.a. på barnas misoppfatninger av situasjoner, som han mener kan fortelle noe om sentrale kognitive orienteringer. Han oppsummerer: "Guttene var på vakt overfor hendelser som kunne oppfattes som angrep eller fornærmelser mot dem; de gikk da straks til motangrep." (Berentzen 1980.)

Misoppfatninga gikk ut på at hendelsene slett ikke innebar noe angrep, og at guttenes reaksjoner bygde på deres egne forventninger og angst for å bli krenket.

Rollo May differensierer ikke de psykiske symptomene på kjønn, men omtaler stadig pasienten som "han". Det spørsmålet Rollo May ikke reiser, er om den schizoide personlighet oftere er en mann enn en kvinne. Med fare for å havne ut i ville spekulasjoner skal jeg reise det for han.

Når det gjelder kritiske innvendinger om det problematiske i det å bruke data fra nevrotiske eller mentalt forstyrrede personer til å si noe alment om menneskene, imøtegår May dem omtrent slik: Data fra personer under terapi er uhyre viktige nettopp fordi de bare røpes når mennesket klarer å bryte ned de vanlige påskudd, hyklerier og forsvar som vi alle sammen skjuler oss bak i den "normale" sosiale samtale.

"Det er bare i den kritiske situasjon som oppstår ved følelsmessig og mental lidelse - og det er den situasjon som får dem til å søke terapeutisk hjelp - at mennesker er villige til å tåle den smerte og angst som følger med å avdekke sine problemers dypeste røtter." (Ibid.)

Selv om det naturligvis er en viss forskjell mellom 13 - 14-åringer og voksne mennesker, vil jeg ut fra mine data stille spørsmålstegn ved almen gyldigheten i påstanden om at den "normale" sosiale samtale foregår i ly av "påskudd, hyklerier og forsvar". Likedan at det å "avdekke sine problemers dypeste røtter" skulle medføre mer smerte og angst enn mennesker er villige til å tåle. Snarere er det min empiriske erfaring at for kvinners vedkommende er det mangelen på interesserte, forstående tilhørere til "problemavdekkinga" som gir opphav til smerte og angst. Kvinner oppgir ofte som skilsmissegrunn at deres behov for samtaler og følelsmessig nærhet ikke blir dekket (Moxnes 1981). Dette underbygges også av den forskninga jeg tidligere har gjennomgått. - Er det menns forhold til intimitet May refererer til ?

I et kapittel om "kunstneren og nevrotikeren" peker May på at vår tids malere og dramatikere og andre kunstnere framstiller den tilstand i vår verden som gjør at vi kan kalle den schizoid. "Det er en verden hvor virkelig, personlig kommunikasjon er uhyre vanskelig og sjelden midt oppe i alle de høyt utviklede kommunikasjonsmidler som bombarderer oss på alle kanter." (May op.cit.)

May nevner Cezanne, Van Gogh og Picasso som representanter for den kunsten som viser en depersonalisert verden med et knust menneskebilde. Han nevner ingen kvinnelige kunstnere eller kunstkritikere.

Samlebegrepet May bruker for å beskrive de psykiske lidelsessymptomene som kjennetegner vår tid er "apati". "Den schizoide verden og apati går hånd i hånd som hverandres årsak og virkning." Apati eller a-pathos betyr tilbaketrekking av følelser. "Det begynner kanskje med at personen "tar det kjølig", en utstudert holdning av likegyldighet og upåvirkelighet." Apati er spesielt viktig på grunn av det nære forholdet til kjærlighet og vilje. Det er ikke hat, men apati som er det motsatte av kjærlighet. Det motsatte av vilje, er ikke manglende besluttosomhet - den kan faktisk være uttrykk for selve kampen ved og

slitet med å ta en beslutning - det er å være uengasjert, tilbaketrukket, uten forhold til de avgjørende begivenheter. Da kan viljeproblemet aldri oppstå.

Som jeg har vært inne på, la klubbguttene vekt på, i intervju-situasjonen, å presentere seg som selvstendige individer som tar egne beslutninger og handler i henhold til hva de sjøl vil. Dette gjaldt først og fremst de jeg vil karakterisere som de mest "vellykkede" i klubbsammenhengen, de store sterke, rettferdige, greie karene som hadde det mest tilsynelatende under kontroll. De mindre, sosialt svakere guttene som ikke greide seg fullt så bra, ga derimot inntrykk av å være ganske uinteresserte og likegyldige til de fleste av de temaene vi var inne på underveis i samtalen. Jeg fikk mange giddesløse vet-ikke svar. Jentene hadde også vet-ikke svar, men de ble som regel fulgt opp av begrunnelser for hvorfor de ikke hadde en bestemt oppfatning. Hvis deres vet-ikke svar kom fordi de ikke ville uttale seg, kom det også en begrunnelse om at de ikke syntes de kjente meg godt nok til å ville fortelle bestemte ting.

Uten å trekke for store konklusjoner ut av disse forskjellene, vil jeg nevne, i denne sammenhengen, Ragnhild Andresens funn i en undersøkelse om identitetsdannelse hos unge jenter, som gikk ut på at jentene uttrykte en manglende besluttosomhet med hensyn til framtidsplaner (Andresen 1982). Samtidig hadde de grundige overveielser angående hvilke behov de personene måtte ha som ville kunne komme i deres vei, og som de måtte ta hensyn til. Jeg mener som Andresen at dette tyder på at jentene ikke er likegyldige med hva de vil bruke livet sitt til, men at de erkjenner at de beslutningene de kommer til å gjøre vil innvirke, ikke bare på dem selv, men også på de som er i deres nærhet.

Å ta raske "selvstendige" beslutninger til tross for manglende oversikt over sosiale konsekvenser, kan etter min mening være mer uttrykk for apati enn det å erklære seg beslutningsudyktig !

Mellom apati og vold eksisterer det et dialektisk forhold, ifølge Rollo May. Å leve i apati framkaller vold. Men vold kan også framkalle apatien som beskyttelsesmekanisme, en beskyttelse som er sunn og nødvendig ved at personene klarer å holde

seg tilstrekkelig tilbaketrukket til å trekke mening ut av erfaringer, selv i en schizoid verden. En slik verden er kjennetegnet av overstimulering gjennom massemedia, "samlebåndets krav til kollektiv innsats og den veldige fabrikkframstilte mangfoldighet". Det er en verden "hvor tallene ubønnhørlig overtar som identifiseringsmetode", hvor sex består i "å lære å ha samleie uten å forplikte seg" og "hvor "normalitet" defineres som din evne til å ta det kjølig". Kort sagt en verden hvor følelser synes å være uønsket.

Men apatien er ikke konstruktiv om den varer for lenge. Den glir lett over i vold, som er "det ytterste destruktive surrogat som strømmer inn for å fylle tomrommet der hvor det ikke eksisterer noe engasjement". May beskriver hvordan mange barn og unge, i et desperat behov for å bryte apatien og oppnå berøring og kontakt, tyr til destruktiv atferd, tvinger fram oppmerksomhet fra andre. "Selv om han blir fordømt, så legger i alle fall samfunnet merke til ham. Å bli aktivt hatet er nesten like bra som å bli aktivt likt. Det sprenger den totalt utålelige situasjon å være anonym og ensom."

Igjen overser Rollo May at kjønnesenes destruktive atferd er forskjellig. Det er i hovedsak guttene som tyr til vold når situasjonen blir desperat.

Eske Holm, en av "mandebok"-forfatterne er eksplisitt opptatt av hvordan menn i sin alminnelighet forholder seg til hverandre. Han kaller samværet et "kollektivt forræderi". Forræderiet består i at menn overfor hverandre skjuler sine personlige opplevelser:

"At blive intim på det plan minder nærmest om en "kvindagtig" betroelse, og man føler sig beskæmmet ved tanken om at komme en anden mand så nær. At tale åbent om sit følelsesliv er for mange mænd en tærskeloverskridelse af dimensioner. Det minder ham sikkert om alle de gange det ikke er blevet gjort: Et måske allerede langt liv, fuldt af fortielse og løgnagtighed, risikerer at blive rullet op." (Holm 1975.)

"Resultatet er", sier Kiselberg, "at mænd har (evt. mange) bekendte, men ingen (virkelige) venner. Vi mænd er blevet indpodet så megen følelseskulde, at vi er endt med at være bange for hinanden". (Kiselberg op.cit.)

Jeg vil ta med et sitat til fra Kiselberg som støtter opp under mitt materiale:

"I venskabets åbne fortrolighed struktureres mænds samvær gennem de former, de stereotype mandighedsnormer tillader, og som regel formidles deres samtaler gennem sagligheder og abstraktioner. Fasteau mener, at det primært er konkurrencen som bestemmer forholdet mellom mænd. De ved ikke, hvordan de kan stifte kontakt eller oppnå social godkendelse andet end gjennom demonstration av "toughness" og af deres evne til at dominere og kontrollere. Konkurrencen indføres selv der, hvor der ikke er brug for den. I diskussioner, f.eks. skal man bevise, at man ved mere end modparten. At få ret er at vinde, og for at vinde er det en del af taktikken, at man ikke lader sig distrahere fra sit eget tankespor ved at lytte. Man skal ikke sige noget, man ikke er helt sikker på, for det er et nederlag at måtte tage sine ord i sig igen, og har man endelig taget fejl, skal man ikke indrømme det. Konkurrencen umuliggjør åbenhet, sårbarhet tildekkes. "Blotter" man sig endelig, gør man det kun, når man i samme åndedrag ved besked med, hvordan problemerne skal tackles, dvs. man beder ikke om hjelp og forståelse." (Kiselberg op.cit.)

Om den svenske mannen, sier Christian Ylander i sin bok "Gubbstruktur, en bok om männens ledarskap":

"Hans formåga til samarbeite med andra män skadas tidligt. Hela hans värderingssystem kommer att präglas av hans uppdelning av män som starkare eller svagere än han själv. Hans behov att bli chef och göra karriär är vanligen grundade på en sträven att i jämförelsen med andra män stå som den starkare, duktigare och mer lyckade." (Ylander 1981.)

I sjefsposisjon vil dette ifølge Ylander, fortsatt være overordna målsetninger mellom menn, i tillegg utgjør deres følelsesmessige utrustning en trussel:

"...det stora hotet mot vårt samhälle är den svenske mannens själsliga och känslomässiga ivaliditet. Vi styrs av en elit mannlige politiker och makthavare vars själsförmögenheter och känslomässiga begåvning är så utarmade att samhället hotas till sin existens. De har i sina händer fått en teknologi vars utveckling de är oformogna att handha och styra." (Ylander op.cit.)

Ylander har i mange år drevet med lederopplæringskurs blant svenske menn.

uttalelsen er nesten identisk med Harald Ofstads, under gjesteforelesning ved Universitetet i Tromsø i februar 1984: "Vår tids tragedie er at vi er dominert av makthavere som følelsemessig sett er infantile."

Umiddelbart kan det virke noe søkt å trekke linjer fra mitt materiale, som gjelder alminnelige gutters dagligdagse interaksjon til nazistenes groteske forbrytelser. Jeg mener likevel det kan falle på plass som et apropos til foregående drøftinger. Jeg vil sitere fra en studie av makthaverne i Hitler-Tyskland, som er gjort av fengselspsykologen under den internasjonale krigsretten 1945-46, på bakgrunn av individuell klinisk eksaminasjon og daglig observasjon av atferd i gruppe:

"In the realm of social pathology, we suggest that three clinical types lend themselves most readily to development into criminal psychopaths under favorable (i.e. socially unfavorable) conditions: (a) the paranoid, (b) the aggressive-narcissistic personality, and (c) the schizoid personality. This selection of principal personality deviations in the so-called psychopathic personality is based on clinical experience before, during and after the war, in military as well as civilian life, but the Nazi leaders provided striking examples of their role in social pathology." (Gilberg 1950.)

På bakgrunn av mine data vil jeg driste meg til å formulere en hypotese om at gutters identitetsbestrebelse i puberteten, som tar sikte på innkorporering i menns verden, for svært mange innebærer ei trening i depersonalisert og følelsløs kommunikativ praksis. Over tid og sammen med andre innvirkende faktorer kan dette føre til den tilstanda May kaller schizoid apati, hvor vold ikke lenger gjør noe verre enn det allerede er.

18.8 Oppsummering.

Jeg mener jeg nå har holdepunkter for å si at klubbguttenes selvprestasjon må ses i forhold til utsiktene om å vinne anerkjennelse i jevnaldergruppas statushierarki. Anerkjennelsen er i seg selv en bekreftelse på at en holder mål, premien er oppslutning, kamerater, aksept som gjengmedlem.

Frykten for ikke å strekke til som menn, ikke makte å overbevise om maskulinitet, er hele tida overhengende og forsterker konkurransen som allerede er til stede.

Guttene konkurrerer med hverandre om å være sterkest og best og tøffest. Dette preger både deres verbale og ikke-verbale kommunikasjon.

For ikke å avsløre kvinnelige trekk må de lukke seg og være på vakt. De må konsentrere seg om hva de formidler til andre. Det er enormt viktig å ikke blottlegge "svakheter". Degradering i forhold til hierarkiet er ikke bare smertefullt, men også direkte truende. I stedet for å vinne tilhengere risikerer du tvertimot å få angripere som i beste fall kan bruke deg som objekt for erting og sjølhevdning.

Angsten for homofili og angsten for intimitet kan oppfattes som to sider av samme sak, nemlig nødvendigheten av ikke å avsløre karaktertrekk som svekker maskulinitetens troverdighet. Som femininitet og svakhet glir over i hverandre, er det samme tilfelle for styrke og maskulinitet.

I klubbhverdagen foregår et mangfold av interaksjonsprosesser som bygger opp under allerede etablerte symbolsystem og som hele tida avleirer seg i det erfaringsmaterialet nye forståelsesformer springer ut av. Prosessene får konsekvenser for guttenes utvikling av kommunikativ kompetanse når det gjelder å uttrykke erfaringer på emosjonelt nivå. De virker inn på muligheten til å utvikle evner til nærhet, fortrolighet, åpenhet og tillit. De får betydning for utvikling av sensitivitet overfor andres utspill. En innøvd vaktsonhet skjerper sansene overfor angrep, men ikke overfor vennlighet. Evne til samarbeid hemmes til fordel for egosentrisme. Ikke minst blir forholdet til egne følelsesmessige reaksjoner berørt.

Guttenes tilsynelatende instrumentalitet er delvis et resultat av at de ikke kan være som jentene. Det er saksforhold de kan samles om og nå hverandre gjennom, ikke fortrolighet om personlige, følelsesmessige anliggender.

Konkurransen guttene imellom har altså sin rot i deres kamp for å sikre seg en mannsidentitet. I pubertetens usikkerhetstilstand blir kampen skrudd opp og sentrert omkring aktualiteten i det faktum at kjønnene forandres fysisk til å bli hverandres potensielle seksualpartnere. Å havne på riktig side av kjønnskillet blir avgjørende for den videre utviklinga til voksne individer.

19. GUTTESOSIALISERING I FORHOLD TIL MENING OG MATERIALITET (STRUKTURELT ANALYSENIVÅ).

19.1 Semiologiens mytebegrep.

For å utvide perspektivet til å gjelde mansrollen på samfunnsnivå, skal jeg gjøre bruk av Roland Barthes' mytebegrep (Coward, Ellis 1981).

Hittil har jeg brukt begrepene "tegn", "signifikans", "betydning" osv. uten å gi dem et presist innhold. Det er nå nødvendig å spesifisere hva de enkelte begrepene skal stå for. Jeg skal gjøre det samtidig som jeg prøver å gi en semiologisk tolkning av fenomenet "styrkeprøve". Dette har jeg tidligere analysert som en maskulinitetsetablerende interaksjonsprosess. Jeg vil tilføye at jeg anser interaksjonen som en praksisform som foregår på språkhandlingsnivået og at den hører inn under et primært semiologisk system.

Hva er semiologi ?

Barthes bestemmer det slik:

"Semiologien har til hensikt at omfatte ethvert tegn-system uanset art og område; bilder, gestus, toner af musik, genstande og de komplekse forbindelseslinjer mellom alle disse som udgør indholdet i ritualer, skik og brug eller offentlig underholdning: disse konstituerer, om ikke SPROG, SÅ BETYDNINGSSYSTEMER."
(Barthes 1969.)

Disse betydningssystemene og deres produksjonsprosesser er det semiologiens oppgave å forstå ved hjelp av modeller som "er lagt an på at erkende den intelligible orden i hver genstand"

(Heath 1974). Semiologien var en utvidelse av den saussureske lingvistikkens metoder til nye gjenstandsområder. Analysebegrepene er i stor grad hentet fra lingvistikken.

Opprinnelig var semiologien basert på hva Barthes kalte "en euforisk drøm om vitenskapelighet". Uttalelsen henspeiler på strukturalistenes prosjekt om å lage "modeller for ethvert systems systematik, således at enhver tænkkelig artikulasjon skulle kunne forudberegnes ved anvendelse af modellen. At være i stand til at forudberegne er den afgørende forudsætning for videnskabelighed" (Coward og Ellis op.cit.). Senere semiologer er kommet på andre tanker:

"Denne videnskabelighed kan imidlertid kun arbejde med mono-logiske systemer, hvorimod sociale systemer er sammensat af forskellige praksisformer, hvis indbyrdes relationer og gensidighedsforhold er i konstant mutation. Den semiologi som ikke i sidste instans tager denne proces (der er udforsket i marxistisk tænkning) i betragtning, vil uundgåeligt forfalde til en gold formalisme, idet den udvikler modeller der kun har relevans for en stillestående verden." (Op.cit.)

Barthes vei mot utforskning av den sôsiale betydningsproduksjonens systematiske natur gikk via en undersøkelse av de borgerlige samfunns selvfremstillingsformer. Han så på tegnsystemene omkring dagligdagse ritualer som å spise, kle seg, dra på ferie etc., og fant at disse ble "overtatt" av et annet betydnings-system, som han kalte "myte".

Mytene var representasjonsformer. De naturaliserte de betydningene de representerte og eviggjorde dermed verdens nåværende tilstand i borgerskapets interesse, mente Barthes. I myteanalysen, som for Barthes utgjorde "semiologiens begynnelse", forklarer han hvordan de herskende ideer innenfor en sosial formasjon kommer til å synes naturlige og universelle: "Socialitetens produserte karakter i verden, det faktum at den er konstitueret af komplekse relationer der er i stadig bevægelse, forsvinder bag et system af essenser. Det virkelige er det umiddelbart synlige, og dette synlige fremtræder ikke som en representationsform. Således er mytens arbeid." (Op.cit.) Mekanismene som produserer myten virker slik at tilvante forestillinger "vikler

seg inn" i hverdagens gjenstander og praksisformer og kommer til syne der som en common sence-realtitet.

Barthes opererer med to betydningssystemer, det denotative og det konnotative. Det denotative er det primære semiologiske systemet hvor språket er uttrykksformen. Myten knytter seg til det konnotative betydningssystemet som er sekundært semiologisk med utvidet betydningsinnhold og som er avhengig av det denotative språkets form for å kunne eksistere. Konnotasjonen hviler på denotasjonen, men mellom disse to er det en "perpetuerende fram-og-tilbake bevegelse" slik at de framstår som en naturlig enhet.

Et berømt eksempel (Barthes'): En ukebladforside som viser en farget soldat som hilser det franske flagget. Fotografiets denotative mening er: "Her har vi en farget soldat som hilser det franske flagget." Men denne meninga blir "besatt" med ei annen betydning, som er intendert i bildet og utspringer av en blanding av kolonialisme og militarisme. Tidspunktet er under den algirske uavhengighetskrigen, og fotografiets konnotative mening blir: "Kolonialisme må være rettferdig - der findes nemlig negre, der er fuldstændig villige til at forsvare den til døden." (Op.cit.)

I det denotative systemet kan fotografiet kalles signifikant, men betydningsinnholdet av fotografiet, negerens hilsen, kan kalles signifikat. Til sammen utgjør disse to komponentene et tegn ("her har vi et bilde", osv.). Når perspektivet forskyves til det konnotative semiologiske systemet blir det denotative tegnet brukt som ny signifikant, som sammen med et utvidet betydningsinnhold, om kolonial nasjonalisme osv., blir tegn i det Barthes kaller myte.

Forholdet kan stilles opp slik: (D = Denotativ, K = Konnotativ.)

Språk	D.1. SIGNIFIKANT Fotografi.	D.2. SIGNIFIKAT Neger som hilser det franske flagg.
	D.3. TEGN K.1. SIGNIFIKANT	K.II. SIGNIFIKAT Kolonial nasjonalisme, militarisme.
Myte	K.III TEGN Kolonialisme må være rettferdig -- osv.	

Korrelasjonene mellom signifikant og signifikat er tegnet som altså er betydningsladet.

Det denotative tegnet blir brukt som signifikant av det konnotative systemet. Så snart en gjenstand eller en praksisform betegner noe, dvs. utstyres med betydning, "blir den underkastet sprogets forskjellssættende system". Den blir en enhet av begrep og signifikant: et tegn, som så åpner for konnotative prosesser. Tegnet som helhet fungerer som artikkelasjon av et annet begrep, det ideologiske som er en hyllest til kolonial nasjonalisme og militarisme. "For den uskyldige mytekonsument er forholdet mellom denotation og konnotation en konstant hvirvlende bevægelse, der snart fremviser den ene og snart den anden; som en tvehodet enhed. Det synes som om der er en kausalforbindelse mellem dem, en proces hvorved myten udledes af det denotative sprog." (Op.cit.)

Myter er altså resultater av betydningsproduksjonsprosesser:

"Det som tilværelsen leverer myten, det er en historisk virkelighed, der er definert, hvor langt man så end skal gå tilbage, ved den måde hvorpå mennesker har produceret eller udnyttet den. Og det som myten genskaber, er et naturligt billede af denne virkelighed. Tilværelsen træder ind i sprogformen som et dialektisk forhold mellom aktiviteter og menneskelige handlinger, og den kommer ud af myten igen som en harmonisk opstilling af essenser." (Op.cit.)

Eller formulert på denne måten:

"På den ene side virker det som ethvert samfund udfolder en uafsluttelig aktivitet for at gennemtrengte det virkelige med betydning og konstituere semiologiske systemer, der er stærkt og subtilt organiseret, ved at anvende ting til tegn, det sanselige til det betegnende; når disse systemer på den anden side én gang er konstitueret (eller mere præcist, efterhånden som de konstitueres) udfolder mennesker en lignende aktivitet for at maskere deres systematiske natur, for at genomvende de semantiske forhold til et naturligt eller rationelt forhold." (Op.cit.)

Myten er en ytring, sier Barthes, et budskap. Den kan behandles som et element i det sosiale tegnsystemet som semiologien undersøker. Det konnotative systemet er én uadskillelig del av det betydningssystemet som gjør hvert tegn intelligibelt. Semiologiens hensikt er å redegjøre for betydningsstrukturene i sosiale praksisformer og gjenstander, og avsløre myten som konstruert virkelighet.

19.2 Myten om sterke menn.

Hvis jeg nå setter opp fenomenet "styrkeprøve" i henhold til Barthes' skjema, kan det bli omtrent slik:

Språk	D.1. SIGNIFIKANT Knyttnever i posisjon foran brystkassa.	D.2. SIGNIFIKAT En gutt skal være sterk og modig.
Myte	D.3. TEGN Sterke gutter kan sloss. K.1. SIGNIFIKANT	K.II. SIGNIFIKAT Gutter kjemper om makt.
	K.III. TEGN Gutter skal bli menn som skal være sterke og strebe etter verdien makt.	

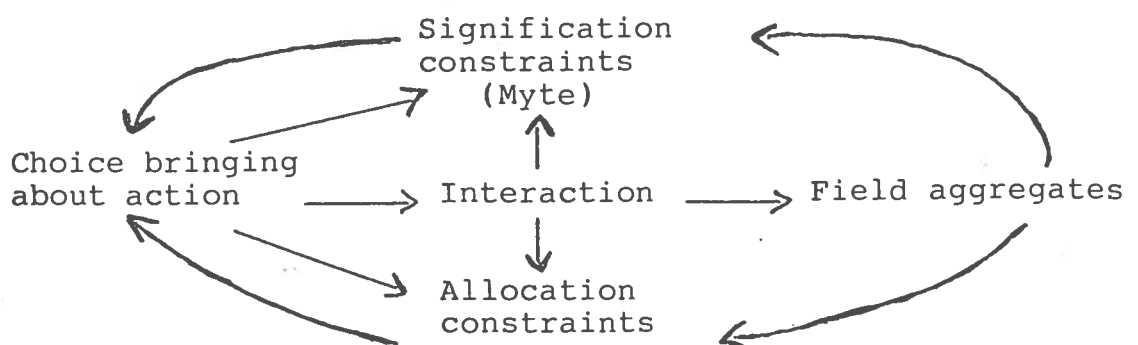
Signifikanten knyttnever har som betydningsinnhold at gutter skal være sterke. Korrelert utgjør disse to et denotativt tegn på at sterke gutter kan sloss. Men poenget med praksisformen "styrkeprøve" blir ikke klart før vi utvider betydningsperspektivet til konnotasjonsplanet og ser på hva som også skjer, nemlig at de kjemper med hverandre om hvem som er sterkest, dvs. om hvem av dem som har makt over den andre. Da blir det klart at den symbolske betydninga av "leken" knytter an til strukturelle forhold som har historisk, kulturell utforming. Knyttnevene viser utover seg selv til kroppsstyrke og manssrolle i et konkurranse-samfunn hvor en må kjempe om makt for å vinne anseelse, til prestisje og status, ære og berømmelse, men også til mulige tap og fornedrelser, fordi seieren på ingen måte er innebygd i tegnet. Snarere viser nettopp usikkerheten til at mot også er en nødvendig mannskvalitet. En må våge å sette noe på spill, skal en

ha sjansen til å vinne. Det mulige nederlaget er en implisitt fare i denotasjonsformen, derfor viser den også til nødvendigheten av å være beredt til å ta et nederlag uten å tape ansikt. Et signifikat kan ha flere signifikanter. At gutter skal være sterke, kommer også til syne i de utallige praksisformene hvor metaforiserte signaler om svakhetsforakt (f.eks. ulike typer dikotomiseringsprosesser) er framtrædende.

I mytens konnotative språkform, utvides forståelsen fra praksisformens kommunikasjonsnivå til å gjelde tegnets plassering i kulturell sammenheng: Vi lever i en historisk virkelighet hvor vi har produsert vår tilværelse slik at makt er gitt en verdimelessig betydning som det i hovedsak har vært menns oppgave å tilegne seg gjennom konkurranse og kamp seg imellom. Dette kommuniseres via et semiologisk system som er organisert slik at det vi persiperer gis en betegnende funksjon, vi oppfatter gjennom semantiske betydninger hva som er essensielt i vår tilværelse og innretter oss på det. Hvilke betydninger vi orienterer oss etter kan avleses i vår praksis.

I guttepubertetens jevnaldersosialisering kan vi finne stereotype mytekjennetegn i interaksjon og utsagn. Deres atferd er en rapport om hvilken livsverden de opererer innenfor, dvs. hvilket dypereliggende sosialt og kulturelt fellesgods de forholder seg til.

Setter en mytemodellen i sammenheng med Grønhaugs modell for sosial handling, kan myten plasseres som et aspekt ved "signification constraints", influert av handlingsvalg, interaksjon og feltaggregater, som igjen virker tilbake på nye handlingsvalg:

Myten fungerer altså som en begrensende faktor ved den betydninga ei handling er omsluttet av eller skjer i forhold til. Den hindrer følgelig at alternative betydninger kan gjøres relevante. Myten om sterke maktkonkurrerende menn blir en hemske i guttefellesskapets alternative identitetsetablering.

Det vi kan si gjennom å analysere gutters/menns maktkonkurrerende interaksjon som signifikanter i mytiske betydningssystem, er at denne maktkonkurransen er del av en menneskeprodusert ideologi som uopphørlig er under bearbeiding, slik at de semantiske betydningene stadig får ny næring.

19.3 Patriarkat og mannsrolle i språk og språkbruk.

Å forsøke å trenge inn i guttepsyken slik jeg har gjort, gir innblikk i en type sosial integrering. Guttene forholder seg til hverandre, de konkurrerer, sammenligner, kjemper i et fellesskap hvor de deler en interesse i det å skulle bli menn. Fellesskapet holdes sammen av bestemte regulerende prinsipper, eller normer. Identitetssøkinga består i å innlemme seg selv i de regelverk og vurderingsskjema som eksisterer for mannsrollen. Guttekulturens interne verdier sier noe om hvilken voksen kjønnsrolle de retter seg mot.

Ifølge Grønhaug vil handlinger og betydningskommunikasjon på mikroplanet kunne avleses på makroplanet som kulturelle mønstre eller aggregerte resultater av samhandlingsformer.

Kan en kanskje si at innblikket i kommunikative prosesser mellom guttene samtidig gir et innblikk i patriarkatets normative integrering? - Så kan en kanskje også si at analogt med sektor-samfunnet, hvor de dominerende sektorene leverer premisser for hva som skal skje i de andre sektorene, er mannskulturen i patriarkatet premissleverandør for de andre delkulturene.

Jeg skal nå gå litt nærmere inn på hvilke strukturelle kjennetegn den patriarkalske mannskulturen har, som guttene skal integreres i.

Fra et lingvistisk, feministisk utgangspunkt definerer Dale Spender patriarkatet som: "den orden vi lever i, en orden karakterisert ved mannlig dominans og at mannen har både konkrete og symbolske midler til å vedlikeholde denne dominansen " (Spender 1980).

Spender bruker begrepet "sexisme" for å betegne særskilte språklige manifestasjoner av den patriarkalske orden, hvor menn kommer positivt ut. Blant annet kommer den mannlige dominansen til syne i ord som gir kvinner underordna posisjoner.

Fra mitt materiale kan jeg nevne som eksempel uttrykket "å oppføre sæ som ei kjerring". Det innebærer å være feig og pysete, dvs. sette seg selv i en klart underordna posisjon, og er noe en gutt aldri må gjøre.

Spender har undersøkt de ordene for kvinner som har seksuelle overtoner med negativ klang. Hun har gjort en oppregning i det engelske språket og funnet 220 ord for seksuelt promiskuøse hunnkjønn, mens det var bare 20 for promiskuøse personer av hankjønn, - dette til tross for at det sammenlagt fantes flere ord for menn enn for kvinner. Språket betegner dermed en seksuell ulikhet som kvinner ikke har fordel av.

En lignende undersøkelse er gjort av Muriel Schulz om hvilke ord som fantes for det mannlige og det kvinnelige (Schulz 1975). Som Spender fant hun at samme sosiale status ofte har negativ valør for kvinner mens de har positiv valør for menn, og ofte har kvinnebetegnelsene negative seksuelle overtoner. Eksempler er "bachelor"/"spinster", "master"/"mistress", "lord"/"lady", likedan et utsagn som "He's a professional"/"She's a professional". Og enkelte ord forandrer betydning når de blir anvendt på kvinner og menn. Eksempel er ordet "aggressiv".

Det ble også gjort undersøkelser omkring språkbruk, hvor det ble fokusert på hvilket kjønn det er som snakker mest. Jessie Bernard har analysert TV-program og funnet at menn er klart overrepresentert som brukere av det engelske språket (Bernard 1972). Phyllis Chesler har sett på ektefellesamtaler og andre samtaler og funnet at kvinner har problemer med å snakke når menn er tilstede, spesielt er det vanskelig når mennene er deres ektefeller. Videre er det sjelden at menn i vår kultur lytter til en gruppe kvinner som snakker, mens det omvendte er ganske vanlig (Chesler 1974). Spender viser til en undersøkelse av Zimmermann og West omkring avbrytelser i samtaler. De fant at 98% av avbrytelsene i samtaler med blanda kjønn ble gjort av menn.

Forskjeller i språkbruken går også på hvordan språket brukes. På en Work-Shop om sexisme og utdanning som ble holdt i London med 32 kvinnelige og 5 mannlige deltakere, viste resultatene av språkbrukundersøkelser (gjort av Spender), at mennene snakket over 50% av tida. De definerte også tema på work-shopen ved å insistere på hva det skulle snakkes om og hvordan. Kvinnene ville åpne for å trekke inn egne erfaringer i de faglige debattene, mens mennene foretrakk å holde en mer generell og abstrakt form. Dette mener Spender viser hen til menns antatte problemer med å snakke om personlige ting, deres vanskeligheter med å uttrykke emosjoner og åpne for sitt personlige selv.

Fenomenet kan også analyseres i et maktperspektiv, hevder hun.

"Makta ligger ofte hos de som ikke åpner for sin sårbarhet og strategier som å nekte for gyldigheten av et tema, avslå å snakke om et tema andre har valgt, unngå selvavsløring og tilbakeholdning av personlig informasjon er alt sammen bidrag til opprettholdelse av makt fordi avsløring av emosjoner leder til reduksjon av kontroll."

I privat konversasjon mellom kjønnene forekommer ofte et mønster hvor kvinnene gjør det Pamela Fishman på bakgrunn av sine undersøkelser har kalt for "shit work" (Fishman 1977). Dette består i å oppmuntre menn til å uttale seg, komme med spørsmål, fylle ut tomrommene - kort sagt begrense seg til ut-

viklinga av mannlige tema. Fishman hevder at kvinner ofte ventes å være lingvistisk tilgjengelige for menn, deres egne uttalelser er ikke viktig, de "tvinges" til å være publikum, "den gode lytter", og til å holde konversasjonen flytende. Spender konkluderer:

"Males, in the patriarchal order are accorded "superiority", by virtue of their sex; they have this "superiority" consistently confirmed in interaction with females who abdicate in favour of males by restricting their own opportunities for expression, by deferring to male interests and definitions, and by concentrating on supporting male efforts. This behaviour has not just "naturally" unfolded in women. There are penalties for those who do not learn the lesson, for as Fishman says: "Women who consistently and successfully control interactions are criticized by men and are likely to be called "bitchy", "domineering", or "aggressive". It is not sufficient that males should be seen to be in control: females are required to be seen willingly supporting that control."

En klasseromsundersøkelse gjort ved en av ungdomsskolene i Tromsø avslører tydelige forskjeller i skolens forventninger til jenter og gutter når det gjelder å vise faglige prestasjoner. Observasjonsmaterialet underbygger en hypotese om at det i klassen eksisterer en norm om taushet for jenter, som ikke gjelder for gutter. Normen tilsier at jentene ikke skal presentere sine kunnskaper i klasseoffentligheten, dvs. verbalt overfor de andre elevene og læreren. Ei jente som gjør det, blir stadig negativt sanksjonert, både av læreren og av guttene i klassen, mens guttenes verbale atferd forsterkes positivt av læreren, enten ytringen er faglig korrekt eller ikke. Selv om jenta presenterer en overordna posisjon i forhold til kunnskapen, blir hun hemmet, mens guttene oppmuntres indirekte av lærer og andre gutter til å presentere seg selv som overordna i situasjonen, i mer generell og omfattende forstand (Paulgaard 1983).

Denne undersøkelsen tyder på at det også i nordnorsk ungdomsskolevirkelighet forventes av jentene at de skal begrense sine prestasjoner til å være en støtte for utvikling av mannlige dominans.

Bakgrunnen for den språklige undertrykkinga av kvinner, mener Spender er å finne i at ord for kvinnelig refererer til kvinne-

lige aktiviteter som er definert og evaluert fra et mannlig synspunkt. Mennene "lagde" språket og nedtegnet det ved at det var de som kontrollerte de samfunnsmessige posisjonene hvor skriftlig arbeid ble gjort. Spender bruker begrepsparet "male"/"minus male" som uttrykk for det språklige misforholdet hun mener er en realitet. Å bli relatert til det som står for det mannlige, betyr å bli relatert til en rekke meninger som har positiv betydning. - Å bli relatert til "minus male", altså det kvinnelige, betyr tilsvarende å bli relatert til fraværet av disse kvalitetene. Fordi kvinner ikke selv har vært i posisjon til å definere sine aktiviteter, mangler det ofte lingvistiske uttrykksformer for spesifikke kvinneerfaringer.

Blakar sier det slik: "Det er gjennom språket vi aktivt griper og forstår (konseptualiserer), ja delvis skaper (konstruerer) den sosiale realiteten ... Det er gjennom språket vi forstår, skaper oss sjøl, vår identitet. - Det ligger enorm makt i det å ha kontroll over språket." (Blakar 1977.) Mannen har en viktig alliert i språket, hevder han, ved at det nesten konsekvent er mannens og ikke kvinnens perspektiv som legges til grunn i norske virkelighetsdefinisjoner.

Den semantiske nedvurderinga av kvinner både konstruerer kvinnelig underlegenhet og bekrefter den, på samme måte som den produserer og opprettholder mannlig dominans. En kan si at både underordning og dominans er fenomen som avleirer seg begrepsmessig i språket. Gjennom språket og språkbruken blir det tematisert, bragt på bane og får dermed en ideologisk funksjon - blir en kulturarv som barn og unge sosialiseres inn i.

Guttene fødes altså inn i et samfunn hvor de etterhvert som språkinnlæringa skjer, og de utvikler bevissthet bl.a. om egen kjønnsstilhørighet, må komme til å oppfatte seg selv som overordna. De skjønner at noen andre er mindre verd. Guttenes utvikling av egenverd må ses i forhold til dette. I kraft av sitt kjønn er de i en posisjon hvor andre er definert som underlegne. Og de lærer raskt, gjennom foreldrenes og andres ivrige oppmuntringer, at det også er en fordel å prøve å være best, sterkest, størst, raskest osv. De lærer at de bør strebe etter å nå toppen, hvor ingen

andre er over dem, og hvor de vil høste anerkjennelse, ros og beundring. At guttene organiserer sitt sosiale liv etter hierarkiske prinsipper ligger nærmest i kortene.

Spenders teoretiske forankring er i lingvistikken. Hun fokuserer på ordenes betydning, og foreslår som løsning at kvinner må snakke mer. De må definere sin egen virkelighet, lage seg språklige klassifiseringer som dekker deres erfaringsverden, forandre ord og betydninger av ord. Slik mener hun endring kan skje. Men for å kunne forandre på ordenes betydning, må også praksisformene som ordene kommuniseres gjennom forandres på. Og skal disse forandres må det også skje noe med de materielle rammebetingelsene som praksisformene utspiller seg innenfor, og som innvirker på organiseringa av sosialt liv.

19.4 Materiellstrukturens innvirkning på kommunikative prosesser.

Jeg skal vende tilbake til Grønhaug og hans handlingsmodell. Om "allocation"-aspektet ved handling har jeg hittil sagt at det har med ressursfordeling å gjøre og nyttemaksimering i henhold til alternative målønsker. All atferd er kommunikasjon, sier Watzlawick (Watzlawick 1967). Det vil si at alle handlinger har et signifikasjonsaspekt. Noen vil forstå noe ved det som blir gjort.

Grønhaugs "allocation constraints" må gjelde de handlingene som i tillegg til signifikansaspektet har et transaksjonelt aspekt. Aktørene utveksler nytte og forholder seg instrumentelt overfor hverandre. I sin grunnform gjelder det transaksjonelle aspektet menneskets bearbeiding av naturen, eller av materielle omgivelser i interaksjon med andre. Interaksjonen virker inn på aktørens nye handlingsvalg gjennom de effektene den har på både betydningssiden og fordelingssiden. De aggregerte interaksjonsresultatene i ulike sosiale felt virker også tilbake på aktørenes handlingspotensialer gjennom de to kanalene. Slik bygges samfunnet opp, gjennom en kontinuerlig prosess av valg som er begrenset både ideologisk og materielt ved det som har avleiret seg som betydning og som mer håndfaste ressurser, gjennom tidligere aktørvalg i interaksjon.

Slike "mer håndfaste ressurser" kan f.eks. være klubblokaler, arkitektur eller en bys totale utforming.

Som jeg har nevnt, kan en se på materiellet som en syntese av materialitet og signitivitet. Det danner fysiske rammer og vilkår for praksis, og det øver en kommunikativ påvirkning på aktørene (Østerberg 1981).

F.eks. vil et forfallent og nedslitt klubblokale være et signal om hva slags materiell det offentlige finner passende for ungdommen og nærmest innby til hærverk og ødeleggelse.

Signifikansaspektet kan følgelig ikke løsrives fra fordelingsaspektet ved handling - det er til stede også gjennom den måten materielle strukturer virker inn på aktørenes handlingsvalg.
- På hvilken måte er signifikansaspektet overordna ?

I kapitlet om "Materialitet og mening" omtalte jeg kulturbegrepet som "et stratifisert hierarki av meningsfulle strukturer" hvor alle fenomener blir omspunnet med mening, gjort forståelige med referanse til et ordnet meningsystem. Signifikansaspektet synes i dette perspektivet å være det som konstituerer menneskelig handling, det blir så og si et vilkår for valg. Grønhaugs modell er noe uklar på dette punktet.

Det som er viktig for meg nå, er imidlertid å slå fast at aktørvalg influeres av andre aktørvalg, både gjennom interaksjon og på grunnlag av tidligere aggregerte valg som skaper myter eller avleirer seg som materielle omgivelser rundt sosiale organisasjonsformer.

En viss forbindelse er det mellom praksis og materiell, sier Østerberg, praksisformene og materiellformene kan ikke være helt vilkårlige i forhold til hverandre (Op.cit.) Han viser til hvordan menneskekroppen dannes med et repertoar av handlemåter, gester og bevegelser, og et repertoar av perseptuelle ferdigheter. Kroppens og sanseevnenes muligheter er tallrike. Fra mangfoldet av muligheter gjøres et utvalg som gir disse bestemte repertoarene og skaper forskjellige mennesketyper.

Jungelboeren, eskimoen og storbyennesket har ulike kropps- og sanseferdigheter, tilpasset de særskilte materielle omgivelser og vilkår hver av dem lever under. Kroppen dannes gjennom sine bestemte typer praksis i det materielle feltet. Aktørens kroppsrepertoar kan derfor ikke tenkes uavhengig av materiellfeltet. Mellom de sosiale relasjonene og materielle forhold må det på samme vis være en viss forbindelse, et visst samsvar, hevder Østerberg. "For hver aktør med sin praksis står overfor andre aktører med deres praksis i det materielle feltet. De sosiale relasjonene formidles derfor dels gjennom den materielle praksis, og gjennom det materielle feltet som praksis foregår i." (Op.cit.)

Dette synet støttes av Tom Johansen, som er opphavsmann til begrepet om "kulissenes regi" (Johansen 1981). Han sier:

"Fra naturen, arkitekturen, fra produksjonsmåten, fra språket og trafikksystemet, stammer handlingskrav og regler som individene må akseptere hvis de vil beherske sitt samfunn. Summen av handlingsreglene utgjør det totale konstitutive regelverk - kulissene."

Disse kulissene krever visse organisasjonsformer blant samfunnsmedlemmene, visse rangordninger, omgivelsene strekker fram forskjellige muligheter som så må gripes av individene.

Jeg skal snart prøve å skissere opp forholdet mellom byen som rammevilkår for sosialt liv og de interaksjonsformene som utspiller seg mellom ungdommene jeg har vært i kontakt med. Jeg håper å kunne vise hvordan klubbguttenes kommunikative praksis bærer preg av de materielle omgivelsene de lever innenfor.

19.5 Oppsummering.

Problemstillinga for oppgaven har jeg kort formulert i spørsmålet om det er spesielle trekk ved gutterollen som korresponderer dårlig med de premisene bysamfunnets struktur setter for sosialt liv, og utgangspunktet var en antakelse om at guttene på mange måter kommer dårligere ut enn jentene når det gjelder

å takle de problemene de møter i overgangen fra barn til voksen i et urbant samfunn.

Det urbane samfunnet har jeg lagt vekt på å beskrive som segregert, både m.h.t. demografisk aldersfordeling, samfunnsmessige funksjoner og når det gjelder yrker og kvalifikasjoner. I et slikt segregert samfunn kan en anta at det vil finnes et mangfold av ulike referanserammer og interessesfærer som kan beskrives gjennom begrepet "delkultur", dvs. meningsfulle strukturer som deles av individer og grupper som lever innenfor samme kontekst. Jeg har sett på utvikling av meningsstrukturene som nært tilknyttet de virksomhetene og kommunikasjonsformene, dvs. de praksissammenhengene som den enkelte inngår i, og hvor læring skjer. Gjennom denne tankegangen har jeg fokusert på ulikheter mellom jenter og gutter, kvinner og menn og kommet fram til at mitt empiriske materiale kan underbygge en hypotese om at ulikhetene lar seg oppsummere i forskjellige rasjonalitetstyper. Jenterasjonaliteten synes å være sentrert omkring omsorgsaspektet i relasjoner, noe de kommuniserer ved å framheve verdien av fortrolighet omkring personlig informasjon. Det å kunne utveksle erfaringer fra sin sosiale omgang med andre synes å være en implisitt del av jentefellesskapet. Jeg har valgt å se på dette som en sosial ferdighet som henger sammen med evne til å desentrere egen persepsjon, dvs. til å leve seg inn i andres følelsemessige situasjon og tankegang. Desentreringsnivoen gir mulighet til å relativisere seg selv i lys av alternativ persepsjon, og er det motsatte av egosentrisitet. Jeg har kalt logikken bak omsorgsrasjonaliteten for kommunikativ, fordi den omfatter formidling av og forståelse for andres følelsemessige perspektiv.

Om guttene har jeg hittil sagt at deres jevnalderrelasjoner ofte er hierarkisk strukturert og at de later til i stor grad å orientere seg i retning av konkurranse om rangplassering i den gruppa de identifiserer seg med. Gutteinteraksjonen kan synes å være styrt av en instrumentell logikk fordi de ofte samhandler med referanse til saksforhold, og at deres aktiviteter gjerne dreier seg om mestring av konkrete ferdigheter, likedan at de ikke uttrykker noen vektlegging på personlige, følelsemessige

forhold. I tillegg tyder konkurranseorienteringa på en instrumentalitet i forhold til egne prestasjoner.

Men hovedinnholdet i mine tolkninger av datamaterialet, er av gutteinteraksjonen er motivert av ønsket om å realisere en maskulin kjønnsidentitet. Dette foregår bl.a. gjennom symbolske dikotomiseringsprosesser til det som ifølge en stereotyp mannsmyte er avvikende kjennetegn. Den patriarkalske myten om mannens samfunnsmessige rolle har innebygde krav om styrke, makt og dominans og en tilsvarende innbyrdes kamp mellom menn for å hevde seg.

Om dette hersker det en underforstått enighet som kan avleses i gutteinteraksjonen. Mannsrollemyten er en anerkjent premisse som innholdet i utsagn og atferd refererer seg til. Guttene godtar i en viss forstand den implisitte forutsetninga som betydninga i deres interaksjon hviler på.

Denne gutterollen med innebygde handlings- og kommunikasjonsregler for hvordan selvpresentasjonen skal foregå, kan så ses i sammenheng med de tre segregasjonsvariablene som bysamfunnet kan sies å være formet etter. På hvilken måte influerer disse på interaksjonsmønstrene som utvikler seg ?

20. GUTTER I BYSAMFUNN.

Når det gjelder den aldersmessige segregasjonen som kjennetegner de fleste urbane samfunn i dag, har jeg tidligere forklart den gjennom ulike differensieringsprosesser som hadde sitt utspring i produksjonsforholdenes utvikling fra bondesamfunn til moderne industrisamfunn. Disse har forårsaket en funksjonell segregasjon som sammen med andre faktorer som arealkostnader og arkitekturteori, har gitt ei utbygging etter "felt"-prinsipper. Det har igjen ført til at store homogene aldersgrupper i etableringsklar alder blir plassert sammen på samme område over kort tid. Tilsvarende blir andre områder fraflyttet av yngre aldersgrupper, i en slik grad at skolebygninger blir stående tomme. (Dette gjelder først og fremst bysentra.)

I byene lever i dag de forskjellige generasjonene i mer og mindre atskilte miljøer. Rent geografisk avtegner følgende mønster seg: I bykjerneområdene bor de eldste, de som ikke er hjelpeløse nok til å institusjonaliseres på aldersheimer. I de nære byområdene bor mellomgenerasjonen med barn som er nesten voksne (eller utflyttet), og i de nye boligområdene litt lenger unna bor småbarnsfamiliene.

For barn og ungdom er konsekvensene av dette at de får enormt mange jevnaldrende å forholde seg til - eller uhyre få. I mange boligområder nær bykjernen mangler barn lekekamerater utenom skoletida.

I tillegg er det felles for bomiljøene at de er bygd opp som privatiserte boligghettoer uten fellesbygninger for sosialt samvær eller andre typer fellesaktiviteter. På grunn av klimaet kan lite foregå utendørs som krever at hendene må ut av vottene eller opp av lommene. Svært mange ungdommer har familieforhold som er slik at de ikke kan, eller ikke ønsker å ha kamerater hjemme hos seg, - få boliger er dessuten tilrettelagt dette behovet.

Ungdomsklubbene finnes, men de er få, og frister ofte en kummerlig tilværelse i skolekjellere eller i bomberom. I Tromsø finnes som sagt 4 klubber, en for Midt- og Sør-Tromsøya og en i hver drabantby. For mange blir avstanden stor til nærmeste klubblokale, og den jevne, trygghetsskapende deltakelsen blir vanskelig å gjennomføre, det blir mer spredte besøk. Resultatet er gjerne at hver klubb har et fast klientell av de som bor i nabolaget og kjenner hverandre, og i tillegg mange som dropper innom nå og da. Mobiliteten i jevnaldergjengene øker sammen med mangelen på oversikt.

Ungdommene forteller meg at byen har forandret seg. Det er blitt mer folk i byen, flere gjenger, og gjengene er større. I gjengene foregår det stor utskiftning av folk og det blir problematisk å kunne stole på noen. Informasjonsflyten mellom gjengene blir truende, enten det dreier seg om avsløring av intime hemmeligheter eller er mer å betrakte som "tysting",

dvs. det å røpe noe om forhold som kan gi represalier fra en eller annen kant.

For guttene og jentene kan en tenke seg at dette krever ulike forholdsregler.

Hvis det er slik at guttene har trening i å forsvare seg, konkurrere, lukke seg, holde en tøff, kontrollert, likegyldig mine for ikke å blottlegge svakheter, så er det også sannsynlig å anta at møtet med stadig nye jevnaldrende skaper mer utrygghet enn det gir grobunn for egalitære vennsksrelasjoner. Ungdommene gir uttrykk for at de opplever en tillitskrise. Jentene sier at en vet aldri hva folk sier om hverandre, de er ikke trygg på at betroelser ikke blir ført videre. Guttene snakker ikke med noen, stoler bare på seg selv - "og knapt nok det !".

En fordel jentene har, er at de ikke trenger å konkurrere om å være sterke. De skal ikke oppfylle noen mandighetskrav. Riktignok gir en viss tøffhet uttelling i form av beundring og anseelse, men de har alltid en rettetmulighet i sitt eget kjønn, om de gir etter for feighet f.eks. De har dessuten - mer enn flertallet av guttene. lært å vise hensyn, inkludere andres behov og andres følelser i sine handlingsplaner.

Deres kommunikative praksis bringer dem i intim og fortrolig kontakt med de av sine nærmeste som de knytter seg til - noe som kan medføre gjensidig omsorg, ansvar og solidaritet. Jentenes samværsformer gir legitimitet til å gjøre det personlige relevant også i sekundærrelasjoner. De har dermed en større mulighet til å presentere seg selv som forståelsesfulle og imøtekomende overfor nye mennesker.

For guttenes vedkommende blir opprustning og et skjerpa forsvar viktigere enn fortrolighet. Det gjelder å være vel trent og "god til å slåss". Kniv er et hjelpemiddel, særlig hvis en er svak - for øvrig hjelper det godt på hvis en verbalt kan vise en viss overlegenhet. En må være på vakt, ha en avvisende holdning overfor potensielle angripere; signalisere selvsikkerhet, styrke og usårbarhet: "Jeg har kontroll !"

Fortrolig samtale er mangelvare hos guttene. De er vant til å stå alene innenfor sitt eget forsvarsverk, mens styrken må markeres igjen og igjen.

Den funksjonelle segregasjonen som har resultert i boligområder, forretningsområder og industriområder, har som tidligere nevnt løst fritidsrelasjonene fra materiell og produktiv virksomhet og lagt grunnlaget for en kommunikasjon som er sentrert rundt konsum. Hos identitetssøkende ungdommer byr markedet på et variert utvalg av muligheter til å skaffe seg det Eidheim kaller "gruppe-emblemer" (se s. 95), som de kan bruke som elementer i selvpresentasjonen. For guttene faller interessen for motorsykler på plass som en metonym kommunikasjon om kjønnsstilhørighet i henhold til stereotype rollekarakteristika. Ottomeyer, som jeg refererte til innledningsvis, mener det fellesskapet som oppstår rundt konsum er et pseudo-fellesskap. Menneskene mangler et referansepunkt å forankre samhandlinga i. Pseudo-fellesskapet gir lite grunnlag for felles erfaringer og felles framtidsperspektiv, og frigjør ikke de skapende produktive kreftene i mennesket. Har jentene et annet fellesskap ?

Ifølge Habermas kjennetegnes kommunikativ rasjonalitet ved at aktøren er i stand til å orientere sine handlinger i forhold til "intersubjektivt anerkjente validitetskrav" eller "evaluative standarder" for handling. Jeg forstår det slik at dette dreier seg om at aktørene forholder seg til felles gyldighetsdefinisjoner for normative vurderinger.

Hva er intersubjektivt anerkjente validitetskrav i et segregert samfunn, oppsplittet i et mangfold av delkulturer, hver med sine interesseområder, verdisystem, symboler, koder etc. ? Kan det tenkes at krysskulturelle referansepunkter må etterspores i forhold av emosjonell art ? - Altså nettopp i det såkalt "personlige", private, intime, som har å gjøre med lidelse, glede, etc. - emosjoner som knytter seg til fundamentale livsområder som fødsel, død, seksualitet. Peter Winch nærmer seg et slikt syn i artikkelen "Understanding a primitive society" (Winch 1970). Han sier: "The specific forms which these con-

cepts take, the particular institutions in which they are expressed, varied very considerably from one society to another; but their central position within a society's institutions is and must be a constant factor." Dette er erfaringsområder av avgjørende betydning for livsprosessens fortsettelse og finnes spesielt i sfæren for reproduksjon, den sfæren hvor kvinnene tradisjonelt har hatt sitt doméne og som de fortsatt orienterer seg mot.

I denne sfæren finnes det erfaringsgrunnlag for hvordan en trøster, hvordan en unngår å såre, hvordan en viser medfølelse etc. Eksempel på et intersubjektivt anerkjent validitetskrav kan uttrykkes i samhandlingsregelen om ikke å såre andre, en bør ta hensyn til andres følelser, noe jentene i mitt materiale uttrykte i mange sammenhenger. Dette bekreftes også i andre undersøkelser (Holter 1982).

Det går an å spekulere over om jentene gjennom sin kommunikative kompetanse i det å gjøre følelsemessige, personlige forhold til tema, faktisk har en mer solid og "jordnær" kjerne av normative standarder å samles om enn guttene har, og at de derfor også har en sterkere identitetsetablerende faktor. Deres fellesskap blir mer reelt. Det å orientere seg under hele oppveksten i retning av å ta hånd om neste generasjon, gir et visst framtidsperspektiv, og frigjør vel også skapende produktive krefter til å mestre sosiale relasjonsprosesser (jfr. Grønhaugs modell).

Det blir vanskeligere å finne felles referansepunkter i produksjonslivet med et arbeidsmarked som fluktuerer og endrer seg etter politiske/økonomiske konjunkturer. Intersubjektivt anerkjente validitetskrav til identitetsbygging snevrer seg inn til det at enhver er sin egen lykkes smed og får klare seg som best han kan i kampen om å overleve.

En "fellesskapsfølelse på alment erkjennelsesgrunnlag" blir, som Hoëm var inne på, mangelfull gjennom spesialisering og sektorisering i arbeidslivet: "Kommunikasjon både på individ- og systemnivå vanskeligjøres eller får andre forutsetninger.

Det blir et saks- mer enn et personlig anliggende" (se s.13).

Jeg antyder altså at kvinners referanserammer på sett og vis i større grad enn mennenes, er et felleseie, ved at de hører inn under livsområder nært knyttet til uforanderlige biologiske prosesser, og de sosiale organisasjonsformene som disse om- sluttes av.

Mennene har gjennom historien opplevd større endringer i identitetsetablerende faktorer, ved at produksjonslivet, teknologien, arbeidsmarkedet, som de orienterer seg mot, har vært i stadig forandring. Det er kanskje ikke utenkelig at dette har hatt innvirkning på den mansrollen som har utkrystallisert seg.

Et annet aspekt ved skillet mellom by og land har sammenheng med det jeg har kalt kvalifikasjonssegregering, og gjør at det kan være enklere å etablere mannsidentitet i det rurale samfunnet. Lokalsamfunn har stadig en mer levende tradisjon for atskilte manns- og kvinnevirkksomheter (Holtedahl 1977). Den maskuline styrken ligger så og si innebygd i de arbeidsoperasjonene som guttene her sosialiseres inn i. Både fiskebåten og traktoren garanterer for en viss avstand til det feminine. Ifølge Holtedahl skaffer guttene på landsbygda seg ofte, gjennom deltakelse i lokalt mannsarbeid, kompetanser tilknyttet tradisjonell mannsvirksomhet. Dette gjør at de kan vurderes og vurderer seg selv etter ganske klare kriterier for hvordan maskulinitet defineres (Holtedahl 1978). Mansrollen er mer diffus i områder hvor arbeidsmarkedet er mindre kjønnssegregert, og hvor storparten av menns yrkesmuligheter er fritatt behovet for kroppsstyrke. Desto større blir behovet for kompensatorisk maskulin atferd. Følgelig kan det tenkes at den generelle angsten for tap av kjønnsidentitet - et aspekt ved det å skulle bli mann i et patriarkalsk/kapitalistisk samfunn - forsterkes i den urbane uoversiktligheten. Selvhevdelsesbehovet øker. En må hevde seg gjennom å markere sin kjønnsstilhørighet. Guttene griper fatt i det som mest åpenbart står i motsetning til det de oppfatter som signifikante jentetrekk, f.eks. dem selv som kjønnsobjekter for jentene, og kvalitetene sterk, tøff,

dristig etc., og smart, i hvert fall smartere enn "bonan" !

En ungdomsundersøkelse i Tromsø viser at når niendeklassinger skal vurdere sin egen skoleinnsats, kommer langt flere gutter enn jenter til at de mener å ligge over middels i klassen. Men karakterene viser at det er jentene som ligger høyest. Det skal altså mer til før ei jente vurderer sin egen innsats til å ligge over middels enn for en gutt. Og en gutt skal ha dårligere karakterer før han sier at han ligger under middels, enn før ei jente sier det samme (Sundby 1982). Det er vanlig å se dette som uttrykk for at gutter har større selvtillit enn jenter har i skolesituasjonen, og at de har det til tross for at jentene både er bedre motiverte og faktisk har bedre prestasjoner.

Jeg mener det også, og kanskje vel så mye, sier noe om ulik trang til sjølhevding også når det gjelder intellektuelle kvalifikasjoner.

I bysamfunnet, hvor arbeidsmarkedet, som er det guttene først og fremst orienterer seg mot, for det første ikke gir noen klar kjønnsforankring og for det andre, overhodet ikke er noe å strekke seg mot for ungdom i dag, gitt mangelen på arbeid, er det sannsynlig at konkurransen mellom guttene øker. Det gjelder å være overbevisende maskulin i kampen om kameratenes anerkjenning og jentenes gunst.

x x x

Det at ungdom i en viss alder trekker til byen om kveldene, har antakelig mange årsaker. Når vi i intervjuene snakket om de kommersialiserte fritidstilbudene, fikk jeg vite at majoriteten av ungdomsgruppene ikke har råd til å benytte seg av disse i nevneverdig grad. Idretten omtaler de som bare treningsjag og konkurransypress. Sangkor, musikkorps, foreninger og lag er kjedelige. Fritidstilbudene kan nok framstå som lite spennende, ferdiglagde og bestemt av andre, når det en trenger er frihet til å utfolde seg på egne premisser. En ganske viktig grunn til at ungdommene foretrekker gatelivet, kan være ønsket

om å utforske nye miljøer, oppsøke det som er nytt og fremmed.

Jeg har tidligere sagt at både klubben og gata kan betraktes som arenaer i et sosialt felt for "voksenlek" som ungdommene opererer i. Det er kjønnsidentiteten som skal formes, dette må kunne foregå også løsrevet fra voksne ansvarspersoner, som familiemedlemmer, lærere etc. Den egne, selvstendige ansvarligheten må få prøves ut utenfor foreldres og andre nære personers autoritetsterritorium. Gata som møteplass er i en viss forstand nødvendig for ungdommer som lever i en by. Men igjen er det det segregerte bymønsteret som blir en begrensende faktor for ungdommenes identitetsutprøvende interaksjon. Fordi bysentra er reservert handelsstanden, er bygatene tomme for aktiviteter etter stengetid. Som Frønes legger vekt på å vise, er det ungdommene som på en måte er det offentlige livs siste innbyggere (se s. 13). Privatiseringa har trukket de voksne i hus, og utryggheten øker både for ungdommene som ferdes i gatene og for de eldre som bor i mer og mindre kondemneringsklare hus, ofte allerede oppkjøpt av eiendomsspekulanter.

Det ungdommene møter i byen om kveldene er, sier Frønes, "landskaper hvor ingen øyne følger noen, ingen griper inn overfor noe, og hvor den trygghet som ligger i sosial kontroll og sosialt liv ikke eksisterer".

I intervjuene ga alle de jeg snakket med inntrykk av at det å ferdes i byen var ganske farlig og medførte at de utsatte seg for en utrygghet som ga mer opphav til angst enn til spenning i det å utforske det ukjente.

Bl.a. er hasjomsetninga et foruroligende faktum i gatemiljøet, som en farlig og lokkende mulighet til bekreftelse av dristighet og styrke. For å unngå å "komme borti nåkka" bør en helst holde seg unna byen på kveldstid, sier de, i hvert fall være forsiktig med å blande seg oppi det "ungdommen" i gata holder på med. For all del må en ikke vise at en er redd. Spesielt guttene gir uttrykk for at de ved å være i byen utsetter seg for muligheten til å komme i situasjoner hvor de risikerer å få "bank".

Dette er en angst de må leve med. For å møte denne utryggheten, må de ha noe å forsvare seg med. "Du kan jo ikkje gå rujnnt å være reidd hele tida." Det blir derfor veldig viktig for guttene å være i en gjeng som vil virke avskrekkende og om nødvendig stille opp i forsvar, samtidig som en selv må være godt forberedt.

Guttene trenger sine kamerater. Det er avgjørende at de har sørget for å ha en posisjon som gjengmedlem, dvs. at de ikke gjennom svakhet eller feighet har ødelagt sin anseelse, slik at ingen vil ha noe med dem å gjøre. Men nettopp denne nødvendigheten stiller en gutt overfor store vanskeligheter, fordi selve det å oppnå gjengmedlemsskap ofte innebærer kamp om rang, siden guttenes sosiale grupperinger som regel er hierarkisk strukturert. Det betyr, som vi har vært inne på, at hver og en gutt står i et konkurranseforhold til andre gutter.

Konkurransemomentet i gutteinteraksjonen gjør at innbyrdes tillit er vanskelig å ha - det tryggeste er å ikke stole på noen. Med andre ord: guttene står i et slags avhengighetsforhold til sine egne konkurrenter.

I boka om "Kvinner i fellesskap" utvikler Holter og Hem begrepene "Identitetsfellesskap" og "Interessefellesskap". "Identitetsfellesskapet" omfatter bl.a. at "Vi skaper et fellesskap hvor vi gjennom vår deltakelse i fellesskapet utvikler det opplevelsesmessige uttrykk, har en relasjonslogikk oss imellom som svarer til vår objektive situasjon, nemlig at vi har en felles skjebne." (Holter, Hem 1982). Dette finnes i guttenes gjengdannelser. De trenger hverandre for å være sterkere beskyttet mot eventuelle angrep. Relasjonslogikken de opplevelsesmessige uttrykksformene utvikles på bakgrunn av, hentes fra fellesskapet i det å være truet. Men samtidig er fellesskapet så løst fundert at guttene er substituerbare for hverandre. Det er nødvendig å vedlikeholde gjengmedlemsskapet.

"Interessefelleskapet" kan bestå i en implisitt avtale om å støtte hverandre i oppnåelsen av et mål som partene har interesse i. "Sammenfall av interesser er således grunnlaget for et bytte der "du støtter meg, jeg støtter deg, det tjener vi begge på", og dette er grunnlaget for utviklingen av interessefelleskapet." (Op.cit.) Vi kan si at det å skulle bli menn i patriarkatet er den felles interessen guttene har, som de kan støtte hverandre på. De har et fellesskap omkring det å markere maskulin kjønnsstilhørighet. Men det å markere maskulin kjønnsstilhørighet består ofte i å konkurrere om rangplassering ved å hevde seg gjennom styrkeprøver som nettopp utgjør den trusselen identitetsfelleskapet er sentrert omkring. Bindeleddet mellom guttene blir på denne måten en slags paradoksalt syntese av identitetsfelleskap og interessefelleskap ved at de trenger hverandre for å bekjempe hverandre. Dette kan en si er et strukturelt aspekt ved det å tilhøre det dominerende kjønn i et patriarkalsk samfunn. Det som er særegent for urbane samfunn sammenlignet med landsbygda er at behovet for trygghet og forsvar øker p.g.a. manglende oversikt, manglende voksenkontroll etc. En kan tenke seg at vanskelighetsgraden i sosial manøvrering øker tilsvarende.

På bakgrunn av observasjonene i klubben og uttalelser jeg har fått i intervjuene, vil jeg sette fram en hypotese om at maskulinitetsmarkeringene, eller de patriarkalske strukturene slik de nedfeller seg i guttenes kulturelle koder, har en kriseforsterkende effekt i urbane samfunn, slik de er utformet under dagens seinkapitalisme.

21. ANSVARSMORAL VERSUS DET AUTONOME INDIVID.

Fortsatt kan spørsmålet om de to rasjonalitetsformene trengte en utdypende drøfting. Jeg skal avslutningsvis gjennomgå en artikkel av Carol Gilligan fra 1977, "In a Different Voice: Women's Conceptions of Self and of Morality", som kan gi grunnlag for en mer nyansert forståelse.

Gilligans utgangspunkt er en begrunnet skepsis til psykologiens utviklingsteorier som hun mener ikke tilstrekkelig tar kvinners erfaringer og anliggende i betraktning til tross for at de definerer utdanningsmessige målsettinger og praksis med referanse til almene modeller for modenhet. Dette finner hun gjennom å undersøke flere teorier sett i forhold til forskningsdata hun selv har innhentet fra intervjuer med kvinner som overveier å ta abort. På bakgrunn av disse undersøkelsene argumenterer hun så for et utvidet modenhetsbegrep som hun mener ville bli resultatet av å integrere "the feminine voice" i utviklingsteoriene.

Hun sier:

"The arc of developmental theory leads from infantile dependence to adult autonomy, tracing a path characterized by an increasing differentiation of self from other and a progressive freeing of thought from contextual constraints. The vision of Luther, journeying from the rejection of a self defined by others to the assertive boldness of "Here I stand" and the image of Plato's allegorical man in the cave, separating at last the shadows from the sun, have taken powerful hold on the psychological understanding of what constitutes development. Thus, the individual, meeting fully developmental challenges of adolescence as set for him by Piaget, Ericson and Kohlberg, thinks formally, proceeding from theory to fact, and defines both the self and the moral autonomously, that is, apart from the identification and conventions that had comprised the particulars of his childhood world."

Teoretikerne har hatt problemer med å få kvinnene til å passe inn i dette bildet. Deres seksualitet var så diffus, deres persepsjon av selvet så hårdnakket festet i relasjoner til andre og deres moralske dilemmaer viste en vurderingsmåte som var så insisterende kontekstuell at løsningen ble å betrakte kvinnene som enten "deviant or deficient in their development".

Men mens denne relasjonelle "bias" i kvinnes tenkemåte tidligere ble sett som årsak til kompromisser i moralvurderinger og hindrende for utvikling, begynner den nå å framtre i et nytt lys. I stedet for å bli ansett som et utviklingsmessig handicap, synes kvinnes relasjonsorientering nå å reflektere

en annerledes sosial og moralsk forståelse. Denne annerledes forståelsen kommer i Gilligans arbeid til syne gjennom betraktning av forskningsintervjuene med kvinner som konfronteres med det moralske dilemma om enten å fortsette et svangerskap eller ta abort. Uttalelsene kvinnene ga, formet basis for beskrivelse av utviklingsmessige sekvenser som viser progressiv differensiering i deres forståelse og vurdering av konflikter mellom selvet og andre. Kvinnenes utvikling fulgte en progresjon gjennom tre nivåer, fra et egosentrisk gjennom et sosialt til et universelt perspektiv i samsvar med all sosial utviklingsteori, men fra disse dataene kunne det utledes et moralbegrep som skilte seg fra det som kunne hentes ut av Kohlbergs forskningsdata hvor mannlige informanter ble intervjuet.

I Kohlbergs teori kjennetegnes høyeste stadium med at moralen er befridd for både psykologiske og historiske begrensninger, og individet kan felle moralske dommer uavhengig av sine egne partikulære behov og av verdiene til de som omgir henne.

Når kvinnene med sine sterke interpersonlige vektlegginger i moralske vurderinger, ifølge Kohlberg ikke når opp på høyeste utviklingsnivå, mener Gilligan det kan være en indikator på feil ved standardene som utvikling er målt med, i stedet for feil ved kvinners tenkemåte.

I abortutvalget må kvinnene overveie en avgjørelse som angår både henne selv og andre og som aktualiserer det intervjuene viser er et kritisk moralsk spørsmål for kvinnene, nemlig hva det å såre (eller skade) noen innebærer, både for de en sårer, og for en selv. Valget er i siste instans kvinnens, hun blir den ansvarlige. Abortproblemet reiser akkurat de bedømmelses-spørsmålene som er vanskeligst for kvinner: "Now she is asked whether she wishes to interrupt that stream of life which has for centuries immersed her in the passivity of dependence while at the same time imposing on her the responsibility for care."

Det intervjuundersøkelsen viser, er at kvinnene omtaler moral gjennom alle 3 nivåene i termer som gjelder egoisme og ansvarlighet. Ut fra dette bestemmes moralske problemer som forpliktelse til å utøve omsorg og unngå å gjøre noen skadelidende. Å såre eller skade noen blir ansett som egoistisk og umoralsk fordi det reflekterer en mangel på bekymring for andre, mens det å uttrykke omsorg blir sett på som oppfyllelse av moralsk ansvarlighet. Dette atskiller kvinnene fra de mennene Kohlberg studerte, og kan forklare hvorfor kvinnes rasjonalitetsutvikling ikke kunne forstås innen de begrensningene hans begrepssystem satte. Kvinnes moralske bedømmelser beveget seg fra et initierende fokus på selvet på første utviklingsnivå, til det å se ansvarlighet som basis for en ny likevekt mellom selvet og andre på neste nivå. På tredje nivå er selvet for kvinnene avgjørende for en uavhengig vurdering som omfatter både konvensjoner og individuelle behov, altså både det almene og det partikulære, under et moralsk prinsipp om ikke-vold.

Utgangspunktet for kvinnes moralbegrep lå altså i en orientering omkring individuell overlevelse, dvs. på hvilken måte hennes valg ville influere på hennes egne livsvilkår. I overgangen til neste trinn, trakk kvinnene inn andre personers reaksjoner på deres valg og vurderte "kostnadene" ved å handle på tvers av hensynet til andre versus det å handle på tvers av hensynet til seg selv. På dette nivået ble godhet i form av selv-oppofrelse drøftet og forkastet til fordel for et krav om ærlighet. Såkalt egoisme kan være et spørsmål om ærlighet og rettferdighet, og selv-oppofrelse og selvfornektelse kan ha negative konsekvenser både for en selv og andre. Det kan også være en måte å unngå å ta ansvaret for sjølstendige valg. Disse konvensjonelt feminine attributtene er på tredje nivå forlatt og erstattet av ikke-voldsprinsippet som gjør omsorg til en universell forpliktelse og forener hensynet til andre og en selv med moralsk ansvarlighet for egne handlinger.

Gilligan sier:

"The moral imperative that imerges repeatedly in the women's interviews is an injunction to care, a responsibility to discern and alleviate the "real and recognizable trouble" of this world. For the men Kohlberg studied, the moral imperative appeared rather as an injunction to respect the rights of others and thus to protect from interference the right to life and .

self-fulfillment. Women's insistence on care is at first self-critical rather than self-protective, while men initially conceive obligation to others negatively in terms of noninterference. Development for both sexes then would seem to entail an integration of rights and responsibilities through the discovery of the complementarity of these disparate views."

I Kohlbergs utviklingsteori er målet å nå fram til objektive rettferdighetsprinsipper.

Det samme er målet i Habermas' evolusjonære utviklingsteori som han skisserer med referanse til Kohlbergs tre stadier (Schmid 1982). Hos Habermas begrepsfestes de historiske stadiene som "prekonvensjonelle", "konvensjonelle" og "postkonvensjonelle" samfunn. Disse samfunnene kjennetegnes av rasjonalitetstyper under utvikling. På første stadium hersker instrumentalitet og formålsrasjonalitet. Andre utviklingsstadium åpner for normative vurderinger, men religiøst eller kulturelt definerte og udiskutable i sine handlingsanvisninger. I det postkonvensjonelle samfunnet derimot, blir normene satt på prøve, de blir kritisert, diskutert og står for fall gjennom den før omtalte ideelle diskurs (se s. 72). Dette er høyeste stadium. Autonome aktører er ideelt sett i stand til å oppnå enighet (konsensus) om almen gyldige sannheter.

Den feminine moraloppfatninga som Gilligan påviser, synes imidlertid nettopp å legge vekt på at dilemmaer må ses i sin kontekstuelle partikularitet hvis forståelse om bakgrunn og konsekvenser skal være mulig. "Only when substance is given to the skeletal lives of hypothetical people is it possible to consider the theoretical injustices which their moral problems may reflect and to imagine the individual suffering their occurrence may signify or their resolution engender." (Op.cit.)

Resonnementet ligner på Nisbets (i kap. 6), der han på en lett spøkefull måte foreslår den partikulære kunnskapen som eneste akseptable. Er det en uunnngåelig følge av å vektlegge betydninga av følelser, det personlige og det kreative ?

Gilligans perspektiv bygger på en rekonstruert moralsk forståelse med fokus på de sosiale konsekvensene av all menneskelig virksomhet, og realiteten i menneskelig smerte og lidelse.

Begrepet om det separate individ og moralprinsipper løsrevet fra virkelighetens bånd, kaller hun et pubertetsideal ! Det er nødvendig å innlemme det feminine perspektivet i modenhetsbegrepet. Å gjøre dette er å anerkjenne den sentrale betydninga for begge kjønn av forbindelsen mellom selvet og andre og det universelle i behovet for medfølelse og omsorg.

x x x

Hvis jeg på grunnlag av denne drøftinga og det empiriske materialet klubbdataene gir, skal antyde en nærmere bestemmelse av "the masculine voice", måtte det bli at den i sin patriarkalsk-stereotype rolleutforming er defensiv. Guttenes forsvarsholdning er en sosial selvproteksjonisme som skal beskytte mot alt som truer den maskuline identiteten de streber etter å befeste. Det er nødvendig å holde en viss avstand mellom selvet og andre for ikke å risikere ubehagelige avsløringer som kan føre til tap av anseelse. Å inkludere egne og andres følelser i moralske vurderingsspmål er en velkjent feminin attributt som gutter ikke kan tillate seg å ta i bruk. "Pubertetsidealet", som Gilligan uttrykker det, blir "det separate individ", fritatt fra de begrensningene sosiale bånd innebærer både med hensyn til krav og ansvar. Dette idealet tilsvarer de "objektive rettferdighetsprinsippene" som kan gjelde uavhengig av partikulære situasjonsvariasjoner, og hvor hensyn til, ansvar for, og medlevelse i, konkrete personers smerte og lidelse ses på som irrelevante faktorer.

Den stereotype mansrollen kan sies å være kommunikasjons-hemmende mer enn kommunikasjonsfremmende, i betydninga å framskynde en kognitiv/emosjonell desentreringsevne og en omsorgsorientert sosial uttrykksform. Det er grunn til å spørre om de fleste gutter i patriarkalske samfunn sosialiseres til avvik fra det som er særegent menneskelig, og samtidig om de modellene tradisjonelle utviklingsteorier skisserer gjelder en pervertert form for menneskelig fornuft ?

En kan også stille spørsmålet om nettopp denne guttesosialiseringa styrker en rasjonalitetstype som er systembevarende og derfor gunstig for det kapitalistiske patriarkatets videreutvikling.

22. SAMMENDRAG.

Å innta et perspektiv hvor patriarkatbegrepet er sammenfattende for samfunnets normative integrering, betyr at en velger å fokusere på det samfunnsmessige maktforholdet mellom kjønnene. Den analytiske tilnærninga gjennom kultur og kommunikative prosesser åpner for drøfting av hvordan mannsdominans og kvinners underordning er nedfelt i språk og språkbruk og forplanter seg fra makronivået gjennom dagligtalen, den mellommenneskelige kommunikasjonen og inn i den enkeltes bevissthet og følelsesmessige potensialer. Våre normative forestillinger om kjønn er historisk formet og formulert i en kultur der rasjonalitetsbegrepet innebærer et skille mellom følelser og fornuft, et skille som samsvarer med kapitalistisk produksjonslogikk, hvor profittmotivet tilsidesetter alle andre hensyn. Dette avspeiles bl.a. i polariseringa mellom offentlig og privat, sak og person, og kan f.eks. forklare hvordan barns oppvekstvilkår kan være av sekundær betydning i myndighetenes økonomiske og politiske handlingsvalg.

Det avspeiles også i kjønnsrollestereotypiene.

Jeg har i dette arbeidet forsøkt å nærme meg en forståelse av aspekter ved ungdomsproblematikken i urbane samfunn ved å studere noen ungdommers sosiale organisering gjennom å gripe fatt i deres innbyrdes kommunikasjonsformer. Dette har gitt meg mulighet til å se på hvordan deres egne sosialisering bidrag til kjønnsrolledifferensieringa foregår innenfor bysamfunnets kontekstuelle rammer. Utgangspunktet var observasjon av sterk guttedominans på en arena for kjønnsintegrert samhandling mellom ungdom. Bearbeiding og tolkning av et empirisk innhentet datamateriale har gitt grunnlag for ei oppfatning om hvordan patriarkalske strukturer finnes nedfelt i guttenes kulturelle koder og kommer til syne i kommunikativ selvpresentasjon som markering av maskulin kjønnstilørighet. Redskapene jeg tok i

bruk for å få fram dette, var begreper hentet fra strukturalistisk teori, rettet inn mot å fange opp symbolske uttrykksformer i samhandling. Jeg brukte også litteraturstudier som støtte for mine resonnementer.

Forbindelsen mellom samfunnsstruktur og individ kan sies bl.a. å gå som vist, gjennom identitetsetablerende kommunikasjonsprosesser hvor individet forholder seg til aggregerte interaksjonsresultater i sine valg. På ideologiplanet kan disse begrepsfestes som menneskeproduserte myter. En semio-logisk analyse av en karakteristisk interaksjonssekvens underbygde oppfatninga om denne sammenhengen.

Ved hjelp av lingvistisk/feministisk teori har jeg pekt på en annen sammenheng, nemlig den som går gjennom begrepenes betydningsinnhold, og tillegger menn en overordna, dominant samfunnsposisjon, mens kvinnene blir definert mer og mindre som annenrangs. Dette ulike maktforholdet gjenspeiler seg også i bruken av språket.

Mitt ønske var å rette søkelyset på svakheter ved den patriarkalske mannsrollen og hvordan disse svakhetene blir problematiske for de som står i ferd med å etablere en selvstendig identitet. For å få til dette, har jeg forsøkt å formulere noen kriterier for hva som er særegent menneskelig. Disse har jeg funnet i feltet for primærsosialisering som representerer livsprosessens fortsettelse. I dette feltet som fortsatt fungerer identitetsorienterende for jenter mer enn for gutter, har følelser og fornuft en integrert eksistens og kan begrepsfestes som omsorg, der medlevelse, hensyn og ansvar er handlingsimperativer. Omsorg kan betraktes som grunnleggende menneskelig primærfunksjon hvor følelsedisposisjonen er virksom som vilkår for den medlevelsessevne og kognitive/emosjonelle desentrering som muliggjør identifikasjon med andre og oppmerksomhet omkring deres behov. Omsorgen formidles kommunikativt gjennom meningsfylte strukturer. Disse er også konstituerende for handling og gjør forståelse mulig.

Teorier om menneskelig utvikling i henhold til omsorgsfunksjonen ville etter all sannsynlighet gi et annet modenhetsbegrep enn det tradisjonelle utviklingsteorier opererer med. I stedet for en selvproteksjonistisk rasjonalitet som grunnlag for utforming av moralske standarder, ville et utvidet ikke-voldsprinsipp kunne stå som overordna moralsk veiviser, med et universelt krav om sosialt ansvar som konsekvens.

Jeg argumenterer for at omsorgsaspektet med fordel kan innarbeides i rasjonalitetsbegrepet gjennom integrering av følelsesdimensjonen i kognitive prosesser. (Det ville også få vitenskapsteoretiske konsekvenser. F.eks. kan en si at medlevelse er et vilkår for å kunne innta "The actors point of view".) - En ytterligere utdypning av dette vil imidlertid falle utenfor de rammene problemstillinga setter

I jenteinteraksjonen inngår ei trening til omsorgsarbeid etter tradisjonell kvinnemodell. Dette gir jentene ett felles referansepunkt som er konkret og framtidsrettet og gir forankring for en kommunikasjon med basis i noenlunde invariante normative standarder som gir holdepunkter for etablering av kvinnelig kjønnsidentitet. I gutteinteraksjonen, hvor dette ikke inngår med samme selvfølgelighet, må identitetsetableringa ha andre referansepunkter. Den patriarkalske manssrollen tilbyr orientering i retning av konkurranse om samfunnsmessige maktposisjoner. Samtidig er arbeidsmarkedet fluktuerende og gir ingen garantier for kjønnsstilhørighet. Normative standarder å samles om, blir abstrakte symboler for maskulinitet og metonyme interaksjonssekvenser som er dikotomiserende i forhold til alt som representerer det feminine, og som tilsvarende markerer maskulin kjønnsstilhørighet. I gutteinteraksjonen produseres det samhandlingsregler som kan ha en destruktiv effekt ved at de hindrer kommunikasjon og omsorg og fremmer konkurranse og forsvar, depersonalisering og apati.

Disse samhandlingsreglene kombinert med mangelfulle sosiale, økonomiske eller intellektuelle ressurser og tilfeldige uheldige omstendigheter, kan lett gi opptakten til en kriminell løpebane. De vil også avleire seg i den identiteten guttene tilegner seg og komme til syne i deres kommunikative kompetanse som voksne

personer på arbeidsplasser, i organisasjoner, i parforhold og i foreldreroller overfor neste generasjon.

Samhandlingsreglene influeres av den konteksten kommunikasjonen foregår innenfor. Jeg har analysert gutteinteraksjonen innenfor rammene av et urbant samfunn som kjennetegnes av segregasjon på flere områder, noe som vanskeliggjør kommunikasjon, skaper uoversiktighet og mangel på sosial kontroll.

Jeg mener å ha funnet belegg for en hypotese om at urbane samfunn forsterker de destruktive elementene i guttenes jevnaldersosialisering. I deres samhandling og metonymie betydningskommunikasjon, reproduseres mannsrollestereotypiene og mytene om hvordan mannen må være for å bevare sin maskuline maktposisjon.

23. KONKLUSJON.

Skal myteproduksjonen endres, må vi endre konteksten for samhandling. Jevnaldersosialiseringas vilkår må forbedres, spesielt i urbane samfunn.

Ungdommene trenger arenaer for uformelt fellesskap, hvor tilfeldige møter kan skje som gir sosial trening. De trenger å kunne være passive og iakttakende om de vil. De ønsker steder hvor de kan treffe folk, se folk, og hvor selve aktiviteten de samles om kan være noe så enkelt som å kjøpe og drikke en brus. Formålet er å treffes, å få prøvd seg ut sosialt som kjønn i kommunikasjon med andre ungdommer. Muligens er den "formålsløse driftinga" bedre egnet til dette enn de organiserte fritidstilbudene. "Voksenleken" har en viktig funksjon i modningsprosessen, som felt for innøving av ansvar og selvstendighet. Småjobbing til å tjene penger på, kan være del av dette. Det er ikke utenkelig at slik samhandling kan gi opphav til andre typer aktiviteter og annen læring.

Men arenaene må være lokalisert slik at det finnes voksne ansvarsøyne innen rekkevidde, som en slags implisitt kontrollinstans, som ikke er der for å kontrollere, men finnes i omgivel-

sene, i ungdommenes interaksjonskontekst. Guttenes behov for opprustning og forsvar må reduseres. De må slippe å hele tida signalisere suverenitet og kontroll for å hevde seg og avskrekke eventuelle angripere. - Dette hemmer dem i å bruke sine følelsesmessige potensialer til å utvikle den emosjonelle desentreringsevnen gjennom samhandling og omsorgsfull relasjonsorientering.

Jeg tar for såvidt til orde for et "tettere" samfunn, noe lignende det Christie gjør, for å forebygge kriminalitet. han sier:

"Legg forholdene til rette for nabolag hvor menneskene kjenner hverandre så godt at de opplever hverandre som medmennesker. Bekjemp samværsenheter som er så store at anonymitet må bli følgen. Splitt opp spisesaler, arbeidsenheter, bedrifter, sykehus, universitet og boligområder. Store enheter er kanskje mer økonomiske, målt i penger. men målt i andre mål, hvorav voldspotensial er det ene, kan de også bli meget kostbare. Ikke bygg ferdig noe. Mangler tvinger folk sammen. Prøv å stoppe utflyttingen fra bykjernene, den kan lede over i amerikanske tilstander med idyll i villaforstedene og behov for panserbil i sentrum." (Christie 1975.)

Byene må organiseres etter andre prinsipper enn effektivitet og kortsiktig økonomisk gevinst. Materiellstrukturen kan legges til rette for solidaritet og trygghet i motsetning til isolasjon og angst. Byene kan planlegges og bygges ut på en måte som gjør at det innen de enkelte bydelene finnes mennesker av alle alderskategorier, arbeidsplasser og boliger, produksjon og reproduksjon. Naturlige møtesteder og arenaer for samhandling av forskjellig slag må finnes i den enkeltes nærmiljø, såvel som i selve bykjernen.

Når ungdomsklubben synes å gi fritt spillerom for destruktivitet, skyldtes det sannsynligvis for det første at det totalt er for få klubber, slik at rekrutteringsgrunnlaget blir for stort til den enkelte klubb. Det blir for mange sekundærrelasjoner å forvalte for de som står svakt sosialt, et for stort fremmedpublikum å markere sin posisjon overfor. Flere klubber ville gi flere faste brukere i hver, og sannsynligheten for tilhørighetsfølelse og ansvarstenkning ville øke. Kontroll-

tiltakene kunne minskes og med dem guttenes følelse av å bli mistenkeliggjort. Færre ungdommer totalt pr. klubbkveld ville i tillegg øke jentenes mulighet til å hevde seg gjennom sin kommunikasjonsform, noe som kunne ha positive ringvirkninger. Om guttene dominerte mindre, kan en tenke seg at jentene ikke ville neglisjere dem som barnslige og dumme osv.

Jeg skal ikke gi meg ut på for vidtrekkende slutninger om hva endringer i materiellstrukturen kan føre til. - Puberteten vil under enhver omstendighet være en konfliktfylt overgangsfase. Poenget må være å legge til rette for konstruktiv bearbeiding og personlig vekst.

Ungdomsklubbene var et sosialpolitisk tiltak for å få ungdom vekk fra bygatene. En annen sosialpolitikk kunne bestå i å gjøre bygatene til akseptable møtesteder også utenom arbeidsplassenes stengetid.

Et mindre segregert samfunn ville gi mer oversikt og være trygghetsskapende. Det vil også medføre et mer variert utvalg av modeller til rollelek og et større mangfold av impulser til kreativ betydningskommunikasjon i sosialiseringprosesser blant barn og ungdom.

Men handlingskonteksten har mange lag. De materielle omgivelsenes rolle i denne sammenhengen er kanskje mest å betrakte som forsterkere eller dempere av prosesser som allerede er i gang.

Minst like viktig for guttenes identitetsdannelse er de betydningene de henter fra sine "felt av persepsjon" og inkluderer i egen selvpresentasjon. Samhandlingskontekstens ideologiske utforming ligger blant annet i de patriarkalske begrepene guttene (og jentene) lærer gjennom tilegning av vokabular og danning av selvbevissthet. Betydningene blir en slags normative målestokker de ser seg selv i lys av, innretter sine praksisformer etter og sanksjonerer i henhold til.

Men som den semiotiske tilnærminga har vist, kan alt som finnes i persepsjonsfeltet betraktes som "elementer" aktørene velger mellom, rangerer og evaluerer i kommunikativ meningsdannende

interaksjon. Resultatet er handlingsregler eller emiske koder, som det blir mer og mindre vanskelig å avvike fra.

Guttene må få anledning til å lage seg andre meningsformer som identiteten kan bygges rundt. Deres persepsjon må kunne fange opp nye "tegn" de kan manipulere inn i betydningsposisjoner som åpner for alternativ metonymisering og metaforbruk. De trenger betydninger som kan generere handlingsregler der følelsesuttrykk er legitime, slik at de kan bygge ned forsvarsverket. Kort sagt, de må få andre modeller for mandighet.

Gutter og jenter må gis anledning til å forstå at gutter kan bli menn uten å være enten sterke eller homofile, for å sette det litt på spissen. Et forvrengt menneskebilde er ingen tjent med. Omsorg som universell moralsk forpliktelse skulle derimot komme alle til gode.

Like viktig som det er å sosialisere jentene til samfunnsmessige lederposisjoner gjennom utdanning og styrket selvsikkerhet, like viktig er det at guttene blir fritatt fra sin kjønnsbestemte samfunnsdominans og nærmeré knyttet til reproduksjonsfæren. Vi trenger fortsatt å endre på rollemønsteret, ikke for å oppheve skillet mellom kvinner og menn, men for å skape nytt innhold til begrepene om maskulinitet og femininitet, og slik videreutvikle grunnlaget for ny forståelse og nye muligheter for fellesskap.

"Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that the defenses of peace must be constructed."

- Constitution, UNESCO.

Noter:

- 1) Mye av krisetendensene kan bedre karakteriseres som opprør, mot et samfunn som er sykt. Imidlertid er det ingen tvil om at opprøret ofte har en destruktiv effekt, og at det ville vært ønskelig om ungdom ble spart for den desperasjonen mange føler og som ligger bak mye av de protestmarkeringene de gjør.
- 2) Jeg er oppmerksom på det problematiske i å bruke "helse-/sykdomsbegrepet som indikator på ungdoms krisesituasjon. Sitatet bygger bl.a. på Nils Johan Laviks "Ungdoms mentale helse" (1976) hvor forfatteren sier i innledninga:

"....Dette begrep ivaretar på tross av sine svakheter følgende sentrale momenter: Det viser i hvilken grad og av hvilken art det enkelte individ lider av og er preget av subjektivt besvær og avvikende sosial funksjon. Det viser i hvilken grad og på hvilken måte indre og ytre belastningsfaktorer nedfeller seg temporært og varig i det enkelte menneskets opplevelse og væremåte, og det sammenfatter hvordan dette fremtrer som et særegent lidesesfenomen. Det er viktig å understreke at helse- og sykdomsbegrepet ikke impliserer at mental helse blir til ved en autonom naturprosess. Det forstås som et fenomen som skapes og opprettholdes ved individets møte med det omgivende sosiale miljø."

I denne begyrdninga mener jeg begrepet er holdbart her.

- 3) "Jerusalen" i "Complete writings". Ed. Geoffrey Keynes, London 1972.
- 4) Hypotetisk-deduktiv metode er beskrevet i "Logikk og metodelære" (Næss 1964)
- 5) Kilde: Klubbleder Olga Kristoffersen, Alta Kulturkontor.
- 6) Å bare gi en beskrivelse av observasjonene oppleves litt mangelfullt i forhold til f.eks. hva en dokumentarfilm ville gitt av informasjon om forholdene i klubben. Dessverre var ikke mulighetene til å bruke film i datainnsamlinga tilstede før etter at dette arbeidet var avslutta.
- 7) Begrepet "situasjonsdefinisjon" er brukt av Barth i artikkelen "Analytical Dimensions in the Comparison of Social Organizations" (Barth 1972). Jeg vil presisere at jeg bruker begrepet i betydninga "hvordan aktører definerer en sosial situasjon". Barths bruk av begrepet er noe videre.
- 8) "Livsverden"-begrepet stammer fra Alfred Schutz's fenomenologiske sosiologi som er omtalt i "Den samfundsskabte virkelighed", Berger og Luckmann 1979.
- 9) Forelesning i filosofi, Jon Hellesnes, Universitetet i Tromsø, høsten 1984.

- 10) Jeg finner modellen bekreftet både hos Enerstvedt og hos Dale i deres gjennomgang av hvordan intelligens utvikles. (Enerstvedt 1977, Dale 1980)
- 11) Filmen "Querelle", bygd på en av Genet's romaner, var den siste Werner Fassbinder, som selv var homofil, lagde før han begikk selvmord.

Litteraturliste.

- Aga, Hanne: "Strategi og transaksjonar", Grunnfagsoppgave i samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, 84.
- Andresen, Ragnhild: "Født til underlegenhet?" - En studie i unge jenters selvbilde og identitet", Hovedoppgave i sosialpedagogikk, Universitetet i Oslo, 82.
- Andresen, Ragnhild: "Sosiale prosesser i barnehagen. Betydning for dannelse av kjønnsidentitet." Stensil, ISV, Universitetet i Tromsø, 84.
- Andresen, Ragnhild: "Barnehagen - arena for kjønnsdiskriminerende prosesser." Prosjektbeskrivelse ISV, Univ. Tromsø, 84.
- Arner, Duckert, Hauger: "Ungdom og narkotika - en undersøkelse om stoffbruk og stoffbrukere", Univ.forl., Oslo 80.
- Austin, I. L.: "How to do things with words", Oxford 62.
- Barth, Fredrik: "Models of social Organization," Occasional Paper of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, No. 23, London 66.
- " " : "Analytical dimensions in the Comparison of Social Organizations", American Anthropologist" 74, 72.
- " " : "Descent and marriage reconsidered", i "Character of Kinship" (ed.) Jack Goody, Cambridge Univ. Press London 74.
- " " : "Progress and Form in Social Life", Univ.forlaget, Oslo - Bergen-Tromsø, 81.
- " " : "The analytical Importance of Transaction", fra Models of Social Organization, (se overfor)
- Bathes, Roland: "Mytologier", Rhodos, København 69.
- Bateson, Gregory: "Steps to an Ecology of Mind", Chandler Publishing Company, 72.
- Beauvoir, Simone de: "Det annet kjønn", Pax forlag, Oslo 70.
- Berentzen, Sigurd: "Atferdsomtaling og kontekstualisering: Et bidrag til studie av barns samhandling og oppvekstmiljø" i Tidsskrift för Nordisk Förening för Pedagogisk Forskning" 3-4/83.
- Berentzen, Sigurd: "Kjønnskontrasten i barns lek", Skriftserie nr. 3, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Bergen, 80.
- Berger, Peter L. og Luckmann, Thomas: "Den samfundsskabte virkelighed", Nørhavn Bogtrykkeri, Viborg 79.
- Bernard, Jessie: "The sex Game", Atheneum, New York 72.

- Bjerrum, Harriet: "Små piger, søde piger, stille piger", Sosiologi i dag 3-4/81.
- Bjurström, Erling: "Generasjonsopprøret", Universitetsforlaget 82.
- Bjørklid, Brynjulf: "Hva vil vi med fritidsklubbene?" Rapport fra Medlemsundersøkelsen -81.
- Blakar, Rolv Mikkel: "Språk er makt", Pax Forlag, Oslo 77.
- Blake, William: "Jerusalem", i "Complete writings", Ed. Geoffrey Keynes, London 72.
- Chesler, Phyllis: "Marriage and psychotherapy", i Radical Therapist, Ballantyne, New York 71.
- Christie, Nils: "Hvor tett et samfunn", Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø 75.
- Cooley, C.H.: "Social Organization, utg. 1909, omtalt i Østerberg. Dag: "Sosiologiens nøkkelbegreper", Cappelen, Oslo 77.
- Coward, Rosalind & Ellis, John: "Sprog og materialisme", Rhodos, København 81.
- Dahlgren, Anita: "Två världar", CWK Gleerup Stockholm 79.
- Dale, Erling Lars: "Hva er oppdragelse?" Gyldendal Norsk Forlag A/S, Oslo/Gjøvik 80.
- Driver, Tom F: "Jean Genet", Columbia University Press, USA 66.
- Durkheim, Emil: "The Division of Labour", The free press, New York 66.
- Eidheim, H.: "Aspects of a lappish Minority Situation", Scandinavian University Books, Oslo 71.
- Eliassen, Birgit: "Omsorg og viten", Gunnf.oppg. filosofi, Univ. i Tromsø 84.
- Enerstvedt, Regi: "Mennesket i et fylogenetisk og ontogenetisk perspektiv", Forlaget Ny Dag, Oslo 77.
- Eriksen, Erik Oddvar: "Grenser for styring", Hovedf.oppg. i samf.vitenskap, Univ. i Tromsø, 83.
- Fasteau, M.F.: "The male machine", New York 74.
- Fishman, Pamela: "Interactional shitwork", Heresies: a Feminist Publication on Arts and Politics, n. 2, 77.
- Fløistad, Guttorm: "Heidegger. En innføring i hans filosofi", Pax 74.
- Frith, Simon: "Rocksosiologi", Copyright 78.
- Frønes, Ivar: "Jevnaldermiljø og sosialisering", i Sosiologi i dag 3-4/81.
- Frønes, Ivar: "Byens sosiale organisering", Samtiden 3/82.

- Genet, Jean: "Pompes Funèbres" og "Querelle de Brest" i Bd. 3
"Oeuvres completes", Galimard, Paris 68-70.
- Gilbert, Gustave Mark: "The Psychology of Dictatorship", the
Ronald Press Company, New York 50.
- Gilligan, Carol: "In a Different Voice: Women's Conceptions
of Self and of Morality", Harvard Educational Re-
view vol. 47 nr. 1/77.
- Grue, Lars: "Den organiserte ungdommens foreningstilknytning",
LOBO A/S, Oslo 82.
- Grønhaug, Reidar: "Transaction and Signification, an Analytical
Distinction in the Study of Social Interaction",
Stensil Universitetet i Bergen 76.
- Gullestad, Marianne: "Passepiken", Tidsskrift for samfunns-
forskning, bd. 20, 79.
- Habermas, Jürgen: "Legitimationsproblemer i senkapitalismen",
Fremad, København 75.
- Habermas, Jürgen: "Teorier om samfund og sprog", Gyldendal,
København 81.
- Hanssen-Bauer, Jon: "Kulturbegrepet og materialismen", Materia-
listen nr. 2, 83.
- Heath, S: "Vertige du déplacement", Fayard, Paris 74.
- Holm, Eske: "Den maskuline mystik", Rhodos, København 75.
- Holtedal, Lisbeth: "Kan man lære barn noe om kønsroller?" i
Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 1/78.
- Holtedal, Lisbeth: "Jenter og gutter i skole og lokalsamfunn"
Forskningsnytt nr. 1/77.
- Holter, Harriet og Hem, Lars: "Innledning" i "Kvinner i felles-
skap", red. Holte, Harriet, Univ.forl. Oslo-Bergen-
Tromsø 82.
- Höem, Anton: "Socialisering", Univ.forl., Oslo-Bergen-Tromsø 78.
- Haavind, Hanne: "Makt og kjærlighet i ekteskapet" i Kvinneforsk-
ning "Bidrag til samfunnsteori", red. Hanne Haavind,
Runa Haukaa, Marit Hoel, Universitetsforlaget Oslo-
Bergen-Tromsø 82.
- Johansen, Tom: "Kulissenes samkvemsregi", Stensil ISV, Univ. i
Tromsø 81.
- Kiselberg, Steffen: "Mændenes historie", Rhodos, København 79.
- Klausen, Arne Martin: "Kulturvariasjon og sammenheng", Oslo
studiefakkel 70.
- Kohlberg, L & Kramer, R: "Continuities and discontinuities in
Childhood and adult Moral Development, nr. 12/69.

- Kohlberg, L: "From is to ought: How to commit the naturalistic Fallacy and get away with it in the Study of moral Development" I T. Mischet (Ed.) "Cognitive Development and Epistemology", New York Academic Press 71.
- Lavik, Nils Johan: "Ungdoms mentale helse", Univ.forl. Oslo-Bergen-Tromsø 76.
- Levi-Strauss, Claude: "The Savage Mind", Weidenfeld and Nicholson, London 66.
- Liljeström, Rita: "Alternativa planläggnings- och organiserings-möjligheter med utgångspunkt i reproduktionssfæren", Sosiologi i dag, nr. 1/82.
- Lorentzer, Alfred: "Psykoanalyse og samfunnstheori" i Haugsgjerd, Svein/Engelstad, Fredrik (red.) "Seks samtaler om psykiatri", Pax forlag a.s. 76.
- Martinsen, Kari: "Omsorgens filosofi" i "Sykepleien" nr 8/81.
- May, Rollo: "Kjærlighet og vilje", Aventura forlag, Oslo 83.
- McCarthy, Thomas: "Rationality and Relativism: Habermas' 'Overcoming' of Hermeneutics" i "Habermas, Critical Debates", ed. Thompson, John B og Held, David, the Macmillan Press Ltd, Hong Kong 82.
- Mead, Georges Herbert: "Mind, Self and Society", Univ. of Chicago Press, Chicago 34.
- Meyer, Sonja: "Bonmål og byspråk", jenters og gutters språkbruk i ulike sosiale kontekster. Hovedoppg. samf.vitsk.Tromsø84
- Miller, Jean Baker: "Mod en ny kvindepysykologi", Lakner Bogtryk, Danmark 77.
- Moxnes, Kari: "Når kvinner vil skilles", Pax, Oslo 81.
- Nisbet, Robert: "Sosiologi som kunstform", Universitetsforlaget Oslo 78.
- NOU 1977:6 "Ein samla offentlig politikk for oppvekstmiljøet".
- NOU 1982:3 "Maktutredningen, sluttrapport."
- Nyseth, Torill: "Det blei nu bærre sånn". Om ungdom og valg-situasjoner, belyst ved en studie av et ungdomskull i Hammerfest. Hovedoppgave i samf.vitsk. Univ. i Tromsø 83.
- Næss, Arne: "Logikk og metodelære", Univ.forl. Oslo-Bergen-Tromsø, 64.
- Ofstad, Harald: "Vår forakt for svakhet", Pax forlag, Oslo 71.
- Ottomeyer, Klaus: "Människan under kapitalismen", Röda Bokförlaget AB, Göteborg 77.
- Paulgaard, Gry: "Å tale er sølv - å tie er gull?" Mellomfagsoppg. i samf.vitenskap, Univ. i Tromsø 83.

- Piaget, Jean: "Barnets psykiske utvikling", København 69.
- Regjeringens ungdomsutvalg: "Ungdom og fritid", Univ.forl., Oslo 74.
- RFSU (Riksförbundet För Sexuell Upplysning): "Kämpa för kärleken - vision, verklighet, verksamhet", mai 81.
- Riesman, David: "The lonely Crowd", New Haven 50.
- Rogalandsforskning: "Plaging i skolen", Rapport nr. 5/79.
- Sartre: Jean Paul: "Saint Genet, actor and martyr", George Pratziller, New York 63.
- Saussure, Ferdinand de: "Kurs i almän lingvistik", Bo Cavefors Bokförlag, 70.
- Schmid, Michael: "Habermas' Theory of Social Evolution" i "Habermas, Critical Debates", red. Thompson, John B og Held, David, the Macmillan Press Ltd, Hong Kong 82.
- Schulz, Muriel: "Is the English Language anybody's Enemy?", A Review of General Semantics, 32, nr. 2/75.
- Searle, John R: "Speech Acts", Cambridge University Press 69.
- Simmel, Georg: "Storstäderna och det andliga livet" i "Hur är samhället möjligt?", Bokförlaget Korpen, Göteborg 81.
- Skard, Torild: "Verksted for selvtillit", Gyldendal 73.
- Skinningsrud, Tone: "Relasjonsorientering blant gutter og jenter" Manuskript under arbeid, ISV, Univ. i Tromsø.
- Skinningsrud, Tone og Paulgaard, Gry: "Klasseinteraksjon i kjønns- perspektiv", Prosjekt under arbeid, ISV, Univ. i Tromsø.
- Skirbekk, Gunnar: "Politisk filosofi 2", Univ.forl. Bergen-Oslo-Tromsø 72.
- Solberg, Anne: "Guttene får lønn og jentene får hverandre" i "Kvinner i fellesskap", red. Harriet Holter, Univ.for. Bergen-Oslo-Tromsø 82.
- Spender, Dale: "Man made Language", Routledge & Kegan Paul, London, Boston, Henley 80.
- Spradley, James/McCurdy, David: "The cultural Experience, Ethnography in complex Society", Science Research Ass., Inc., USA 72.
- Statistisk Sentralbyrå: Selvmordsstatistikk 77-81.
- Storr, Anthony: "Human Aggression", New York 68.
- Strømnes, Frode: "Innledning til debatt om filmforestillingen "Far" i "Barn og kultur i humanistisk forskning", NAVF, Oslo 80.
- Sundby, Roar: "Ungdom i Tromsø", Prosjektrapport nr. 1, Ungdomsundersøkelsen i Tromsø 82.

- Sørensen, Bjørg Åse: "Ansvarsrasjonalitet: Om mål-middeltenkning blant kvinner" i "Kvinner i fellesskap", Univ.-forl. Oslo-Bergen-Tromsø 82.
- Taylor, Charles: "Interpretation and the Sciences of Man", Review of Metaphysics 75.
- Tidsskrift for Den Norske Lægeforening nr. 12/80.
- Utekontakten i Tromsø: Årsrapport 1980.
- Ve, Hildur: "Sosialisering, kjønn og klasse" i "I kvinners bilde", Pax forlag, Oslo 77.
- Watzlawick, Paul: "Pragmatics of Human Communication", W.W. Norton & Company, New York-London 67.
- Weber, Max: "Makt og byråkrati", Gyldendal Oslo 73.
- Willis, Paul: "Learning to labour", Saxon House, England 77.
- Winch, Peter: "Understanding a primitive Society" fra "Rationality", red. Wilson Bryan, Basil Blackwell, Oxford 70.
- Wind, H.C.: "Filosofisk hermeneutikk", Berlingske Forlag København MCMLXXVI.
- Wittgenstein, Ludwig: "Filosofiska undersökningar", Bonniers forlag Stockholm 78.
- Wærness, Kari: "Sosialpolitisk forskning, kvinner og omsorg", Sosiologi i dag 1/82.
- Ylander, Christian: "Gubbstruktur", Askild och Kärnekull Förlag AB, Stockholm 81.
- Zimmerman, Don og Candace West: "Sex roles, interruptions and silences in conversation", i Barrie Thorne and Nancy Henley (eds) "Language and sex: Differende and Dominance, Newbury House, Rowley, Mass. 75.
- Østerberg, Dag: "Forståelsesformer", Pax forlag Oslo 72.
- Østerberg, Dag: "Materiell og praksis" i Materiellstrukturernes indflydelse på sociale relationer. Arbejdspapirer fra NSU nr. 12, Nordisk Sommeruniversitet 82.

APPENDIX I

Samtaleguide (revidert utgave)

Temaer:

1. Om klubblivet.
2. Om det å være ung i byen.
3. Om tidsbruk og virksomheter.
4. Om forhold til jevnaldrende.
5. Om å være ung
6. Om forholdet mellom kjønnene.
7. Om styrke og svakhet.
8. Om konflikter.
9. Om å hevde seg blant andre.

OBS! Spørsmålene suppleres under samtalen med utfyllende/
oppfølgende spørsmål.

Utdyping:

1. Om klubblivet:

1. Beskrive en vanlig klubbkveld.
2. Snakker dere mye sammen når dere er i klubben?
3. Hva kommer det av at bare jentene danser?
4. Det virker som det er mest guttene som spiller biljard og bordtennis. Hvorfor er det slik?
5. Jeg synes det ser ut som guttene dominerer enormt i klubben, stemmer det?
6. Er dere redde noen gang mens dere er der?
7. Får en nye venner ved å gå i klubben?
8. Annet?

2. Om å være ung i byen:

1. Har byen forandra seg mens dere har levd?
2. Hvordan ville dere beskrive byen til en fremmed på deres egen alder - fordeler/ulemper?
3. Hva måtte han/hun passe seg for? Hva ville dere anbefale?

4. Er det annerledes å være ung i byen enn det er på landet?
5. Tror dere at dere kommer til å bo her i framtida?
6. Hva innebærer det å bli voksen?
7. Gi eks. på et ungdomsproblem?
8. Hvem har mest problemer, gutter eller jenter?
9. Hvilke problemer er verst for jentene?
- for guttene?
10. "GATA ER VÅR" - hva betyr det?
11. På et ungdomsmøte var det ei jente som sa:
"Æ vil ikkje la politikere ødelegge denne byen! -
Ikkje så lenge det er liv i mæ!" - Hva tror dere
hun mente med det?
12. Hva ville skje om hasjen ble frigitt?
13. Er dere opptatt av politikk?
14. Kan man føle seg trygg i byen eller er dere redde
av og til når dere er der?
15. Hva skulle forandres i denne byen for at det skulle
bli bedre for barn og ungdom å vokse opp her?
16. Hvem kan gjøre noe?

3. Om tidsbruk og virksomheter:

(Med hvem og hvordan samhandler de?)

1. Hva gjør dere vanligvis etter skoletid?
2. - i helgene?
3. Hva gjør dere når dere er i byen?
4. Arbeidsoppgaver hjemme?
5. Andre arbeidsoppgaver?
6. Til jentene: Fortell hva dere tror guttene liker å
gjøre.
Tilsvarende til guttene.
7. Fordeler/ulempes med det å arbeide sammen med andre.
Erfaringer?
8. Hva kan man f.eks. samarbeide om?

4. Om forhold til jevnaldrende:

1. Hvor godt kjenner dere de dere omgås?
2. Hva venter/krever dere av en som står dere nær?
3. Gjør dere noe tilgjengelig?
4. Hva skulle til for å kutte ut en god venn?

5. Hvem snakker dere med når dere er nedfor, i dårlig humør?
6. Hva gjør dere når/hvis dere får høre at noen av vennene deres har det vanskelig? - Erfaringer.
7. Ansvar for andre og seg selv?

5. Om å være ung:

1. Hvem er dere sammen med utenom andre ungdommer? Fortell litt om hva dere gjør, snakker om.
2. Hva pleier småbarn å være opptatt av?
3. Snakker dere ofte med foreldrene deres om hvordan de har det på jobben? - Andre ting?
4. Hvor bor de dere kjenner/omgås?

6. Om forholdet mellom kjønnene:

1. Kan dere beskrive forskjellene mellom kvinner og menn?
2. Hvordan skal gutter/jenter være?
3. Hva betyr det for gutter å være feminine? (kvinnelige)
4. Hva betyr det for jenter å være maskuline? (mannlige)
5. Til jentene: Hvordan tror dere en gutt tenker når han er forelsket i ei jente?

Tilsvarende til guttene.

6. Er det mange av dere som har kjæresten?
7. Hva gjør dere for å komme i kontakt med ei jente eller en gutt?
8. Har dere tenkt noe på det å få barn?
9. Til jentene: Hva er vanskelig i forhold til guttene?

Tilsvarende til guttene.

10. Hva er kvinnefrigjøring?
11. Er menn/gutter undertrykt?

7. Om styrke og svakhet:

1. Hva får dere til å føle dere nedfor, hva gjør dere trist eller deprimert?
2. Hvilke forskjellige måter finnes det å være sterk på?
3. Enn svak?
4. En klubbarbeider ble en gang så fortvilt over at en av guttene nektet å levere fra seg en kniv han hadde provosert henne med, at hun begynte å gråte. Hvorfor tror dere hun gjorde det?

5. Hva gjør dere når dere er sinte?
6. - Enn når dere er veldig glade?
7. Hva gjør dere når dere er redde?

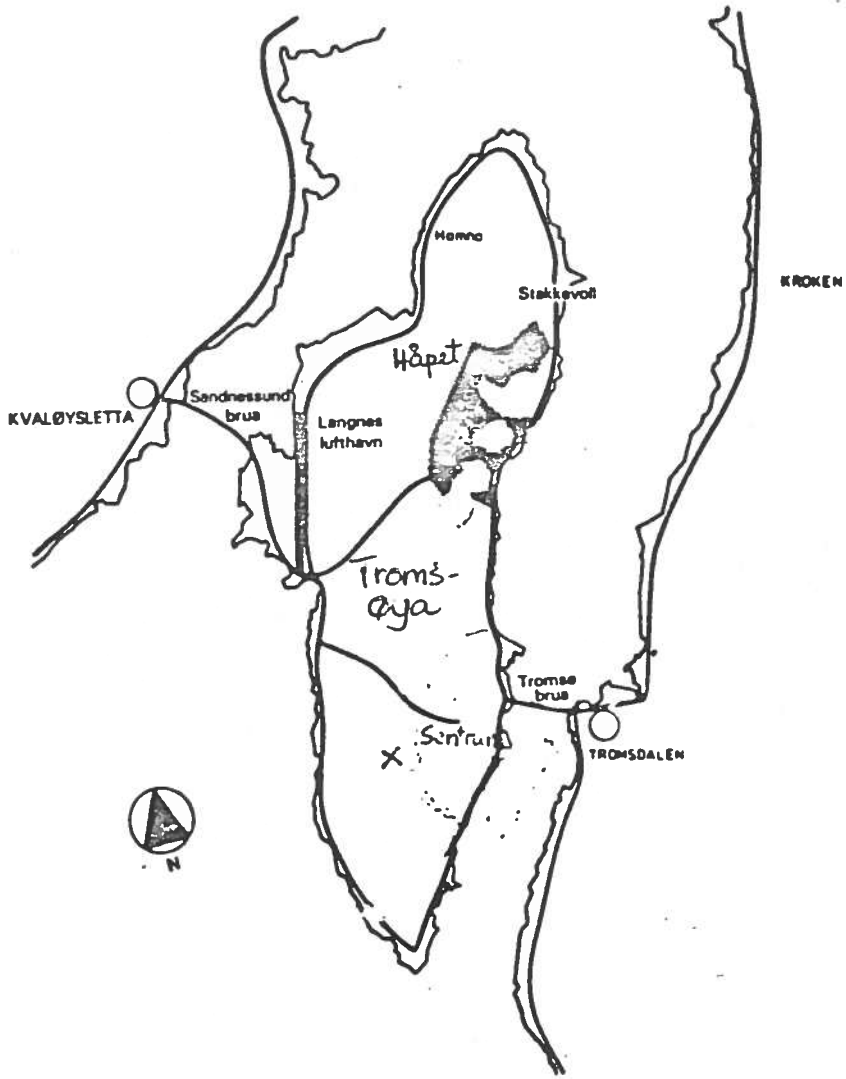
9. Om konflikter:

1. Hva pleier dere å bli kritisert for?
2. Når var dere sist jævli mot noen?
3. Hvordan oppstår en slåsskamp eller en krangel?

10. Om å hevde seg:

1. Hva hender det at dere får ros for?
2. Hva gjør dere når dere vil bli sett litt opp til?
3. Gjør dere noe for å unngå å bli plaget eller utstøtt?
4. Hva gjør guttene for å kjeke seg?
5. Hva gjør jentene for å kjeke seg?

APPENDIX II

x Ungdomsklubben.